

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Lukáš Braune

**PRINCIP ROVNOSTI VE FRANCOUZSKÉM RODINNÉM PRÁVU
S OHLEDEM NA PÁROVÉ SOUŽITÍ**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. PhDr. David Elischer, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 30. července 2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Oseku dne 1. srpna 2014

Lukáš Braune

Poděkování:

Tímto bych rád poděkoval vedoucímu mé diplomové práce, panu JUDr. PhDr. Davidu Elischerovi, Ph.D. za jeho vstřícný přístup, odborné vedení, cenné rady a připomínky, které mi pomohly při psaní této práce. Rovněž bych chtěl poděkovat mé mamince za podporu po celou dobu studia.

Seznam zkratek

- **CA**, odvolací soud (*cour d'appel*)
- **Cass.**, Kasační soud (*cour de cassation*)
- **CC**, Občanský zákoník (*Code civil*)
- **CPC**, smlouva o občanském partnerství (*contrat du partenariat civile*)
- **Cons. Const.**, Ústavní rada (*Conseil constitutionnelle*)
- **CUC**, smlouva o občanském svazku (*contrat d'union civile*)
- **CUS**, smlouva o společenském svazku (*contrat d'union sociale*)
- **CUSC**, smlouva o společenském a občanském svazku (*contrat d'union sociale et civile*)
- **Deklarace**, Deklarace práv člověka a občana
- **ESLP**, Evropský soud pro lidská práva
- **JAF**, specializovaný samosoudce v rodinných záležitostech (*juge aux affaires familiales*)
- **LGBT**, zkratka označující lesby, gaye, bisexuály a transgender osoby
- **Listina**, Listina základních práv a svobod, z. č. 2/1993 Sb.
- **OZ**, Občanský zákoník, z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- **PACS**, občanský pakt solidarity (*pacte civil de la solidarité*)
- **PIC**, smlouva o společném zájmu (*pacte d'intérêt commun*)
- **RP**, registrované partnerství
- **TGI**, soud prvního stupně práva obecného (*tribunal de grande instance*)
- **TI**, specializovaný soud prvního stupně (*tribunal d'instance*)
- **Úmluva**, Evropská úmluva o lidských právech a základních svobodách
- **ZoRP**, zákon o registrovaném partnerství, z. č. 115/2006 Sb.

Obsah:

Úvod.....	1
1. Exkurz.....	4
1.1 Pojem rodiny v právním smyslu	4
1.1.1 Rodina.....	4
1.1.2 Parenté - příbuzenství	5
1.1.3 Alliance neboli švagrovství	5
1.2 Historický vývoj.....	6
1.2.1 Římská rodina	6
1.2.2 Rodina ve starodávné Francii	6
1.2.3 Ancien régime.....	6
1.2.4 1804 Code civil – přijetí občanského zákoníku.....	7
1.3 Sociologický pohled	10
1.3.1 Sociologie rodiny	10
1.3.2 Vývoj homosexuality - z hranic do kostela	12
2. Peripetie francouzského zákonodárce.....	16
2.1 Návrhy úpravy.....	16
2.1.1 CPC.....	17
2.1.2 CUC	17
2.1.3 CUS a CUSC	18
2.1.4. Zprávy Hauser a Théry	19
2.1.5 Kritika předkládaných návrhů	20
2.2 Legislativní proces	221
2.2.1 Rozprava v Parlamentu	21
2.2.2 Rozhodnutí Ústavní rady	22
3. PACS a kohabitace	24
3.1 Kohabitace.....	24
3.1.1 Pojetí kohabitace.....	24
3.1.2 Právní účinky trvající kohabitace	27
3.1.3 Právní účinky při skončení kohabitace	28
3.2 PACS a jeho proměna	30

3.2.1	Úvod.....	30
3.2.2	Uzavření PACSu.....	31
3.2.3	Práva osobní povahy.....	37
3.2.4	Majetkový režim partnerů.....	40
3.2.5	Zánik PACSu.....	42
4.	Ohlédnutí za PACSem aneb na cestě k manželství.....	46
4.1	Zhodnocení PACSu po 15ti letech existence.....	46
4.2	Evropský vývoj úpravy.....	49
4.3	Debata nad legalizací stejnopohlavního manželství.....	52
4.3.1	Judikatura.....	52
4.3.2	Legislativní práce.....	53
5.	Mariage pour tous.....	57
5.1	Zákonná úprava.....	57
5.2	Reprodukční práva homosexuálů.....	60
5.2.1	Osvojení.....	60
5.2.2	Asistovaná reprodukce.....	63
5.2.3	Náhradní mateřství.....	64
6.	Francouzská úprava inspirací pro českého zákonodárce?.....	67
6.1	Zákon o registrovaném partnerství.....	67
6.1.1	Návrhy právní úpravy.....	67
6.1.2	Analýza zákona o RP s přihlédnutím k PACSu.....	68
6.1.3	Rodičovská práva registrovaných partnerů.....	72
6.1.4	Společenská akceptace stejnopohlavních párů v ČR.....	74
6.2	Návrh změn.....	76
	Závěr.....	79
	Použitá literatura.....	82
	Resumé.....	90
	Summary.....	91

Úvod

Individuální téma diplomové práce „Princip rovnosti ve francouzské rodinném právu s ohledem na párové soužití“ jsem si vybral pro jeho mimořádně aktuální a poměrně kontroverzní charakter. Jedná se o téma se značným sociologickým základem, struktura textu bude proto v omezené míře tuto skutečnost reflektovat. Meritum práce však spočívá v právním posouzení, přičemž ústředním tématem je analýza nahlížení na institut rodiny.

V akademickém roce 2011/2012 jsem v rámci programu Erasmus studoval na právnické fakultě Université de Lorraine ve Francii, kde jsem si ke svému studiu vybral mj. rodinné právo. Během výkladu i samostudia mě překvapila pozornost věnovaná mimomanželským svazkům i časté úvahy *de lege ferenda* o manželství stejnopohlavních párů. Diskurz nad otevřením manželské instituce však nebyl výlučně určen pro univerzitní prostředí. I média mu věnovala mimořádnou pozornost, aniž by v té době došlo k jakémukoli textovanému návrhu zákona. Paleta názorů byla velice pestrá a ukázala na kulturní kontrast současné francouzské společnosti a výzvy, s nimiž se musí teprve vyrovnat.¹

Významnou hybnou silou nejen v oblasti rodinného práva je princip rovnosti (*égalité*). Jde o jazykové vyjádření ideálu, který lze bez nadsázky považovat za jeden z motorů dynamiky rozvoje právních řádů západního světa.² Jakožto princip je spolu se svobodou pojmem filozofickým, sociologickým a právním.³

Mým cílem je zhodnotit odlišné formy párového soužití, tedy kohabitaci, francouzskou obdobu registrovaného partnerství, a manželství, a to s ohledem na princip rovnosti. Důraz budu klást na jejich společenské a právní chápání ve Francii. Mojí pozornosti neunikne ani proměna těchto entit v čase stejně jako jejich aspekty, které je od sebe navzájem odlišují. Vzhledem k náročnosti tématu a omezenému rozsahu diplomové práce si však nekladu za cíl podat komplexní studii forem párového soužití do absolutních detailů.

¹ Francouzská společnost se zdá být velice názorově vyhraněná. Na jedné straně tato představa vzbuzovala souhlasné, ba nadšené reakce, na straně druhé ostentativní odmítání nejen novelizace zákona, ale i homosexuality samotné.

² KNAPP, Viktor: *Teorie práva*, 1. vydání. Praha, C.H. Beck 1995. str. 14-15

³ Ve shodě s Viktorem Knappem i jeho současník Jean Carbonnier, profesor práva, sociolog a reformátor francouzského rodinného práva, vnímá jako dvě základní hodnoty práva svobodu a rovnost. Srov. www.justice.gouv.fr [online]. 2012 [cit. 30-07-2014]. *Portrait de Jean Carbonnier*. Dostupné z: http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_script_carbonnier_verdier_20120312.pdf

Očekávaný přínos práce spatřuji ve dvou rovinách. Analýzou jednotlivých forem soužití budou v první řadě naformulovány jejich praktické i teoretické klady a zápory. Tímto bude dán prostor pro posouzení, zdali všechny francouzské páry bez ohledu na jejich genderové složení mají stejné možnosti, pokud jde o volbu nejvhodnější formy soužití, a zda následně požívají stejné právní ochrany. Diplomová práce pak může rovněž posloužit jako podklad pro posouzení otázky, zda francouzská úprava s delší právní tradicí může posloužit jako inspirační zdroj pro českou nauku. Diplomová práce se člení do šesti kapitol.

V úvodních kapitole uvede základní institut rodinného práva, rodinu, jako společenskou jednotku tvořenou vazbami právní a biologické povahy. V čase se vrátí k základům soukromého práva do starověkého Říma a bude postupovat dějinnými fázemi až do roku 1804, kdy vyšlo k vydání CC. Pro potřeby této práce je důležité vyrovnat se s otázkou homosexuality, resp. soužití dvou osob stejného pohlaví.⁴

Druhá kapitola zachytí dlouholeté snažení francouzských poslanců a nevládních organizací v boji o práva homosexuálních párů, jejichž vzájemný poměr nenašel zakotvení v platné úpravě. Jednotlivé návrhy se značně lišily a po obstrukcích na půdě Národního shromáždění došlo k přijetí zákona o PACSu a kohabitaci.

V pořadí třetí kapitola představí institut kohabitace, tedy nesezdaného soužití, kdy se zajímavým způsobem zákonodárce vymezil od ustálené judikatury a umožnil rozšířit okruh způsobilých párů i na ty stejnopohlavní. Především uvede revoluční institut rodinného práva PACS v jeho původní i modifikované verzi. Na počátku své existence byl označován za hybrida, či dokonce monstrum. Na vině byl jeho smluvní základ se značně rodinnými konotacemi. Osobní i majetkové důsledky se vyvíjely v čase a především finanční dopady pro kontrahující partnery sehrály klíčovou roli v jeho existenci.

Čtvrtá kapitola přinese zamyšlení nad PACSem a jeho dopadem na obraz francouzské rodiny, jakožto i celé společnosti. Vypořádá se také s otázkou, jestli PACS byl dostatečnou odpovědí zákonodárce na požadavky homosexuálních párů. Dále se kapitola bude zabírat evropským vývojem na poli uznání stejnopohlavní svazků. Rovněž se bude snažit naleznout vzorec postupu, který země zvolily, a detekovat problémy s tím

⁴ Bude-li tato práce referovat o homosexuálech, homosexuálních párech mají se na mysli i jedinci bisexuální.

spojené. Z důvodu přetrvávající nerovnosti dojde k oživení myšlenky otevřít manželství i stejnopohlavním párům.

Pátá kapitola reaguje na v nedávné době přijatý zákon otevírající manželství osobám stejného pohlaví a s tím související potřeby odstranit inkoherentní ustanovení Code civil. Předmětem mého zájmu bude otázka reprodukčních práv homosexuálních párů.

Závěr se zaměří na českou úpravu stejnopohlavních párů, na registrované partnerství s ohledem na jeho francouzský protějšek.

1. Exkurz

Rodina je ovšem naprosté většině lidí nejbližší osobní seskupení a způsob prožívání života. Proto autoři často vkládají do svého výkladu o rodině mnohé subjektivní pohledy a představy. Zabývají se tím, jaký by obraz rodiny měl být, někdy zatracují jevy, kterým nerozumějí či jsou pro ně nepochopitelné, nebo naopak idealizují své nereálné představy.⁵

Vzhledem ke komplexnosti problematiky forem párového soužití a jejich aprobace právem je třeba pro účely porozumění nejprve načrtnout základy, na nichž je francouzského rodinné právo postaveno. Neboť význam práva nelze redukovat na jeho normativní charakter⁶ a je nutno jej chápat ve společenském kontextu.

1.1 Pojem rodiny v právním smyslu

1.1.1 Rodina

Rodina je pojmem, jehož význam každý intuitivně chápe. Její právní definice však neexistuje, byť je předmětem rozsáhlé právní úpravy. V širším smyslu ji lze chápat jako skupinu osob žijících ve společné domácnosti včetně ascendentů, descendentů a příbuzných v linii pobočné. V užším smyslu lze rodinu minimalizovat na ascendenty a descendenty s vyloučením pobočných příbuzných (*collatéraux*).⁷ V nejužším smyslu se pak jedná o manželský pár žijící ve společné domácnosti a jejich nezletilé vlastní a/nebo adoptované děti (tzv. nukleární rodina, eventuálně mononukleární v případě jednoho rodiče a minimálně jednoho potomka).⁸

V právním smyslu ji lze tedy charakterizovat jako skupinu osob, které jsou mezi sebou spojeny na základě příbuzenství (*parenté*) nebo švagrovství (*alliance*). Dle toho

⁵ RADVANOVÁ, Senta. *Portrét rodiny (na pozadí právního řádu)*. IN Sborník z konference Společnosti pro plánované rodičovství? 11. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice, 9.-11.října 2003, Pardubice [online]. 2003 [cit. 30-7-2014]. Dostupné z:

<http://www.planovanirodiny.cz/search.php?rsvelikost=nv&rstext=all-phpRS-all&rstema=40>

⁶ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, str. 21

⁷ CARBONNIER, Jean. *Droit de la famille*. 16.vyd. Paříž: Presse universitaire de France, 1995, str. 13

⁸ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo, 2013, str. 309

rozlišení tedy právními skutečnostmi, na základě kterých dochází ke členění, jsou manželství, nebo filiace.⁹

1.1.2 *Parenté* neboli příbuzenství

Parenté tedy příbuzenství je právní vztah existující ve dvou liniích, a to v linii přímé (*ligne directe*) a linii pobočné (*ligne collatérale*). V linii přímé jej definujeme jako právní vztah vzniklý mezi osobami, kdy jedna pochází od druhé, tedy mezi předky a potomky. Zatímco v linii pobočné jde o vztahy mezi osobami, které pochází od společného předka. Příbuzenství tedy představuje jakési genetické příbuzenství mezi jeho členy. Jako jediné může vzniknout výlučně na základě filiace, tedy pokrevního pouta, nebo na základě osvojení, tedy pouta právního.¹⁰

Blízkost příbuzenství, resp. mechanismus výpočtu stupně příbuzenství, je stanovena podle počtu generací, každá generace se nazývá stupeň¹¹. Výpočet stupně příbuzenství v pobočné linii spočívá v nalezení společného předka a v připočtení generací, které je oddělují.¹² Tento postup je praktický především pro účely dědického práva.

Z historického pohledu se příbuzenský vztah založený filiací lišil dle toho, zda byly, či nebyly splněny formální podmínky jeho vzniku, tedy zda tento vztah není založen na právní fikci. Příbuzenství nelegitimní, tedy naturální, vzniká v okamžiku, kdy osoby neuzavřely manželský svazek, a dále pak příbuzenství založené osvojením.¹³

Výše uvedená koncepce byla v roce 2009 zcela upuštěna. Zákonodárce tak nadále nerozlišuje mezi legitimní filiací a filiací naturální. Tímto byla upravena rovnost mezi dětmi, bez ohledu na rodinný stav rodičů.¹⁴

1.1.3 *Alliance* neboli švagrovství

Alliance neboli švagrovství je právním vztahem, který vzniká na základě manželství. V linii přímé mezi každým manželem a rodiči jeho protějšku, v linii pobočné

⁹ Příbuzenské pouto mezi rodičem a jeho potomkem.

¹⁰ CARBONNIER, Jean. *Droit de la famille*. 16.vyd. Paříž: Presse universitaire de France. 1995, str. 567

¹¹ Čl. 741 CC

¹² Čl. 743 odst. 3 CC *Le calcul du degrés de parenté consiste à trouver d'un créateur commun et à additionner les générations qui les séparent.*

¹³ BÉNABENT, Alain. *Droit de la Famille*. 2. vyd. Paříž: Montchretien, 2012, str. 3

¹⁴ Loi n° 2009-61 du 16 janvier 2009 ratifiant l'ordonnance n° 2005-759 du 4 juillet 2005 portant réforme de la filiation et modifiant ou abrogeant diverses dispositions relatives à la filiation. Dostupné z: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000020104273>

mezi každým manželem a jeho příbuznými v řadě pobočné. Tedy neexistuje švagrovský vztah mezi rodiči manželů navzájem, stejně tak ani mezi sourozenci manželů. Příbuzenský vztah vzniká pouze konkrétním manželům vůči rodině, do které sňatkem vstupují.

Ustanovení o výpočtu stupně příbuzenství v linii přímé se užijí obdobně v případě švagrovství.

1.2 Historický vývoj

Lze zkonstatovat, že málo společenských institucí doznalo tak zásadních změn v čase jako právě rodina. Evoluce jednotlivých civilizací dokazuje progresivní přechod od rodiny založené na rodovém principu k rodině tvořené osobami sdílející domácnost.¹⁵

1.2.1 Římská rodina

V Římě nejprve byla společnost založená na rodině, rodu, kde otec *pater familias* vykonával otcovskou moc i nad svými zletilými dětmi a jejich protějšky. Nicméně za císařství došlo k postupnému roztržštění rodiny a ke vzniku modelu rodiny založené na společné domácnosti, tedy domus.¹⁶

1.2.2 Rodina ve starodávné Francii

Stejný proces jako v římském právu lze vysledovat i v případě starodávného práva na území dnešní Francie. Tzv. *ancien droit* jednoznačně upřednostňovalo rodové pojetí rodiny před domácností. Toto bylo především patrné v dědickém právu, dle jehož koncepce měl pozůstalý minimální práva. Tato koncepce byla přejata ještě v prvním vydání CC.

1.2.3 Ancien régime

Rodina je založená na řádně uzavřeném manželství. Tak jako v každé době i zde je rodina obrazem atmosféry své doby. *Ancien régime*¹⁷, tj. starý režim, stavěl na absolutistických základech uspořádání společnosti v čele s panovníkem. Rodina

¹⁵ BÉNABENT, Alain. *Droit de la Famille*. 2. vyd. Paříž: Montchretien, 2012, str. 3

¹⁶ RENAUR, Marie-Hélène. *Histoire du droit de la famille*. Ellipses Édition Marketing S.A: Paříž, 2012, str. 7

¹⁷ Tato historická doba získala své pojmenování na základě díla Alexise de Tocquevillea „*Ancien régime et la révolution*“ z roku 1856.

představovala nástroj panovníka k výkonu státní moci. V čele rodiny stojí otec s absolutní otcovskou mocí nad svými dětmi, která koreluje s mocí, s jakou panovník přistupoval ke svým poddaným. Za tímto účelem mu jsou poskytnuty represivní nástroje (*lettre de cachet*¹⁸) k vynucení poslušnosti.¹⁹

Zatímco právo je založeno především na obyčejích, manželství upravuje právo kanonické včetně osobních důsledků manželského svazku. Nicméně od počátku 16.století dochází k odklonu od církevní výsady k právu královské moci určovat pravidla týkající se rodinného života - tedy manželství, filiace, majetku a jeho transmise dědictvím.

Pro úplnost nutno zdůraznit, že jednotlivé části Francie jsou pod vlivem různých právních kultur. Sever je založen na germánských zvyklostech, zatímco střed je spíše pod vlivem římskoprávní kultury. Toto rozlišení na dvě oblasti přetrvává po celý Ancien régime a má vliv i na následující úpravu.

1.2.4 1804 Code civil – přijetí občanského zákoníku

Francouzská revoluce roku 1789 otřese koncepcí rodinného práva. Změní nastolenou koncepci Ancien régime vnucenou náboženským a mocenským absolutismem. Prvním významným porevolučním dokumentem se stala Deklarace práv člověka a občana (*Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*) stanovující základní principy nového státního zásady rovnosti, laicizace, svobody a ius naturalismus.

Čl. 1 Deklarace stanoví, že *lidé se rodí a zůstávají svobodnými a rovnými ve svých právech. Společenské rozdíly se mohou zakládat pouze na prospěšnosti pro celek.*²⁰

Přes legislativní obtíže, které tvorbu CC provázely, došlo k jeho schválení 21. března 1804. Ovlivnění filozofií J. J. Rousseaua jeho autoři, J. J. Régis de Cambacérès a J.-E. M. Portalis, který byl současně předsedou kodifikační komise (1801), F. D. Tronchet, F. J. J. Bigot de Préameneu a J. de Malleville stáli před nelehkým úkolem životaschopně zkombinovat požadavky proklamované během revoluce s pluralitou

¹⁸ Jde o pečetní dopis podepisován králem s kontrasignací jedním z ministrů. Obsahem byl příkaz k zatčení bez soudního řízení, či příkaz k exilu bez možnosti se proti němu odvolat. Mezi jeho příjemce patřili např. Voltaire, Diderot aj.

¹⁹ RENAUR, Marie-Hélène. *Histoire du droit de la famille*. Ellipses Édition Marketing S.A: Paříž. 2012 str. 10-11

²⁰ *Les hommes naissent et demeurent libres et égaux en droits. Les distinctions sociales ne peuvent être fondées que sur l'utilité commune.*

právních pravidel dle jednotlivých oblastí Francie.²¹ Výsledkem je kompromis zavádějící nová např. individualistická práva na straně jedné a rigidní kodifikovanou úpravu pravidel z Ancien régime na straně druhé (optikou rodinného práva se jedná o přetrvávající manželovo dominantní rodinné postavení). Tedy myšlenky francouzské revoluce laicita a individualismus se třou se zásadami Ancien régime, např. otcovská moc představuje výsadní postavení manžela, resp. otce rodiny nad svou ženou a dětmi (zájem jednotlivce převažuje nad zájmem skupiny, tj. rodiny).

V době svého vzniku byl velmi kritizován pro individualistický a protirodinný charakter.²²

Roku 1884²³ došlo k přijetí zákona, o němž je v literatuře často referováno podle jména autora, Naquet. Zákon aprobejuje pouze rozvody na základě přesně vymezených zaviněných důvodů jako je nevěra, potupný trest a trest odnětí svobody, špatné zacházení a vážnou urážku. Tyto mají za následek nesplnění manželských povinností a činí udržení manželského svazku nadále nesnesitelným.²⁴

Současné podoby CC nabyly až díky intenzivním pracím zákonodárce od 60. let 20. století. Tento proces lze rozdělit do 3 fází.²⁵

1. První fázi lze dle autora návrhu zákonů označit za Carbonnierovu revoluci. Hlavním cíle této reformy byla snaha o dedramatizaci procesu. Zákon ze 14. prosince 1964 novelizoval institut poručníka nezletilých. Zákon ze 13. června 1965 novelizoval majetkový režim manželský. Zákon z 11. června 1966 reformoval adopci. Zákonem ze 4. června 1970 byla odstraněna z právního řádu otcovská moc a nahrazena rodičovskou odpovědností. Zákon ze 3. června 1972 zcela novelizoval právo týkající se filiace. Dále došlo ke snížení věkové hranice plnoletosti na 18. rok života. A po takřka 100 letech, dne 11. července 1975 byla podstatně novelizována ustanovení týkající se rozvodu. Pro úplnost je

²¹ ELISCHER, David IN DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří; ZUKLÍNOVÁ, Michaela; a kol. Občanské právo hmotné - Svazek 1. Díl první: obecná část. Praha: Walters Kluwer ČR, 2013, str. 71

²² RENAUR, Marie Hélène: *Histoire du droit de la famille*. Ellipses Édition Marketing S.A.: Paříž, 2012, str. 11-12

²³ www.justice.gouv.fr. [online]. 21.12. 2009 [cit. 30-07-2014]. *Quand divorce était interdit*. Dostupné z : <http://www.justice.gouv.fr/histoire-et-patrimoine-10050/proces-historiques-10411/quand-le-divorce-etait-interdit-1816-1884-22402.html>

²⁴ Zákon Naquet nezakotvil plnou liberalizaci rozvodů. Rozvod dohodou byl do francouzského práva uveden až zákonem z 11. července 1975. Rovněž zákon značně právně limitoval postavení manželky např. čl. 263 CC stanoví, že *žena může uzavřít nové manželství s jiným mužem až po uplynutí 10let od rozvodu manželství*.

²⁵ BÉNABERT Alain. *Droit de la Famille*. 2. vyd. Paříž: Montchretien, 2012, str. 11

třeba uvést, že v tomto období také došlo k uvedení dětského soudce (*juge des enfants*) do oblasti civilního práva, jehož primární funkcí je poskytovat výchovnou pomoc (*assistance éducative*).²⁶

2. Druhá fáze není co do dramatickosti tak významná jako přechod. V jejím rámci dochází k dalšímu rozpracování již započatých změn. Zákon z 23. prosince 1985 docílil rovnosti mezi manželi v majetkové oblasti. Ať už se jedná o jejich majetek nebo správu majetku společných dětí. Vzhledem k relativnímu nárůstu rozvodů je nutné upravit výkon rodičovské odpovědnosti v případě rozpadu manželství, stejně tak v případě rozchodu nesezdaného páru. Zákonem z 22. července 1987 zákonodárce nastolil právní úpravu společné péče. Zákon z 8. ledna 1993 přinesl řadu změn v oblasti rodičovské odpovědnosti k dětem narozeným mimo manželství a dále zakotvil institut soudce ve věcech rodinných (*juges aux affaires familiales*).²⁷
3. Fáze po přechýlení milénia se vyznačuje další snahou o rozšiřování práv, zrovnoprávnění postavení a nastolení nových institutů. Zákon z 15. listopadu 1999 uvedl v život institut občanského paktu solidarity a právně upravil kohabitaci, tedy nesezdané soužití, v české společnosti často nazývané „soužití na hromádce“. Po 7 letech své existence, zákonem z 23. června 2006, úprava PACSu doznala změn, které jej obsahově přiblížily manželství. Novelizace rozvodu měla za cíl přispět k rychlosti, účinnosti a minimalizovat možné konflikty. Ve vztahu rodič-dítě došlo k přijetí nového zákona týkajícího se filiace²⁸. Zákonem z 9. července 2010 došlo k vytvoření systému opatření k boji proti násilí mezi manžely.²⁹
4. Fázi, kterou aktuálně prožíváme, lze charakterizovat dalším posunem směrem k zrovnoprávnění postavení manželů, nesezdaných párů a nově i v úpravě možnosti uzavřít manželství i páry stejného pohlaví.

²⁶ ELISCHER, David. *Dětský soudce (Juge des enfants) a jeho role ve francouzském soudním systému: několik poznámek k tzv. výchovné pomoci*. IN *Náhradní výchova dětí – možnosti a meze: kolokvium I.* 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, str. 21

²⁷ Jedná se soudce s poměrně širokou působností, neboť v jeho osobě je sjednocena původní postava soudce ve věcech manželských (*juge aux affaires matrimoniales*) a tzv. opatrovnický soudce (*juges des tutelles*).

²⁸ Viz kap. 1.1.2

²⁹ BÉNABENT, Alain. *Droit de la Famille*. 2. vyd. Paříž: Montchretien, 2012, str. 11-13

S nadsázkou lze vývoj rodinného práva na území Francie charakterizovat jako neustálý střet tradičního uspořádání s novými často poměrně revolučními myšlenkami (rozvody, zrovnoprávnění manželů, PACS aj.). Analýzou jejich dopadu lze zkonstatovat, že přijetím těchto požadavků nedošlo ke krizi rodiny a jejímu eventuální opuštění jakožto přebytečné instituce.

1.3 Sociologický pohled

Tato část je věnována změnám ve společnosti, kterými Francie od 70. let 20. století prošla, a to především postupné akceptaci a zvyšující se oblibě soužití párů mimo manželství. Rovněž je třeba zohlednit sociální fenomén homosexuality a jeho nejprve společenské přijetí předcházející přijetí právnímu.

1.3.1 Sociologie rodiny

V historii nikdy nebylo tak těžké vymezit rodinu, jako tomu je dnes, neboť její evoluce od 70. let 20. století je značná. Rychlost a šíře proměn, kterými rodinné právo prochází, se staly jeho nevyvratitelným atributem. Byť lze zkonstatovat, že se jedná spíše o pozitivní fakt, tato rychlost s sebou nese i jistou míru nejistoty. Tradiční pojmy se totiž stávají neurčitými.³⁰

Byť pojem rodina intuitivně zná každý, z důvodu značné variace rodinných forem a struktur napříč historií docházím k jednoznačnému závěru, že rodina byla, je a bude výsledkem sociálních a politických vlivů platných v daném okamžiku.

V duchu Derridovy filosofie je třeba vnímat rodinu čistě jako slovo bez dalšího, které ve svém aktuálním prostředí nabývá obsahu. Byť se autor čapkovsky obává dalšího možného vývoje lidské společnosti, za nezpochybnitelný základ společnosti považuje nikoli rodinu, nýbrž rodinné pouto. To lze charakterizovat jako pouto společenského charakteru vznikající při početí, resp. při narození dítěte. To jediné neměně, na rozdíl od rodiny, přetrvává napříč historií. Ať již v historii bylo její pojetí jakékoli, bylo by unáhlené považovat její současnou podobu de lege lata za finalitu, za hodnotu samu o sobě zasluhující obranu. Je třeba mít na paměti nejen společenský a mravní vývoj, ale i rozvoj vědy, především pak genetiky. Věda napomáhá založení rodiny ve smyslu početí

³⁰ DÉCHEAU, Jean-Hugues.: *Sociologie de la famille*. Paříž: La découverte, 2009, str. 2-3. Dostupné z : www.cairn.info/sociologie-de-la-famille--9782707158031-page-3.htm

dítěte, zároveň však díky svému zásahu může narušit dosavadní pojmy a rodinné struktury. Za matku dítěte je považována ta žena, jež jej porodí. Avšak, díky vědě nemusí jít geneticky o dítě rodičky.³¹ Nabízí se tedy otázka, zda lze do budoucna tradiční strukturu rodičovství resp. mateřství rozšířit na ženy 2, tedy 2 matky a jednoho otce.³²

Lze zkonstatovat, že došlo nejen k funkčním změnám v rodině, ale též ke změně rodinných struktur.

Společnost na sebe bere zodpovědnost za vzdělávání jejích členů, péči v různých sociálních událostech aj. Rodina, resp. domácnost, se tak stává místem rezervovaným mezilidským vztahům na emocionálním základu.

Další změna se týká struktury rodiny. V tomto případě se klasickou stává tzv. hypotéza zúžování (*hypothèse de rétrécissement*) rodinného života. Od promiskuitní rodinné struktury středověké hordy k rodině široké, v jejímž čele stojí autoritativní postava otce a jež slouží jako východisko, k současné koncepci rodiny nukleární, tedy rodiny manželské, založené na rovnosti manželů a rozvíjející se v souladu s individuální svobodou jednotlivců. Dle této teorie se nejúžeji vymezenou rodinou stává monoparentální, tedy rodina složená z otce, či matky a dětí.³³

S jistou mírou nadsázky konstatuji, že i v dnešní době dochází k určitým paralelám dějinného vývoje. Liberalizace rozvodů a možnost uzavřít další sňatek, zrovnoprávnění dětí narozených v manželství a mimo něj mohou ve svém důsledku vést k jakémusi skupinovému pojetí rodiny, byť doposud bez právního rámce.³⁴ Řeč je o tzv. složených rodinách (*famille recomposée*).³⁵ Složených proto, že se jedná rodiny, kde díky řetězení sňatku, rozvodu a dalších eventuálních sňatků či uzavření PACSu strmě narůstá počet jejích členů.

Za aktuální společenský problém lze tedy označit potřebu právního uznání a úpravy nových forem rodiny, tj. rodiny homosexuální³⁶, rodiny s nevlastním rodičem,

³¹ Případy asistované reprodukce a náhradního mateřství.

³² www.lepoint.fr [online]. 7.9. 2001 [cit. 30-07-2014]. *Jacques Derrida revisite la famille*. Dostupné z WWW: <http://www.lepoint.fr/actualites-chroniques/2007-01-19/jacques-derrida-revisite-la-famille/989/0/57009>

³³ CARBONNIER, Jean. *Droit de la famille*. Paris: Presse universitaire de France, 1995. str. 17-18.

³⁴ Srov. kap. 5.2.1

³⁵ Tzv. *famille recomposée*, doslovně rodiny znovu složené. Statistika uvádí, že k roku 2011 žije ve Francii 1,5 milionu dětí v tomto typu rodiny. Srov.

http://www.insee.fr/fr/themes/document.asp?reg_id=0&ref_id=ip1470

³⁶ homoparentality

rodiny s jedním rodičem se ucházejí o pozici býti uznány jako rodina v klasickém smyslu.³⁷

Jednotící myšlenkou, ať už se jedná o rodinu s jedním nebo dvěma rodiči různého, resp. stejného pohlaví, je přání počít a vychovávat děti. Ve společnosti lze nicméně spatřovat i tendenci k značně širšímu pojetí, především osob identifikujících samy sebe jako neheterosexuální, které za rodinu považuje tzv. vztahy souznicí³⁸, založené na přátelství a volbě.³⁹ Nabízí se však otázka, zda se jedná o legitimní požadavek odmítající klasickou koncepci manželské rodiny, anebo o obranu mezilidských vztahů ve společnosti, ve které je právní úprava stejnopohlavních párů na nízké úrovni, resp. tyto páry nejsou zrovnoprávněny s páry opačného pohlaví. Ve svém důsledku lze na tuto snahu pohlížet jako jeden z nástrojů legitimizace alternativní formy soužití.

1.3.2 Vývoj homosexuality - z hranic do kostela

Vnímání homosexuality stejně jako rodiny prošlo značným společenským vývojem. Zatímco přirozené vnímání rodiny ve smyslu rodičovství nelze zpochybnit, homosexualita se takto automatické odpovědi nikdy netěšila a ani v současnosti netěší. Dosud nepanuje jednotný názor ohledně vzniku homosexuality.

Historický pohled na homosexualitu přichází se zajímavým zjištěním. Homosexuálové napříč dějinami zažili období relativní akceptace, jež byla následně vystřídána silnou represí. Je tedy možné považovat současný vývoj směrem ke zrovnoprávnění jako „konec stigmatizace homosexuality“? To ukáže čas.

Na území dnešní Francie k prvnímu impulsu k trestnímu postihu homosexuality došlo nařízením Karla V. Habsburského, který trestal sexuální akty mezi osobami stejného pohlaví upálením (1532) a konfiskací jejich majetku. Takto represivní režim převládal až do revoluce roku 1789, byť za osvícenství se homosexualita stává předmětem veřejné debaty a nikoli pouze trestným činem.⁴⁰

Roku 1791 byl jako první z nových zákonů přijat trestní zákon, který na rozdíl od předchozí úpravy neobsahoval trestný čin sodomie. Francie se stala první zemí na světě,

³⁷ DÉCHEAU, Jean-Hugues. *Sociologie de la famille*. Paříž: La découverte, 2009, str. 2

³⁸ Volný překlad pojmu *connectedness*.

³⁹ DIDUCK, Alison; KAGANAS, Felicity. *Family Law, Gender and the State: Text, Cases and Materials*. Londýn: Hart Publishing, 2003, str. 13-14

⁴⁰ <http://therealscandy.free.fr> [online]. 2011[cit. 30-07-2014]. *L'Histoire de l'homosexualité à travers l'histoire*. Dostupné z : <http://therealscandy.free.fr/humeur/history.htm>

kde tímto došlo k depenalizaci homosexuality. Avšak sexuální zletilost k pohlavnímu styku homosexuálů byla stanovena odlišně od té heterosexuální⁴¹. V 50. let 20. století se sociologické práce zabývající se homosexualitou soustředily především na existenci dvou typů homosexuálních společenství. Pod společenství utajené (*communauté secrète*) lze podřadit homosexuály, kteří svou homosexualitu z různých důvodů tajili před svým okolím. Další typem je otevřené společenství (*communauté ouverte*), jehož členové se netají svojí orientací vůči svému okolí.⁴²

Od 70. let 20. století dochází k odbornému i laickému zájmu o životní styl homosexuálů a ke změně postoje k homosexualitě jako takové. Tento obrat lze vysvětlit skutečností, že dobově chápaný homosexuální životní styl se začíná projevovat v okamžiku obecné sexuální liberalizace.⁴³ Ta se projevuje ve dvou tendenčních směrech, a to posílením individualismu, tedy relativní nezávislosti a samostatnosti, a dále pak oddělením sexuálních potřeb od běžně biologické reprodukce. V popředí tak nestojí otázka přirozenosti homosexuality, jako spíše charakter partnerských vztahů a jejich eventuální podobnosti se vztahy heterosexuálními.⁴⁴

S rostoucím povědomím o existenci homosexuality a její medializaci roste její společenská tolerance.⁴⁵

Roku 1980 již během prezidentské kampaně François Mitterand vyjádřil svou podporu homosexuálům. Po jeho zvolení došlo k postupnému odstranění diskriminačních ustanovení týkajících se např. sexuální zletilosti, vágních ustanovení v oblasti dobrých mravů, jakožto i k odstranění právního základu pro diskriminaci na základě sexuální orientace.⁴⁶ Ještě však nedošlo k zakotvení speciálních práv, která by homosexuály

⁴¹ V případě heterosexuálního styku byla sexuální zletilost stanovena na 13. rok věku, u homosexuálního styku na 18. rok. Nicméně během tzv. Vichystického režimu došlo k navýšení na 21. rok. Během liberální atmosféry 70. let 20. stol se věková hranice pro pohlavní styk mezi stejným pohlavím snížila na 18. rok. Až zákon z 28. července 1982 věkovou hranici sexuální zletilosti sjednocuje na 15. rok života. Srov. <http://archives.assemblee-nationale.fr/7/cr/1981-1982-extraordinaire3/033.pdf>.

⁴² ADAM, Phillipe. *L'évolution des expériences homosexuelles et politique*. Sociétés contemporaines, č. 41-42, 2001, str. 85

⁴³ Jedná se o jeden z vlivů tzv. generace května 68^e.

⁴⁴ POLLAK, Michael. *L'homosexualité masculine ou le bonheur dans le ghetto?* Communication, č. 35, 1982, str. 38-39

⁴⁵ Homosexualita se začíná objevovat ve filmech, jejichž primárním cílem není umělecké sdělení, naopak spíše zábava pro širokou veřejnost. V této filmové vlně se homosexuálové objevují zpočátku jako silně feminní jedinci, jejichž sexualita je jejich definičním znakem. Např. Ptačí klec (*La cage aux folles*, 1978), Večerní úbor (*La tenue de soirée*, 1986).

⁴⁶ PIRIOUS, Alain. www.infos-discrimination.fr [online]. 2011 [cit. 30-07-2014]. *La discrimination fondée sur les moeurs est interdite, rappelle la halde*. Dostupné z : <http://www.infos-discriminations.fr/2011/06/la-discrimination-fondee-sur-les-moeurs-est-interdite-rappelle-la-halde/>

zrovnoprávňovala s heterosexuály. Podstata tkví v potlačení diskriminace, tj. rozlišování na základě sexuální orientace.

Epidemie viru HIV/AIDS rovněž značně společenství gayů zviditelnila a odhalila především jeho zranitelnost. Nemoc se v povědomí většinové společnosti nejprve stala synonymem pro onemocnění homosexuálů (tzv. gay rakovina). Minimálně v počátcích boje toto mělo za následek marginalizaci nemoci a pocit imunity pro heterosexuálně se chovající obyvatelstvo. Uznání existence reálné životní hrozby nepřišlo ze dne na den. Jedním z důvodů byla právě doznívající sexuální liberalizace. Řada především homosexuálů v hrozbě AIDS spatřovala okov, který je má zbavit jejich sexuální svobody spočívající mimo jiné v pluralitě partnerů, a odmítali proto změnit své chování.⁴⁷

Legitimní uznání homosexuálních svazků bylo právem nejprve odmítáno i v minimální oblasti kohabitace. Dne 11. července 1989 vydal Kasační soud rozhodnutí, kde definoval kohabitaci jako situaci dvou osob, které se rozhodly žít jako manželé, aniž by uzavřely manželství, což se může týkat výlučně páru složeného z muže a ženy.⁴⁸ K potvrzení stávající judikatury došlo i o 8 let později s upřesněním, že kohabitace může vyústit pouze ze stabilního a trvající vztahu majícího vnější podobu manželství, tedy ze vztahu muže a ženy⁴⁹. A contrario vztah dvou mužů nebo žen je bez jakékoli hodnoty v očích soudců.

Oproti rozhodovací praxi soudců zákonodárce zákonem z 11. listopadu 1999 rozšířil kohabitaci i na páry stejného pohlaví a uvedl do právního řádu nový institut PACS. Jednalo se o první možnost nabízející se stejnopohlavním párům, jak před zákonem stvrdit svůj vztah. PACS je přístupný i párům odlišného pohlaví. Přetrvávající nerovnost v přístupu k manželství vede zákonodárce k postupné novelizaci PACSu a jeho obsahovému přibližování manželství.⁵⁰

⁴⁷ FAVEREAU, Eric. www.liberation.fr [online]. 2.4.1996 [cit. 30-07-2014]. *Sida: quand les gays se voilaient la face, un livre revient sur la lente prise de conscience des débuts de l'épidémie*. Dostupné z http://www.liberation.fr/vous/1996/04/02/sida-quand-les-gays-se-voilaient-la-face-un-livre-revient-sur-la-lente-prise-de-conscience-des-debuts_169791

⁴⁸ Cass. soc, 11 juillet 1989, n° 85-46.008. Dostupné z <http://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007022833&dateTexte>

⁴⁹ Cass. civ. III, 17 décembre 1997, n° 95-20.77]. Dostupné z: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000007039208&fastReqId=1036194211&fastPos=1>

⁵⁰ Loi n° 99-944 du 15 novembre 1999 relative au pacte civil de solidarité. Dostupné z : <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000761717&dateTexte=&categorieLien=id>

PACS se po svém uvedení těší velké popularitě a zejména po roce 2006, kdy došlo k významnému rozšíření práv z něj plynoucích, se stává podobně vyhledávaným institutem jako manželství (avšak především u heterosexuálních párů).

Byť PACS není pro homosexuální komunitu ideálem rovnosti vůči manželství, minimálně přispěl jako stupínek pro další debatu na toto téma. Rovněž na jeho základě došlo k dalšímu nárůstu tolerance a solidarity ve společnosti vůči této skupině. Postoj společnosti vůči homosexualitě, jakožto přijatelnému způsobu života, se za posledních 40 let enormně změnil k lepšímu. Zatímco v roce 1973 homosexualitu takto přijímalo pouze 23% obyvatelstva, v roce 1999 61%, o dva roky později, tedy v době po přijetí PACSu, se podpora se zvýšila o 10 procentní bodů na 71%. Současný 83% výsledek svědčí o významné aprobaci tohoto jevu.⁵¹ Nutno však odlišit názor na homosexualitu a uznání homosexuálního manželství a možnosti adopce dětí. Zde byť většina společnosti v roce 2012 je nakloněná k legalizaci homosexuálního manželství, podstatně menší část se pak přiklání k možnosti osvojení dětí.⁵²

Roku 2012 obdobně jako na počátku 80. let 20. století François Mitterand i jeho kolega ze Socialistické strany (*Parti socialiste*) François Holland ve své prezidentské kampani vyjadřuje značnou podporu LGBT komunitě. Svůj závazek otevřít instituci manželství i párům stejného pohlaví dodrží a na základě zákona ze 17. května 2013 dochází k jeho legalizaci.⁵³

⁵¹ FOURQUET, Jérôme. www.atlantico.fr [online]. 26.1.2013 [cit. 30-07-2014]. *63% des Français favorables au mariage homosexuel, 49% à l'adoption : légère remontée de l'opinion sur le sujet.* Dostupné z: <http://www.atlantico.fr/decryptage/63-francais-favorables-au-mariage-homosexuel-49-adoption-legere-remontee-opinion-sujet-jerome-fourquet-618315.html>

⁵² www.opinionpublique.wordpress.com [online] 26.5.2013 [cit. 30-07-2014]. *Le mouvement "manif pour tous" toujours soutenu par un tiers des Français.* Dostupné z: <https://opinionpublique.wordpress.com/tag/mariage-pour-tous/>

⁵³ Loi n° 2013-404 du 17 mai 2013 ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe. Dostupné z: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000027414540&dateTexte=&categorieLien=id>

2. Peripetie francouzského zákonodárce

*Nesezdání jedinci se obejdou bez zákona, zákona se o ně nestará.*⁵⁴

Celospolečenské změny chování občanů v jejich privátní sféře jsou dlouhou dobu ignorovány politickou reprezentací. Kromě manželství ve společnosti, především od 70. let 20. století, narůstá počet párů žijících partnersky mimo manželství (tzv. *hors mariage*), což v současnosti pokrývá dvě formy soužití, kohabitaci a PACS. Tyto páry bez dalšího nevalidují svůj vztah sňatkem a toliko pro ně neplynou žádná vzájemná práva a povinnosti. Veškeré partnerské vztahy lze tedy rozlišit na manželství a *hors mariage*. Právo na ně pohlíží pouze jako na faktickou skutečnost (*situation de fait*). Pro své členy tak nezakládají žádná práva ani povinnosti. Právo jejich existenci nezakazuje, ani nepodporuje. Zkrátka jsou.⁵⁵

Paralelně k tomuto fenoménu začíná sílit tlak homosexuálních jedinců a sdružení, aby došlo k vytvoření určitého právního rámce, ve kterém by homosexuálové mohli existovat. Do té doby nevyslovitelné požadavky měly mimo jiné svůj původ v tragických důsledcích epidemie AIDS, které naplno odhalily právní vakuum homosexuálních párů.

V evropském kontextu začíná docházet k dílčím krokům zrovnoprávnění těchto menšinových svazků, což inspirativně ovlivní legislativní práce i Francii.⁵⁶

V několika etapách lze pozorovat snahy právně zakotvit nové formy soužití, tedy konkubinát a homosexuální partnerství.

2.1 Návrhy úpravy

Od počátku 90. let 20. století se francouzští zákonodárci pokoušejí předložit Národnímu shromáždění návrh zákona, který by poskytl ochranu stejnopohlavním párům a současně byl dostatečně odlišný od úpravy manželství.

2.1.1 CPC

Pomyslnou první vlašťovkou v této oblasti byl návrh zákona z pera levicového senátora Jeana-Luca Mélanchona. Ten spolu se svými kolegy v květnu 1990 po vzoru

⁵⁴ Napoleon Bonaparte: *Les concubins se passent de la loi, la loi se désintéresse d'eux.*

⁵⁵ Srov. ELISCHER, David. *Několik úvah nad kohabitací*. Právní fórum, č. 7, 2009

⁵⁶ Roku 1989 dochází v Dánsku k přijetí zákona o registrovaném partnerství (*registreret partnerskab*).

dánské úpravy⁵⁷ připravil návrh zákona o smlouvě o občanském partnerství (*contrat de partenariat civil*, dále též „CPC“). Tu by mohly uzavřít páry žijící společně bez ohledu na jejich pohlavní složení. Zákon nebyl přijat.⁵⁸

2.1.2 CUC

O dva roky později je Národnímu shromáždění předložen nový návrh zákona. Jedná se o smlouvu o občanském svazku (*contrat d'union civile*, dále též „CUC“). Obsahově se přibližuje Mélanchonově návrhu. Uzavřít ji může kterákoli dvojice na radnici za přítomnosti vedoucího matriky. Strany se by se jí zavázaly k vzájemné pomoci a podpoře. Z pohledu daňového práva a práva sociálního zabezpečení⁵⁹ by došlo k asimilaci tohoto režimu k manželství. Návrh zákona nakonec nebyl v Národním shromáždění prodiskutován. Nicméně lze mu uznat dílčí úspěch. Na jeho základě došlo k přijetí nové podoby článku zákona o sociálním zabezpečení, jehož výsledkem bylo uznání nároků na dávky z nemocenského pojištění a mateřství pro osobu, která s pojištěncem nejméně 1 rok žije a je v jeho trvalé skutečné úplné péči.⁶⁰ Tohoto práva se tímto způsobem mohli dovolávat i homosexuální partneři. Jedná se o odklon od judikatury Kasačního soudu, který ve svém rozhodnutí kohabitaci vymezoval v kontrastu k manželství, čímž vyloučil stejnopohlavní páry ze svého zorného pole.⁶¹

Chronologicky následuje návrh vypracovaný sdružením Aides.⁶² Tato úprava pod označením smlouva o společenském životě (*contrat de la vie sociale*, dále též „CVS“) navazuje na předchozí návrhy. Během 90. let 20. století je ústředním tématem průvodů homosexuálů (tzv. gay pride) ve velkých francouzských městech právě potřeba přijetí této úpravy. Rozsah mobilizace na její podporu se odráží také v počtu účastníků této události především v Paříži. Zatímco na počátku devadesátých let se jednalo na francouzské

⁵⁷ Viz kap. 2.3

⁵⁸ SCHILTZ, Marie-Ange. *Un ordinaire insolite: le couple homosexuel*. www.persee.fr [online]. 1998 [cit. 30-07-2014]. Dostupné z: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/arss_0335-5322_1998_num_125_1_3272

⁵⁹ Jedná se o nadřazený pojem právu pracovnímu, právu sociálního zabezpečení. Tedy ty oblasti práva, které obsahují prvky sociální ochrany a stojící na pomezí práva veřejného a soukromého.

⁶⁰ CHANTELOUP, Hélène; FAURÉ, Georges. *Conclure un PACS*, LexisNexis, Paris.2001, str. 1-3

⁶¹ Cass. soc, 11 juillet 1989, n° 85-46.008, Dostupné z : <http://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007022833&dateTexte>

⁶² Aides (Pomoci) bylo francouzské sdružení boje proti HIV/AIDS a hepatitidě.

poměry o menší pochody v řádu tisíců účastníků, roku 1995 se rapidně zvýšil počet na 100 000 účastníků a o rok později na dvojnásobnou hodnotu.⁶³

2.1.3 CUS a CUSC

Roku 1997, kdy se k moci dostává vláda Lionela Jospina, dochází k předložení dvou návrhů. Jednak pod taktovkou Jeana Marca Ayraulta ze Socialistické strany je vypracován návrh zákona o smlouvě o společenském svazku (*contrat d'union sociale*, dále též „CUS“) a dále pak návrh zákona pocházejícího od Jeana-Pierra Michela o smlouvě o společenském a občanském svazku (*contrat d'union sociale et civile*, dále též „CUSC“). Oba návrhy konstatují zvyšující se počet párů žijících mimo institucionalizovaný rámec. Vzhledem k pestrosti života a úskalí s tím spojených je podle těchto návrhů nutno vytvořit novou formu soužití.⁶⁴

Návrhy jsou podobné, nikoli však identické. CUS v prvním článku⁶⁵ za subjekty označuje dvě svéprávné fyzické osoby, které chtějí mezi sebou vytvořit projekt společného života (*projet de vie en commun*). Nikterak zde explicitně nezmiňuje složení jeho členů. Důvodová zpráva hovoří o dvojici bez ohledu na její pohlavní složení.⁶⁶ Tuto formuli do vlastního textu přejímá CUSC⁶⁷, avšak v důvodové zprávě do okruhu svých adresátů zahrnuje i homosexuální páry.⁶⁸ Další odlišnost lze spatřovat v možnosti zániku těchto smluvních typů. CUSC i CUS lze jednostranně vypovědět, avšak s výpovědní dobou 6, resp. 12 měsíců.⁶⁹

⁶³ BLIDON, Marianne. *La Gay Pride entre subversion et banalisation*. Espace, populations, sociétés [online], 2009 [cit. 30-07-2014]. Dostupný z : <http://eps.revues.org/3727>

⁶⁴ RAYMOND, Guy. *Un contrat d'union sociale?* Études. 1998, vol. 388, č.4, str. 457

⁶⁵ *Le contrat d'union sociale constate le lien unissant deux personnes physiques juridiquement capables qui désirent établir entre elles un projet commun de vie.*

⁶⁶ Proposition de loi n°94 enregistrée à l'Assemblée Nationale le 23 juillet 1997. Dostupné z : <http://www.assembleenationale.fr/11/propositions/pion0094.asp>

⁶⁷ Proposition de loi n°88 enregistrée à l'Assemblée Nationale le 24 juin 1997. Dostupné z : http://semgai.free.fr/contenu/droit/droit_de_la_famille/france_prop_loi_88.html

⁶⁸ *Le Contrat d'union civile et sociale constate le lien unissant deux personnes physiques, quel que soit leur sexe, juridiquement capables au sens des articles 1123 et 1124 du Code Civil qui ont décidé d'établir entre elles un projet commun de vie.*

⁶⁹ Srov. čl. 6 CUSC a čl. 8 CUS

2.1.4. Zprávy Hauser a Théry

Na základě požadavků francouzské vlády došlo v roce 1998 k vypracování dvou odlišných zpráv. Jejich cílem bylo především obohatit již několik let trvající debatu o nové poznatky.

Zpráva profesora Hausera, vypracovaná na základě žádosti Jacquea Tourbona, spočívá výlučně v majetkových důsledcích života dvojice. Naproti tomu ministryně spravedlnosti Elizabeth Guigou a poslankyně Martine Aubry pověřily socioložku Irène Théry, aby vypracovala zprávu týkající se evoluce rodiny a s tím spojených důsledků pro rodinnou politiku.⁷⁰

A. Zpráva Hauser

Jako alternativu k předcházejícím koncepcím úpravy společného párového soužití nesezdaných párů předložil tým pod vedením profesora Jeana Hausera zprávu týkající se možnosti vytvoření smlouvy o společném zájmu (PIC).⁷¹

PIC sice spočíval na životním společenství, ale jako jeho součást nepředpokládal existenci jakýchkoli práv osobní povahy. Předmětem úpravy PICu byly výlučně majetkové vztahy.⁷² Předkládaný návrh ponechával stranám širokou smluvní svobodu co do obsahu, avšak s vyloučením ustanovení odporujících dobrým mravům a veřejnému pořádku⁷³. Jeho smluvní charakter, nikterak nemodifikující status jeho stran, je akcentován v umístění navrhované úpravy v rámci systematiky CC. PIC měl zaujímat místo mezi právní úpravou smluv o společném výkonu práv a smlouvou o půjčce, konkrétně tedy v hlavě III. Zatímco předchozí úpravy svým obsahem směřovaly do hlavy I.⁷⁴

⁷⁰ [www.assemblee-nationale.fr \[online\]. 1998 \[cit. 30-07-2014\]. Dostupné z: http://www.assemblee-nationale.fr/11/rapports/r1097.asp#P273_22300](http://www.assemblee-nationale.fr/11/rapports/r1097.asp#P273_22300)

⁷¹ [⁷² Čl. 1873-19 al. 1 *Le pacte d'intérêt commun est une convention par laquelle deux personnes physiques décident d'organiser tout ou partie de leurs relations pécuniaires et patrimoniales en vue d'assurer leur communauté de vie.*](http://www.ladocumentationfrancaise.fr [online]. 1998 [cit. 30-07-2014]. Le Projet de pacte d'intérêt commun. Dostupné z : http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/984001499/index.shtml</p></div><div data-bbox=)

⁷³ Čl. 1873-19 al. 3 *Les parties déterminent librement le contenu du pacte dans les limites de l'ordre public et des bonnes mœurs.*

⁷⁴ CC se člení na 3 knihy (*livres*) a dále pak tituly (*titres*). Pro přiblížení systematiky českému čtenáři se toto francouzská systematika nahrazuje částí, resp. hlavou. Tedy část I. o osobách (*des personnes*), část II. o majetku a různých druzích vlastnictví (*Des biens et des différentes modifications de la propriété*) a část III. o různých způsobech, jimiž se nabývá vlastnictví (*Des différentes manières dont on acquiert la propriété*).

B. Zpráva Irène Théry

Zpráva Irène Théry pod názvem „Pár, filiace a příbuzenství dnes: právo čelí proměnám rodiny a soukromého života“⁷⁵ nabízí komplexní pohled na společenské vztahy a jejich právní úpravu. Hlavním tématem je uzákonění kohabitace. Zevrubným a argumentačně přesvědčivým způsobem zde prezentuje nutnost tento institut ukotvit. Zabývá se i jeho umístěním v Code civil, čímž logicky vymezuje jeho obsah. Kohabitace je zde chápána čistě jako faktický stav soužití nesezdaného páru, bez jakékoli nutnosti uzavírat smlouvu, ať už se jedná o pár stejného nebo odlišného pohlaví.⁷⁶

Terminologicky navrhuje odchýlit se od dosavadního pojmu kohabitace, jak byla úzce vymezena rozhodovací činností Kasačního soudu, a nahradit jej pojmem manželský život (*vie maritale*). V tomto spatřuje ukončení trvalé diskriminace homosexuálních párů žijících spolu. Dále navrhuje přiznání nových práv těmto párům především v oblasti práva sociálního, na poli nemajetkových práv (případy hospitalizace protějšku či v případě smrti možnost vypravit mu pohřeb) a dále v oblasti práva finančního, kde na rozdíl od předchozích úprav vylučuje společné zdanění.⁷⁷

2.1.5 Kritika předkládaných návrhů

Francouzský zákonodárce se již od počátku svých snah musel vypořádat s kritikou ze všech stran. Především odborná veřejnost v tvorbě specifických úprav spatřovala nežádoucí tříštění společnosti. Nejvíce pak ohrožení manželství jakožto monopolní instituce na poli párového soužití.

Byť je Francie ústavně zaručenou sekularizovanou republikou⁷⁸, křesťanská církev zde má velký vliv. I ona se stavěla vůči těmto návrhům odmítavě, kdy obdobně jako řada akademiků, považovala tyto návrhy za nebezpečný nástroj, který si vypůjčuje z manželství jenom to užitečné. Obava, aby nedošlo k destrukci manželství jako instituce

⁷⁵ *Couple, filiation et parenté aujourd'hui: le droit face aux mutations de la famille et de vie privée.*

⁷⁶ *Le concubinage se constate par la possession d'état de couple naturel, que les concubins soient ou non de sexe différent.*

⁷⁷ www.assemblee-nationale.fr [online]. 1998 [cit. 30-07-2014-03-01]. Dostupné z: http://www.assemblee-nationale.fr/11/rapports/r1097.asp#P273_22300

⁷⁸ Čl. 1 Constitution. Dostupné z [www: http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp](http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp)

a jeho nahrazení právě novou formou párového soužití byla pro katolickou církev základním argumentačním bodem.⁷⁹

Ve společnosti nicméně zaznívá pluralita názorů. Francouzský filozof Guy Coq se při své úvaze opírá o fundamentální rozlišení na záležitosti soukromého, nebo veřejného charakteru. Rodina, tedy manželská instituce složená z heterosexuální dvojice, je pro něj instituce veřejného pořádku, neboť díky ní dochází k reprodukci, tedy životaschopnosti společnosti. Proto je třeba ji podporovat a chránit před destruktivními vlivy. Oproti tomu se vymezuje advokát Antoine Garapon. Ten právo redukuje na reprodukci sociálních skutečností, a zákonodárce tak zbavuje morálního soudu o prospěšnosti té či oné úpravy pro společnost.⁸⁰

Dalším a velice častým argumentem proti přijetí zákona je skutečnost, že CUC a jeho avataři představují pokus o vytvoření inferiorního manželství (*mariage bis*), ze kterého bude možno snadněji vystoupit než z manželství běžného. PIC představuje další derivaci z již jednou odvozeného základu – z CUCu. Zákonem upravená kohabitace se jeví jako *contradictio in adiecto*. Ze své podstaty je volná, právem neupravená, založená na svobodě jejích stran. Odehrává se tedy v osobní sféře jedince, do které zákonodárce nevstupuje. Naproti tomu akt uzavření manželství znamená veřejnou a slavnostní událost. Pouze manželství zakládá domněnku otcovství.⁸¹

2.2 Legislativní proces

Na základě poslanecké iniciativy byl předložen návrh zákona umožňujícího stejnopohlavním i párům opačného pohlaví zákonem předvídaným způsobem upravit svá práva a povinnosti. Návrh zákona byl schválen a Ústavní rada (*Conseil constitutionnel*) se vyslovila o jeho souladu s francouzskou ústavou.

2.2.1 Rozprava v Parlamentu

Legislativní výbor Národního shromáždění vypracoval návrh zákona s názvem Občanský pakt solidarity (PACS). Dne 9. října 1998 Národní shromáždění tento návrh

⁷⁹ www.eglise.catholique.fr [online]. 2.31998.[cit. 30-07-2014]. *Le PACS: une loi inutile et dangereuse*. Dostupné z: <http://www.eglise.catholique.fr/conference-des-eveques-de-france/textes-et-declarations/369201-le-pacs-une-loi-inutile-et-dangereuse/>

⁸⁰ CROZE, Antoine. *Retour sur un débat*. Esprit. n°252, 1999, str. 212-213

⁸¹ MALAURIE, Philippe. *Un statut légal du concubinage? Cuc, Pic, Pacs et autres avatars du mariage*. *Commentaire*, n°82, 1998, str. 437- 439

zákona po neúspěšném hlasování zamítlo včetně obdobných návrhů (CUS a CUCS).⁸² Na vině byla početní převaha přítomných poslanců opozice.⁸³

Modifikovaný text zákona je znovu předložen k projednání o dva měsíce později a v lehce upravené podobě je přijat. Následně je předložen Senátu. Ten mimo jiné z důvodu svého politického složení⁸⁴ od počátku dává ostentativně najevo svůj odmítavý postoj vůči přijetí PACSu. Jeho snahou je zmařit jeho přijetí, a to vložím nového ustanovení týkající se uzákonění kohabitace (*union libre*).⁸⁵ Senátoři předpokládali, že tímto dojde k určitému právnímu uznání homosexuálních párů a potřeba přijetí specifické úpravy pak ztratí své opodstatnění.

Takto Senátem upravený návrh je znovu předložen Národnímu shromáždění, které zákon o PACSu schválí dne 7. dubna 1999.⁸⁶ Oproti původním návrhům upravuje jednak občanský pakt solidarity a zároveň legálně vymezuje nesezdané soužití.

Avšak dochází k další komplikaci ze strany Senátu, který zákon prostřednictvím legislativního výboru zamítá. Konečný krok k jeho schválení na půdě zákonodárce je uskutečněn dne 13. října 1999, kdy jej Národní shromáždění opětovně schválí. Téhož dne je znění návrhu zákona předloženo Ústavní radě.

2.2.2 Rozhodnutí Ústavní rady

Ústavní rada dne 9. listopadu 1999 ve svém rozhodnutí prohlásí, že ustanovení zákona jsou v souladu s Ústavou. Rozhodnutí Ústavní rady je po obsahové stránce ve značném nepoměru proti zkoumaným ustanovením. Ve svém mimořádně dlouhém rozhodnutí (91 bodů, resp. odstavců) se k předkládaným článkům vyjadřuje. Vyjádření Ústavní rady je mimořádně argumentačně silné, a do budoucna tak bude spolu se zákonem představovat základ pro rozhodování soudů, státních orgánů a jiných subjektů.

⁸² Návrhy zákonů týkající se CUS a CUCS po jejich zamítnutí nejsou opětovně předloženy.

⁸³ CHANTELOUP, Hélène; FAURÉ, Georges: *Conclure un PACS*. LexisNexis, Paris.2001. str 1-3.

⁸⁴ Tato problematika sjednotila opozici, kdy s výjimkou několika jednotlivců, všichni poslanci a senátoři pravice hlasovali proti přijetí překládané úpravy.

⁸⁵ Proposition de loi n°1479 du mars 23 1999 relative au mariage, au concubinage et aux liens de solidarité. Dostupné z: <http://www.assemblee-nationale.fr/11/propositions/pion1479.asp>

⁸⁶ Proposition de loi n°278 enregistrée à l'Assemblée Nationale le 7 avril 1999. Dostupné z: <http://www.assemblee-nationale.fr/11/ta/ta0278.asp>

O 6 dnů později prezident republiky Jacques Chirac zákon podepisuje, přičemž k publikaci v Úředním věstníku (*Journal officiel*) dochází následujícího dne.⁸⁷

⁸⁷Cons. Const., Décision n°99-419 DC: JO 16 novembre. Dostupné z : <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/les-decisions/acces-par-date/decisions-depuis-1959/1999/99-419-dc/decision-n-99-419-dc-du-09-novembre-1999.11849.html>

3. PACS a kohabitace

*Politika spočívá v uskutečňování toho, co je potřebné.*⁸⁸

Přijetím zákona o PACSu a kohabitaci bylo dovršeno několikaleté úsilí francouzského zákonodárce. Zákon ve své původní podobě představoval kompromis a pro svou fragmentární povahu byl zpočátku přijat s rozpaky. Po necelých 7 letech od jeho účinnosti dochází k široké novelizaci některých ustanovení, což v důsledku přibližuje PACS k manželství.

Francouzské právo tak nabízí 3 způsoby párového soužití s odlišným právním rámcem. Manželství, PACS a zákonem definovanou kohabitaci.

3.1 Kohabitace

Francouzské právo užívá pro vyjádření nesezdaného soužití pojem konkubinát (*concubinage*). Spolu s ním lze obsahově identicky, avšak sémanticky odlišně užít pojmu volný svazek (*l'union libre*). Tento má pro francouzskou literaturu spíše intelektuální nádech a zdůrazňuje duševní souznění. Oproti tomu konkubinát nejlépe odráží fakticitu tohoto stavu, byť jej redukuje pouze na sexuální aktivitu. Etymologicky tento výraz pochází z latinského *cum cubare*, tedy souložit s někým.⁸⁹ Českým právem užívanější pojem kohabitace, tak jak je v této práci užíván, vnímá francouzská společnost spíše s politickou konotací.⁹⁰

3.1.1 Pojetí kohabitace

Jak je přiblíženo na začátku této kapitoly zákon se o nesezdané jedince žijící partnerským životem po dlouhou dobu nezajímal, přičemž francouzský zákonodárce si tuto pozici zachoval až do konce 90. let 20. století.⁹¹ *Kde je právo odmítáno, tam není.*⁹² I profesor Carbonnier se na adresu právního uznání nesezdaného soužití vyjádřil kriticky a potvrdil stávající právní vakuum.⁹³

⁸⁸ Richelieu: *La politique consiste à rendre possible ce qui est nécessaire.*

⁸⁹ MALAURIE, Phillipe. *Droit de la famille*. 4. vyd. Paříž: Defrénois. 2011, str. 160

⁹⁰ V politickém smyslu se jedná o situaci, která nastává v semiprezidentském systému, kdy prezident pochází z odlišné politické strany než premiér. Např. vztah prezidenta Jacquesa Chiraca a premiéra Lionela Jospina.

⁹¹ PARQUET, Muriel. *Droit de la famille*. 2. vyd. Paříž: Breál. 2007, str. 75

⁹² *Pas de droit ou l'on refuse droit*

⁹³ MALAURIE, Phillipe. *Un statut légal du concubinage? Cuc, Pic, Pacs et autres avatars du mariage*. *Commentaire*, č. 82. Été 1998, str. 437-442

Situace nesezdaných párů tak stojí dlouho mimo zájem zákonodárce a její obsah je tedy vymezován judikaturou.

Jedním z prvních takových případů bylo rozhodnutí Kasačního soudu z roku 1970. Soud zde judikoval, že pozůstalá nesezdaná partnerka má v případě úmrtí svého nesezdaného partnera nárok na náhradu újmy tím způsobené vůči osobě, která nehodu způsobí. Soud zde zcela odhlédl od neexistentního právního vztahu. Na základě čl. 1382 CC⁹⁴ o náhradě škody *á ten, kdo způsobí škodu jinému v případě usmrcení, povinnost ji nahradit bez ohledu na existenci právního vztahu mezi zesnulým a pozůstalým druhem - žadatelem o odškodnění. Družka oběti smrtelné dopravní nehody takto může požadovat náhradu svojí osobní újmy vůči osobě, která tuto nehodu způsobí.*⁹⁵

Dalším rozhodnutím opět Kasačního soudu dochází nejprve (1989 a 1997) k vymezení kohabitace jako čistě faktické soužití muže a ženy.⁹⁶ A contrario nesezdané soužití dvou osob stejného pohlaví majícího vnější podobu manželství. Vzhledem k zákonné definici manželství jako svazku mezi mužem a ženou tak nemohou stejnopohlavní páry spadat do pole aplikace.

Zákon o občanském paktu solidarity a kohabitaci článkem 515-8 CC zakotvuje legální definici nesezdaného soužití, která formulačně navazuje na rozhodovací praxi Kasačního soudu. Vymezuje ji jako faktický svazek charakterizovaný společným životem představujícím prvek stability a kontinuity mezi dvěma osobami opačného nebo stejného pohlaví, které žijí v páru.⁹⁷

Z takto vymezeného institut lze vyvodit základní předpoklady, pilíře kohabitace.

Právě společný život, tedy životní společenství, odlišuje kohabitaci od náhodných a přechodných nesezdaných soužití. Jedná se pouze o ty faktické svazky, kterým zákon, resp. judikatura přisuzují určité právní následky. Lze tedy konstatovat, že právě faktický charakter se pak stává právní skutečností. Nesezdané soužití se ve společnosti vyskytuje

⁹⁴ Čl. 1382 CC *ordonnant que l'auteur de tout fait ayant causé un dommage à autrui sera tenu de le réparer, n'exige pas, en cas de décès, l'existence d'un lien de droit entre le défunt et le demandeur en indemnisation. La concubine de la victime d'un accident mortel de la circulation peut donc demander réparation de son préjudice personnel à l'auteur de cet accident.*

⁹⁵ Cass, Ch. mixte, 27 février 1970, n° 68-10:276. Dostupné z : <http://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000006982751&fastReqId=157670307&fastPos=9>

⁹⁶ *Deux personnes ayant décidé de vivre comme des époux, sans pour autant s'unir par le mariage, ce qui ne peut concerner qu'un couple constitué d'un homme et d'une femme .*

⁹⁷ *Le concubinage est une union de fait caractérisée par une vie commune présentant un caractère de stabilité et de continuité, entre deux personnes, de sexe différent ou de même sexe, qui vivent en couple.*

v řadě variací podle kritérií, jakými jsou např. jeho délka, povědomí okolí, osobní status jeho členů aj. Pokud jde o pohlaví jeho členů, o existenci nesezdaného soužití párů stejnopohlavních a párů různého pohlaví nebylo sporu. Ten se vyskytl až v okamžiku, kdy právo začalo s faktickým soužitím spojovat určité právní důsledky.⁹⁸

Problematické se tedy jeví, zdali lze i na homosexuální partnerství pohlížet jako na soužití produkující pro jeho členy stejné právní účinky. Navzdory ustálené judikatuře mající negativní názor k tomuto uznání, se zákonodárce zcela od ustálené judikatury odchýlil a rozšířil již etablovanou definici i na páry homosexuální. Toto interpretační rozšíření bude mít do budoucna značný význam, neboť kohabitace je formulována dle své faktické podobnosti s manželstvím. Uzná-li zákonodárce kohabitaci i pro homosexuální páry, otevírá se zde argumentační prostor pro oba tábory příznivců a odpůrců manželství osob stejného pohlaví.

Ze své povahy nesezdané soužití i po legálním vymezení nepředpokládá žádný formalismus, tedy nesezdání partneri nemusí dokládat žádné společné prohlášení, ani absolvovat určitý slavnostní obřad. Prokázat ji je možné veškerými prostředky, a to jak samotnými nesezdanými partnery, tak i třetími osobami.⁹⁹

Otázka prokázání existence a trvání nesezdaného soužití se zdála být od počátku velice problematickou. Nicméně praxe dospěla k jednoduchému řešení. Nesezdání partneri, kteří spolu kontinuálně a stabilně žijí, se mohou obrátit na radnici v místě svého společného bydlení a požádat o vydání tzv. potvrzení o kohabitaci (*certificat de concubinage*)¹⁰⁰. Při podání žádosti je třeba předložit krom průkazů totožnosti i další dokumenty potvrzující společnou domácnost (např. účet za telefon). Radnice však vydání takového potvrzení může podmínit přítomností 2 svědků. V současnosti toto potvrzení vydávají jen některé radnice nikoli obligatorně. Nesezdání partneri mohou eventuálně učinit čestné prohlášení o trvajícím volném svazku.¹⁰¹

⁹⁸ MALAURIE, Philippe: *Droit de la famille*. 4. vyd. Paříž: Defrénois, 2011, str. 167-169

⁹⁹ COURBE, Patrick: *Droit de la famille*. 3. vyd, 2003, str. 215

¹⁰⁰ V praxi terminologicky nejednotně používané označení. Dále také osvědčení o volném svazku (*attestation d'union libre*), nebo potvrzení o společném životě (*certificat de vie commune*), anebo potvrzení o manželském životě (*certificat de vie maritale*).

¹⁰¹ www.vosdroits.serive-public.fr [online]. 2014 [cit. 30-07-20143-03-01]. Dostupné z: http://www.assemblee-nationale.fr/11/rapports/r1097.asp#P273_22300

Vzhledem k torzovitě úpravě nesezdaného soužití je možné rozlišovat mezi účinky vznikajícími v průběhu trvání volného svazku a účinky, které nastanou v souvislosti s jeho skončením.

3.1.2 Právní účinky trvajících kohabitace

Naplňuje-li nesezdaný pár znaky zákonem definované kohabitace, začíná jejich soužití působit právní účinky během svého trvání a samozřejmě i po zániku. Za trvání volného svazku lze rozlišit dva okruhy práv - práva majetkové povahy a práva osobní povahy. Krom toho i z pohledu veřejného práva jsou partnerům přiznána určitá práva. Především se jedná o oblast práva sociálního zabezpečení, kdy kohabitant má přístup jak k sociálnímu a nemocenskému pojištění svého protějšku, tak i k jiným netestovaným dávkám (např. pohřebné). Byť je zde možné přiznání nároku podmiňovat minimální délkou společného soužití.¹⁰²

A) Práva osobní povahy

Práva osobní povahy v rámci nesezdané dvojice neexistují. Jak již vyplývá ze samotné definice kohabitace, jedná se o volný svazek, který, na rozdíl od manželství, neprodukuje žádná osobní práva a povinnosti. Ve vztahu k dětem, resp. jejich počtů určitá práva vznikají. Výkon rodičovské odpovědnosti náleží matce i otci žijícím v nesezdaném soužití. Umělé oplodnění je přístupno rovněž ženě a muži, kteří nejsou manželé.¹⁰³ Zákon ve své původní úpravě však požadoval minimální délku trvání nesezdaného soužití v délce dvou let. Tato časová podmínka rozlišující mezi manželským párem, jenž může okamžitě po uzavření manželství užít této procedury, a párem nesezdaným, byla zcela odstraněna v roce 2011. Kohabitanti i nadále nemohou společně osvojit dítě, byť individuální adopce je možná.¹⁰⁴

B) Práva majetkové povahy

Na rozdíl od manželství v kohabitaci nevzniká společné jmění nesezdaných partnerů. Nicméně, během společného života dvojice nutně dochází k mísení jejich majetku a komplikovaným situacím spojeným s finanční stránkou.

¹⁰² www.vosdroits.service-public.fr [online]. 2014 [cit. 30-07-2014] *Conséquence de l'union libre*. Dostupné z: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F904.xhtml#N100C4>

¹⁰³ Loi n° 94-659 du 29 juillet 1994 relative au don et à l'utilisation des éléments et produits du corps humain, à l'assistance médicale à la procréation et au diagnostic prénatal. Dostupné z <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000549618>:

¹⁰⁴ COURBE, Patrick, *Droit de la famille*, 3. vydání, 2003, str. 219

V případě nabývání majetku za trvání společného soužití platí, že každý z druhů zůstává i nadále výlučným vlastníkem veškerého majetku, který vlastnil před započítáním společné domácnosti. Během společného soužití platí domněnka, že každý nabývá sám pro sebe. Nepodaří-li se toto dokázat, nebo původ není znám, majetek náleží do ideálního spoluvlastnictví každého z nich. Úhrada nákladů společné domácnosti nenáleží společně a nerozdílně oběma partnerům, nýbrž se jedná o výlučné náklady toho partnera, který je vynaložil. Není zde stanovena možnost bránit se proti pasivnímu protějšku pomocí procesních prostředků. Byť se zde nabízí úvaha o užití ustanovení o bezdůvodném obohacení, judikatura se k tomuto řešení staví spíše odmítavě¹⁰⁵. Ani případy, kdy se jeden z partnerů za účelem vybavení společné domácnosti stane dlužníkem, nejsou považovány za případy společného ručení. Nadále platí, že každý z kohabitentů je zavázán za své vlastní dluhy a ručení druhého kohabitantu tak nenastupuje.¹⁰⁶

Za trvání společného soužití nevzniká společný nájem bytu. Základ pro společný nájem manželů spočívá v čl. 251 CC stanovujícím, že manželé se vzájemně zavazují k životnímu společenství. Čl. 1751 CC upravuje, že manželstvím vzniká společný nájem bytu oběma manželům bez ohledu na jejich manželský majetkový režim či jejich jakoukoli vzájemnou úmluvu. Judikatura opakovaně potvrdila, že toto ustanovení čl. 1751 CC se nevztahuje na kohabitanty.

V nabývacím titulu je možné sjednat tzv. smluvní doložku o přírůstku (*la clause d'accroissement*) neboli tontinu.¹⁰⁷ Na základě smlouvy jsou oba partneři ideálními spoluvlastníky, nicméně v případě smrti jednoho z nich jeho podíl přirůstá k podílu přeživšího partnera. Platí právní fikce, že výlučným vlastníkem věci byl od počátku právě přeživší kontrahent. Tato majetková hodnota tak není předmětem dědického řízení.

3.1.3 Právní účinky při skončení kohabitace

Právní účinky kohabitace zaniknou v případě rozluky partnerů, nebo v případě smrti jedno z nich. Vznik ani její zánik nejsou právem jakkoli upraveny, a je tedy možné i její jednostranné ukončení. Právě v této poslední fázi soužití se naplno odhaluje vratkost této formy soužití. Absentující vodítko v podobě manželského majetkového režimu či

¹⁰⁵ Cass, civ. 11 janvier 1984, n°: 82-16198. Dostupné z: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000007013119&fastReqId=887369237&fastPos=1>

¹⁰⁶ Srov. čl 220 CC

¹⁰⁷ ELISCHER, David. *Několik úvah nad kohabitací*. Právní fórum, č.7, 2009

zákonného dědictví činní nesezdané soužití značně ochrany prostým. Jak je na počátku vztahu volný svazek lákavou a relativně nenáročnou alternativou k manželství, na jeho konci se leckdy vyrovná rozvodovému trápení.

Pro případ vypořádání sporných majetkových vztahů jsou stranám dány dva podpůrné prostředky ochrany tvořící obecné právní principy, a to faktické společenství a bezdůvodné obohacení. Oba jsou judikaturou vykládány nekonzistentně a jejich výsledek je nejistý.¹⁰⁸ Nesezdaní partneři mezi sebou mohou, aniž by se smluvně zavázali, vytvořit tzv. faktickou společnost (*société de fait*). Dochází k ní v případě, kdy se jeden z partnerů podílí svojí prací, znalostmi, či finančními prostředky na podnikání svého protějšku. Tedy v případě rozchodu dvojice vzniká nárok na majetkové vypořádání. K tomuto je však zapotřebí naplnění 3 kumulativně stanovených podmínek¹⁰⁹: vzájemné vklady společníků (hmotné nebo nehmotné), podíl na zisku a ztrátách a dále záměr sdružit se za účel úspěchu podniku (tzv. *affectio societatis*). Nejedná se tedy o prostředky vynaložené na chod společné domácnosti. Pokud jeden z partnerů dobrovolně přispívá na živobytí druhému, nebo mu napomáhá v jeho povolání, aniž by získal jakoukoli protihodnotu, je možné v takovém případě užít žaloby na bezdůvodné obohacení. Judikatura se k tomuto titulu staví značně nekonzistentně.¹¹⁰

Pro řešení problematiky přechodu nájmu v případě zániku kohabitace je klíčové přijetí zákona z 6. července 1989.¹¹¹ Ten umožňuje přechod nájmu bytu z jednoho kohabitaanta na druhého, pokud ten uvedený v nájemní smlouvě byt opustil. Opuštěný partner však musel splnit časovou podmínku minimálně jednoho roku společného soužití v předmětném bytu. Ustanovení zákona tak reagovala na bezprizorní situaci rozešlých se partnerů, kteří se po rozchodu ocitli na ulici, když byli ze svého de facto domova donuceni odejít pronajímatelem.

Zákon z 6. července 1989 rovněž reaguje na situaci pozůstalého partnera. Nájemní smlouva na něj rovněž přechází za splnění jednoleté podmínky. Jedná-li se však o byt ve vlastnictví zemřelého, nedochází ke vzniku nájemního vztahu. Pozůstalý partner užívá byt bez právního titulu a oprávnění dědicové tak jsou oprávněni požadovat finanční náhradu a eventuálně vyklizení.

¹⁰⁸ COURBE, Patrick. *Droit de la famille*. 3. vyd, 2003. str. 220-222

¹⁰⁹ Jedná se o podmínky, které jsou vyžadovány pro vznik jakékoli společnosti. Srov. čl. 1832 CC

¹¹⁰ MALAURIE, Philippe. *Droit de la famille*. 4. vyd. Paříž: Defrénois. 2011. str. 175-176

¹¹¹ Loi n° 89-462 du 6 juillet 1989 tendant à améliorer les rapports locatifs. Dostupné z: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006069108>

Druh nenáleží de iure do žádné dědické skupiny. V případě smrti zůstavitele jsou jeho zájmy zohledněny pouze v případě dědění ze závěti. Nutno však mít na paměti neopomenutelné dědice, popř. je platně vydědit. Předmět dědictví bude zdaněn nejvýše možnou sazbou 60%.¹¹²

3.2 PACS a jeho proměna

PACS byl přijat roku 1999 a vzhledem ke značné neurčitosti některých ustanovení, která s sebou mohla přinést vážné důsledky v majetkové sféře parterů, došlo k jeho modifikaci a mimoto i k rozšíření o další okruh práv a povinností.

3.2.1 Úvod

Zákonem z 15. listopadu 1999 tedy dochází k vtělení nových článků do CC, konkrétně čl. 515-1 až 515-8. V této podobě se PACS okamžitě setkává s kritikou a odborná veřejnost jej přirovnává k hybridu, či dokonce k právnímu monstru.¹¹³ Takové hanlivé označení má svůj původ v nejasné povaze samotného PACS. CC jej definuje jako smlouvu uzavřenou mezi dvěma fyzickými zletilými osobami¹¹⁴, stejného nebo odlišného pohlaví, za účelem uspořádání jejich společného života.¹¹⁵ Smluvní charakter tohoto společenství je tak v přímém rozporu s požadavky homosexuálních párů, primárních adresátů, kteří skrz legální rámec doufali ve společenské uznání. Jedná se o výjimečné ustanovení zákona, kde je specifikováno pohlaví kotrahujících partnerů.¹¹⁶ Ve světle rozhodnutí Ústavní rady je nutno jej chápat jako specifický kontrakt, jenž mohou uzavřít pouze dvě osoby stejného nebo odlišného pohlaví. Tomuto výkladu odpovídá i jeho zařazení do hlavy I. o osobách. Rozporuplnost lze přičítat urputné snaze zákonodárce vymezit PACS odlišně od manželství, přičemž inspirace pravidly manželského života jej kruhem k němu přivádí zpět.

Roku 2004 došlo z popudu vlády k založení pracovní skupiny mající za cíl zanalyzovat dosavadní právní úpravu, poukázat na nejasnosti a přispět svou odborností

¹¹² Čl. 777 *Code général des impôts*. Dostupné z:

http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=D13156FA3266D0BE1DBB9B232136A205.tpdj_o16v_3?idSectionTA=LEGISCTA000006197326&cidTexte=LEGITEXT000006069577&dateTexte=20140324

¹¹³ MALAURIE, Phillip. *Droit de la famille*. Paříž: Derfénois, 2011, str. 180

¹¹⁴ A contrario právnická osoba nemůže uzavřít PACS.

¹¹⁵ Čl. 515-1 CC: *un pacte civil de solidarité est un contrat conclu par deux personnes physiques majeures, de sexe différent ou de même sexe, pour organiser leur vie commune.*

¹¹⁶ ELISCHER, David. *Univerzální „registrované partnerství“ I*. Právní rádce, č. 6, 2009

k vypracování návrhů na zlepšení.¹¹⁷ Požadavky na reformy se objevovaly od samotného počátku, ale za tehdejší politické konstelace se jednalo o pragmatický krok přijmout alespoň základní právní úpravu. Po roce 2000 v západní Evropě a USA dochází nejen k přijetí zákonných úprav soužití stejnopohlavních párů¹¹⁸, ale zároveň i k legalizaci manželství těchto osob.¹¹⁹

Roku 2006 došlo během schvalování reformy týkající se dědického práva a darování rovněž k přijetí reformy PACSu. Obavy z možné eskalace požadavků LGBTQ komunity a zúžení témat politického života na jedno jediné dohnaly zákonodárce k přijetí reformy PACSu v podobě přílepku k zákonu modifikujícího dědictví a darování. Tato reforma odvážným způsobem redefinovala dosavadní koncepci PACSu a založila široká práva jeho stranám.

3.2.2 Uzavření PACSu

Jak již bylo konstatováno, PACS je specifickým smluvním typem, a zákonem kladené podmínky na jeho platnost tak plynou z obecné úpravy smluvního práva, byť s drobnými modifikacemi.¹²⁰

A. Věcné náležitosti

Článek 515-2 CC pod hrozbou neplatnosti PACSu vyjmenovává okruh osob, které mezi sebou nemohou platně sjednat PACS:

- 1) ascendentí a descendentí v linii přímé, osoby sešvagřené v linii přímé a kolateráti až do 3. stupně příbuzenství¹²¹,
- 2) dvě osoby, z nichž nejméně jedna je již vázaná manželským poutem,
- 3) dvě osoby, z nichž nejméně jedna je již vázaná PACSem.

Zákonodárce zavedl překážky bránící PACSu z toho důvodu, aby se tento smluvní vztah nestal prostředkem k povolení incestních vztahů a bigamie. Překážky jsou téměř identické s překážkami pro vstup do manželství s výhradou dvou výjimek. Bod 3. se v případě manželství neuplatní, neboť vstup do manželství má přednost před uzavřením

¹¹⁷ www.ladocumentationfrancaise.fr [online] 2004 [cit. 30-07-2014]. *Le pacte civil de solidarité: Réflexions et propositions de réforme*. Dostupné z <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rappports-publics/044000598/index.shtml>

¹¹⁸ Srov. kap. 4.2

¹¹⁹ Tamtéž

¹²⁰ Considérant n°27, décision n°99-419 DC: Obecná ustanovení CC týkající se smluv a smluvních závazků se užijí, pod soudní kontrolou, s výjimkou ustanovení v rozporu s tímto zákonem.

¹²¹ Předchůdce PACSu CUCS však navrhoval, aby jej mezi sebou mohli uzavřít i sourozenci.

PACSu. Dále je pak u PACSu vyloučen možný dispens pro vážné důvody udělovaný prezidentem republiky.¹²² Pro úplnost uveďme, že obě formy svazku lze uzavřít s kohabitantem.

CC dále stanovuje v čl. 1108 čtyři základní předpoklady nezbytné pro uzavření platně sjednané smlouvy, a to souhlas, způsobilost, přípustnost a dovořený předmět závazku.

Francouzské soukromé právo je založeno na smluvní autonomii stran. Tedy je na rozhodnutí každé ze smluvních stran, zda smlouvu uzavře či nikoliv a jaký bude obsah takového závazku. Primárně musí být dán souhlas s uzavřením PACSu a takový projev vůle musí být prostý vad.¹²³

Rovněž se musí jednat o svéprávné subjekty. Z dikce ustanovení 515-1 CC plyne, že PACS mohou mezi sebou uzavřít pouze dvě zletilé fyzické osoby. Otázka věku je zde, opět na rozdíl od manželství, formulována přísněji. K platně uzavřenému PACSu musí být obě strany v den sepsání smlouvy starší 18 let.¹²⁴ Obecně platí, že zplnoletněním sice mladistvý získává svéprávnost, avšak s výhradou práva uzavřít sňatek a rozhodnout o své adopci. Chce-li tedy takový mladistvý vstoupit do manželství, je zapotřebí získat souhlas jeho rodičů nebo rodinné rady (*conseil de famille*).¹²⁵ Ustanovení týkající PACSu tuto odchylku neobsahují. Někteří autoři zastávají názor, že se nelze platně odchýlit od kogentního ustanovení zákona a podmínku dovršení věku 18 let věku ani ve výjimečných případech není možné snížit.¹²⁶ Oproti tomuto názorovému proudu stojí jiní autoři, kteří právě ve smluvním základu spatřují interpretační východisko. PACS jakožto závazkový právní vztah mohou platně uzavřít zletilé svéprávné osoby a spolu s nimi i zplnoletnění mladiství.¹²⁷

Byť CC vyžaduje plnou svéprávnost k právnímu jednání¹²⁸, PACS je přístupný i pro osoby s omezenou svéprávností nacházející se pod ochranou jednoho ze tří režimů.¹²⁹

¹²² Čl. 164 CC

¹²³ Čl. 1109 CC

¹²⁴ Čl. 144 CC muž a žena nemohou uzavřít manželství přes 18. rokem života.

¹²⁵ Čl. 148 CC mladiství nemohou bez souhlasu svých rodičů uzavřít manželství.

¹²⁶ BÉNABERT, Alain. *Droit de la Famille*. 2. vyd. Paříž: Montchretien, 2012, str. 296

¹²⁷ COURBE, Patrick; JAULT-SESEKE, Fabienne. *Les personnes, la famille, les incapacités*. Paříž: Dalloz Siréy, 2012, str. 136

¹²⁸ Čl. 1108 CC

¹²⁹ Dle čl. 440 opatrovnictví (*curatelle*) se nařizuje zletilým osobám, pokud nejsou schopny samy právně jednat a je třeba je kontrolovat při závažných právních jednání soukromého života a ochrana de zákona nepostačuje. Poručnictví (*tutelle*) se uplatní v případě osob, pro jejichž potřeby curatelle není dostatečná.

Těmi jsou dohled soudu (*sauvegarde de justice*), opatrovnictví (*curatelle*) a poručnictví (*tutelle*). Dohled soudu představuje ochranu krátkodobého charakteru. Jedná se o případy, kdy osoba potřebuje dočasnou právní ochranu nebo je jí zapotřebí dočasného zastoupení v určitých záležitostech.¹³⁰ Takováto ochrana není na překážku uzavření PACSu. Původní koncepce neumožňovala poručenci do tohoto závazku vstoupit. Změnu přinesl zákon ze 3. března 2007. Uzavření PACSu poručence podléhá povolení ze strany soudu, nebo rodinné rady (*conseil de famille*), byla-li ustavena, po slyšení budoucích partnerů. Ve výjimečném případě poručnictví může dojít k dotázání se rodičů a blízkých osob.¹³¹ Opatrovanci mohou podepsat smlouvu, kterou dochází k uzavření PACSu. Přítomnost opatrovníka během společného prohlášení před soudním zapisovatelem obecného soudu není vyžadována.¹³²

Pokud jde o samotný obsah PACSu, každý kontrakt musí mít určitý předmět, kterým se jedna strana zavazuje něco dát, něco konat, anebo se něčeho zdržet.¹³³ Zákonná definice PACSu formuluje jeho předmět jako uspořádání společného života (*organiser leur vie commune*).¹³⁴ Tento značně vágní pojem je dále definován, přičemž jeho součástí je společné bydliště (*résidence commune*), vzájemná materiální pomoc (*entraide matérielle*) a případně společný majetek, jehož režim je možné smluvně určit.

B. Formální náležitosti

Formální náležitosti vzniku PACSu sestávají ze 3 fází. Po sepsání dohody následuje společné prohlášení před úředníkem soudu a proces je zakončen registrací, s níž je spojena podmínka publicity. Zde se poprvé objevují zásadnější změny, jež s sebou přinesl zákon z 23. června 2006.

Osoby, které uzavírají PACS, o tom učiní společné prohlášení před zapisovatelem v soudní kanceláři TI v místě jejich společného bydliště.¹³⁵ Pod hrozbou zamítnutí žádosti musí partneři o tomto prohlášení sepsat písemnou dohodu a předložit ji zapisovateli.¹³⁶ Dohoda může mít podobu soukromoprávní, nebo veřejné listiny. Volba je ponechána na budoucích partnerech.

¹³⁰ Čl. 433 CC

¹³¹ Čl. 462 CC

¹³² Čl. 461 CC

¹³³ Čl. 1126 CC

¹³⁴ Čl. 515-1 CC

¹³⁵ Čl. 515-3 al. 1 CC

¹³⁶ Čl. 515-3 al. 3 CC

PACS z roku 1999 stanovil podmínku, že kontrahující partneři spolu se společným prohlášením předloží písemnou dohodu ve dvou originálních vyhotoveních. Z tohoto důvodu nebylo možné PACS uzavřít ve formě veřejné listiny za asistence notáře, neboť ten by si originál listiny uchoval a stranám následně vydal pouze prvopis (*expédition*) listiny, který sám o osobě není originální listinou. Pokud by byla společná dohoda ve dvou vyhotoveních sepsána před notářem, nabývaly by automaticky formy notářského zápisu vydávaného stranám v prvopise (*acte de brevet*). Avšak notáři jsou dle francouzské legislativy povinni uchovávat prvopisy veškerých listin před nimi sepsanými s výjimkou těch, o nichž tak stanoví zákon.¹³⁷ Úprava byla terčem kritiky pro svou až surrealistickou povahu.¹³⁸ Vyhotovení veřejné listiny je více než žádoucí. Vzhledem ke křehkosti partnerského života a důsledkům, které mohou nastat, je odborné sepsání společné dohody rozumným řešením. Stinnou stránku však představují finanční náklady s tím spojené. PACS z roku 2006 tak přinesl velmi praktickou změnu přispívající k vyšší právní jistotě kontrahentů.

Brání-li uzavření PACSu vážná překážka, je možné jej uzavřít před soudem prvního stupně. Soudní úředník se za takových okolností může i přesunout do místa bydliště jedné ze stran. Z dikce zákona plyne, že PACS má nutně písemnou formu, byť obsah je ponechán dohodě stran a je nutná současná přítomnost obou partnerů. Došlo-li již k registraci dohody a partneři se rozhodli pro její modifikaci, postačí zaslat modifikující návrh.¹³⁹

V souladu se zákonem z 28. března 2011 je nově možné uzavřít PACS i formou veřejnoprávní listiny před notářem. Jedná se o vítanou změnu, která tak napravuje důsledky nelogické původního ustanovení. Notář po registraci přistoupí ke krokům týkající se publicity.¹⁴⁰

PACS je rovněž možné uzavřít mimo území Francie, a to na francouzských konzulátech a velvyslanectvích. Podmínkou je, aby alespoň jedním z partnerů byl francouzský občan. Formality jeho uzavření se nijak neliší.¹⁴¹

¹³⁷ CHANTELOUP, Héléne; FAURÉ, Georges. *Conclure un PACS*. LexisNexis: Paris, 2001, str. 31-33

¹³⁸ COURBE, Patrick. *Droit de la famille*. 3. vyd, 2003, str. 229

¹³⁹ Čl. 515-3 al. 4 a čl. 515-3-1 CC

¹⁴⁰ Loi n°2011-331, 28 mars 2011 de modernisation des professions judiciaires ou juridiques et certaines professions réglementées. Dostupné z:

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000023776687>

¹⁴¹ Čl. 515-3 al. 5

Při společném prohlášení je třeba předložit kromě společné dohody v písemné formě i doklad totožnosti, matriční dokumenty, čestné prohlášení každého z kontrahentů, že není s druhou stranou pojen příbuzenským ani švagrovským poutem a společné čestné prohlášení, ve kterém strany označí své společné bydliště. Adresa se musí nacházet v obvodu soudu, před kterým se činí společné prohlášení.¹⁴² V případě partnera narozeného v zahraničí je rovněž třeba doložit potvrzení úředníka obecného soudu prvního stupně v Paříži o tom, že již není pojen PACSem s jinou osobou. Předložení matričního dokladu je odůvodněno nutností vyloučit možné překážky uzavření PACSu, jako je již trvající manželství, PACS, či příbuzenský vztah.¹⁴³

Není-li splněna jakákoli podmínka ze strany partnerů, subjekt oprávněný k registraci může odmítnout PACS registrovat. Stane-li se tak před úředníkem soudu, je možné se proti takovému rozhodnutí odvolat. Následně by rozhodoval předseda obecného soudu prvního stupně.¹⁴⁴ V případě odmítnutí registrace ze strany notáře není další postup jasně předvídan.

C. Registrace a uveřejnění

Dle právní úpravy z roku 1999 po ověření formálních náležitostí¹⁴⁵ předkládaných listin přistoupil soudní úředník k samotné registraci do zvláštního registru vedeného u specializovaného soudu prvního stupně. Následně předal vidimované a datované dohody nazpět partnerům a společně s tím i potvrzení o registraci PACSu. Proces tímto nekončil. Soudní úředník uvědomil obecný soud každé ze stran dle místa jejich narození k provedení zápisu o registraci v jimi vedeném zvláštním rejstříku. Docházelo tedy ke dvojí registraci. V případě osoby narozené v zahraničí takovou zmínku učinil TGI v Paříži. PACS nebyl zapsán do matričních dokumentů a prokázání jeho existence bylo obtížné. Svobodní, kteří potřebovali doložit svůj status, museli u soudu zažádat o potvrzení o neexistenci PACSu.¹⁴⁶

Takovýto proces se vyznačoval svojí těžko obhajitelnou samoučelností a administrativní náročností.

¹⁴² [www.vosdroits.service-public.fr](http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F1618.xhtml) [online]. 2014 [cit. 30-07-20143-03-01]. Dostupné z: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F1618.xhtml>

¹⁴³ Zde došlo reformou PACSu z roku 2006 ke změně.

¹⁴⁴ BENABERT, Alain. *Droit de la Famille*. 2. vyd. Paříž: Montchretien, 2012. str. 302

¹⁴⁵ Ověřují se výlučně formální náležitosti. Obsah samotný je ponechán k formulaci smluvních stran. Obsahuje-li dohoda jakoukoli nedovolenou klauzuli, je možné v případě sporu se dovolat její neplatnosti až před soudem.

¹⁴⁶ MALAURIE, Philippe. *Droit de la famille*. 4. vyd. Paříž: Defrénois. 2011, str. 190

Reforma PACSu z roku 2006 přinesla zásadní změnu. Kromě registrace do zvláštního registru dochází především k zapsání poznámky o uzavření PACSu včetně identity spolukontrahenta do rodného listu každého z partnerů.¹⁴⁷ Francouzský zákonodárce se touto formulací dopustil smělého kroku.¹⁴⁸ Jedná se o další posun přibližující PACS manželství. Zároveň též dochází k relativnímu posílení právní jistoty pro věřitele jednoho z partnerů.

Je nutno dodat, že se takto střetává požadavek na právní jistotu třetích osob s právem na soukromí, z něhož plyne i právo na sexuální sebeurčení. Indikace partnerova jména v rodném listu tak ve svém důsledku představuje vynucený „coming out“¹⁴⁹ jednoho nebo obou partnerů. Zde je však třeba připomenout, že jedním ze základních požadavků LGBT hnutí bylo právě společenské uznání. Vystává tak otázka, zda lze žádat legitimizaci soužití stejnopohlavních párů a zároveň utajovat jejich existenci? Zjevnou rozporuplnost požadavků zákonodárce vyřešil transparentní úpravou.

Registraci, dle způsobu provedení společného prohlášení, může uskutečnit soudní úředník, notář, konzul, či diplomat, přičemž tato osoba pak musí přistoupit k publikaci prostřednictvím matrikářů (dle míst narození partnerů), kteří ve lhůtě do 3 dnů poznamenají uzavření PACSu do rodného listu.¹⁵⁰

PACS je mezi kontrahenty závazný okamžikem registrace.¹⁵¹ Vůči třetím osobám až okamžikem splnění veškerých formálních náležitostí, tj. včetně publicity.¹⁵² Zákon připouští změnu původní dohody, a to písemnou formou. Obsahové podmínky jejího uzavření se nikterak neliší od podmínek uzavření PACSu. Taková dohoda směřuje vůči soudnímu úředníkovi zvláštního obecného soudu, nebo notáři, před kterým došlo ke společnému prohlášení. Kromě společného prohlášení učiněného v přítomnosti obou

¹⁴⁷ Čl. 515-3-1 al. 1 CC

¹⁴⁸ Došlo tímto i k odchýlení z návrhu pracovní skupiny „*Le pacte civil de solidarité: Réflexions et propositions de réforme*“, která navrhovala zápis o registraci do rodného listu ve znění neutrální formulace o uzavření PACSu bez identity druhé strany. Dostupné z <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/044000598/index.shtml>

¹⁴⁹ Proces, během něhož člověk rozpoznává a akceptuje menšinovou sexuální orientaci.

¹⁵⁰ Circulaire n°2007-03 CIV relative à la présentation de la réforme du pacte civil de solidarité. Dostupné z: http://www.textes.justice.gouv.fr/art_pix/boj_20070001_0000_0015.pdf

¹⁵¹ Osoba provádějící registraci společnou dohodu odatuje a s účinností od tohoto data se stává právně závaznou pro partnery.

¹⁵² Čl. 515-3 al. 2

partnerů lze soudnímu úředníkovi, či notáři zaslat adresované společné prohlášení formou doporučeného dopisu s dodejkou.¹⁵³

3.2.3 Práva osobní povahy

Pacsování partneři se zavazují ke společnému životu, stejně jako k hmotné pomoci a vzájemné podpoře. Neupraví-li si partneři jinak, hmotná pomoc je přiměřená jejich možnostem.¹⁵⁴ Současná formulace posiluje PACS o vzájemnou povinnost nemateriální povahy.¹⁵⁵ Reformou z roku 2006 zákonodárce transformoval PACS v rovině mimomajetkové a značně jej přiblížil manželství.¹⁵⁶ I nadále přetrvávají rozdíly. Partneři mezi sebou nepojí příbuzenské pouto a z pohledu manželství jsou považováni za svobodné. Obdobně ve vztahu partnera k rodině druhého partnera nevzniká příbuzenské pouto.¹⁵⁷ Ani v jedné ze svých podob se PACS nevypořádává s otázkou reprodukčních práv stejnopohlavních párů ani s domněnkou otcovství. Společná adopce, ani osvojení potomka partnera z předchozího heterosexuálního vztahu nejsou možné. Rovněž nemohou lesbické páry užít metod asistované reprodukce.

A. Společný život

Zákon z roku 1999 byl značně nepřesný a neobsahoval žádnou zmínku o povinnosti životního společenství (*devoir de communauté de vie*), nýbrž za účel PACSu stanovil organizaci společného života. Až rozhodnutí Ústavní rady tento požadavek společného života vyložilo s tím, že se nevztahuje na pouhý požadavek kohabitace dvou osob, nýbrž předpokládá i společnou domácnost a partnerský život.¹⁵⁸ Závazek společného života a jeho obsah nápadně připomínají životní společenství manželů. Jde o tzv. společenství střechy a lože (*communauté de toit et communauté de lit*). V prvním případě se jedná o požadavek kohabitace, tedy faktického společného soužití dvou partnerů, které se vyznačuje svojí každodenností. Partneři by měli mít společné bydliště,

¹⁵³ Décret n°2006-1806 du 23 décembre 2006 relatif à la déclaration, la modification, la dissolution et la publicité du pacte civil de solidarité. Čl. 2. Dostupné z:

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006055164>

¹⁵⁴ Čl. 515-4 CC

¹⁵⁵ Čl. 515-4 CC ve znění z roku 1999 obsahoval pouze formulaci o vzájemné materiální pomoci (*aide mutuelle et matérielle*).

¹⁵⁶ Dle čl. 212 CC se manželé zavazují k vzájemnému respektu, věrnosti, finanční pomoci, podpoře (*les époux se doivent mutuellement respect, fidélité, secours, assistance*).

¹⁵⁷ BENABERT, Alain. *Droit de la Famille*. 2. vyd. Paříž: Montchretien, 2012, str. 307

¹⁵⁸ Considérant 26, décision n°99-419 DC

byť jeden z nich může po určitý čas přebývat jinde z rozličných důvodů.¹⁵⁹ Společenství jednoho lože je vyjádřením intimního vztahu sexuální povahy, který mezi sebou partneři udržují. Explicitně jej nelze nikde nalézt, avšak k tomuto závěru lze dospět z existence překážek pro uzavření PACSu (ochrana před bigamií, incestem aj.).¹⁶⁰

Ve své původní podobě PACS nemohly uzavřít osoby ve výkonu trestu odnětí svobody. Byť by se obě nacházely ve stejném nápravném zařízení, neboť toto zařízení nebylo možné určit za společné bydliště. Avšak zákon o vězeňství z roku 2009¹⁶¹ novelizoval ustanovení týkající se PACSu. V případě závažných důvodů při stanovení společného bydliště v dohodě postačí bydliště jedné ze stran a soudní úředník přistoupí k její registraci. Společné prohlášení činí partneři v přítomnosti soudního úředníka a ten se za tímto účelem dopraví do věznice.¹⁶²

B. Materiální a morální pomoc

Vzájemná a materiální pomoc (*aide matérielle et mutuelle*) byla jedinou povinností osobní povahy. Majetková pomoc představuje závazek čistě majetkového charakteru. Citová a faktická podpora ve společném životě nebyla brána v potaz. Reforma přinesla posílení vzájemných práv a povinností i v této rovině. Partneři si kromě materiální pomoci jsou povinni i morální pomocí (*aide matérielle et assistance morale*).¹⁶³ Byť svízel se opět naskytá. Právní definice morální pomoci napříč CC neexistuje. Analogicky ji lze vymezit jako psychickou podporu, jíž si jsou partneři povinni v obtížných životních situacích, jakými jsou např. nemoc, staří, nezaměstnanost.¹⁶⁴ Opomenutí této povinnosti v původní verzi PACSu tak do jisté míry zanedbávalo praktickou stránku partnerského života. Střídání úspěšných, méně úspěšných a neúspěšných období je pro život charakteristickým znakem. Pacsovaní partneři se přece zavazují ke společnému životu a jejich vzájemné povinnosti tomu musí odpovídat. Materiální pomoc směřuje k pokrytí nákladů společného života.¹⁶⁵ Jedná se o povinnost plynoucí z veřejného pořádku, kontrahující partneři ji pod sankcí absolutní neplatnosti nemohou ve společné dohodě vyloučit. Její nesplnění se řídí obecným smluvním právem

¹⁵⁹ Např. pobývá-li z pracovních důvodů mimo své trvalé bydliště.

¹⁶⁰ CHANTELOUP, Hélène; FAURÉ, Georges. *Conclure un PACS*. LexisNexis: Paris, 2001, str. 54-58

¹⁶¹ Čl. 37. Loi n° 2009-1436, 24 novembre 2009 pénitentiaire

¹⁶² Čl. 515-13 al. 2, 3 CC

¹⁶³ Čl. 515-4 CC

¹⁶⁴ Zjevná inspirace zákonodárce čl. 212 CC týkající se povinnosti morální pomoci mezi manželi.

¹⁶⁵ Jedná se o období příspěvku na chod domácnosti (*contribution aux charges du mariage*) existující mezi manžely. Splnění této povinnosti je však možno vymáhat soudní cestou.

a lze tedy užít sankční prostředky závazkového práva. Na základě návrhu může soudce prohlásit zánik PACSu a je-li k návrhu připojena žádost o odškodnění, je oprávněn rozhodnout i v této věci.¹⁶⁶ Prekérní je otázka věrnosti. Judikatura i odborná veřejnost se v tomto bodě názorově rozchází z důvodu právní povahy PACSu. Litera zákona o povinnosti vzájemné věrnosti partnerů mlčí. Rozhodnutí TGI v Lille¹⁶⁷ tento závazek dovodilo ze smluvního charakteru PACSu, a proto podléhá vztah pacsovaných partnerů režimu čl. 1134 CC. PACS je tedy nutno vykonávat v souladu s pravidly dobré víry a poctivosti. Případné porušení zakládá právo poškozeného partnera na odškodnění. Neboť poctivost a nevěra jsou v přímém rozporu. Jedná se však o jediné rozhodnutí svého druhu. Klauzule o věrnosti ve společné dohodě nemá právní důsledky a je pouze morální povahy, tj. právně nevymahatelná.¹⁶⁸

Podoba PACSu značně profiluje jeho účinky vůči třetím osobám. Partneri se zavazují společně a nerozdílně vůči třetím osobám za dluhy uzavřené jedním z partnerů pro potřeby běžného života a za náklady spojené se společným bydlením. Nicméně s výjimkou zjevně nepřiměřených výdajů, nákupů na splátky a úvěrů.¹⁶⁹

Původně koncepce spočívala na solidárním závazku partnerů za dluhy uzavřené pro potřeby společného života a pro výdaje spojené se společným ubytováním.¹⁷⁰ Důvod zdůraznění požadavku společného bydlení zůstává nejasný. Zákonodárce zde zcela opominul stanovit limity solidární odpovědnosti pro případy excesu. Opět až rozhodnutí Ústavní rady korigovalo nedůslednost zákonodárce a s případnými excesy jednoho z partnerů spojilo občanskoprávní odpovědnost.¹⁷¹ V praxi si lze takový postup představit jen stěží. Zapojení nezávislého orgánu do trvajících partnerského vztahu by nutně ohrozilo jeho stabilitu.

Novelizace z roku 2006 již omezila solidaritu mezi partnery vůči nepřiměřenému ekonomickému chování jednoho z nich a zcela vypustila zmínku o výdajích spojených se společným ubytováním.¹⁷² De facto se jedná o transpozici ustanovení, které reguluje solidaritu mezi manželi (*solidarité des époux pour les dettes ménagères*).¹⁷³ Jedná se

¹⁶⁶ Considérant n° 61, décision n°99-419 DC

¹⁶⁷ Arrêt du TGI Lille 5 juin 2002

¹⁶⁸ Srov. MALAURIE, Philippe: *Droit de la famille*. 4. vyd. Paříž: Defrénois. 2011, str. 195

¹⁶⁹ Čl. 515-4 al. 2 CC

¹⁷⁰ Ustanovení čl. 515-4 al. 2 CC v původním znění

¹⁷¹ Considérant n° 33, décision n°99-419 DC

¹⁷² Čl. 515-4 al. 2 CC

¹⁷³ Čl. 220 al. 1, 2 CC

například o situace, kdy vlastník bytu v postavení věřitele marně vyzývá jednoho z partnerů, který je nájemníkem dle nájemní smlouvy, k úhradě dlužného nájemného. Pakliže nesplní svůj dluh, může se věřitel obrátit na druhého z partnerů a uplatňovat svou pohledávku vůči němu z titulu partnerské solidarity. Nicméně nedošlo k plné transpozici ustanovení o manželské solidaritě. Byly z ní rovněž vyloučeny pohledávky vzniklé bez souhlasu obou partnerů, za nákupy na splátky a úvěry, pod podmínkou, že se nejedná o nízké částky a slouží pro potřeby společného života.¹⁷⁴ Odůvodnění, proč nedošlo k plnému převzetí ustanovení o manželské solidaritě, spočívá v jeho nedokonalém znění.¹⁷⁵ Až reforma zákona o spotřebitelských úvěrech přinesla stejné postavení i pro pacsované partnery.¹⁷⁶

3.2.4 Majetková práva

Koncepce majetkového režimu z roku 1999 byla pravděpodobně nejkontroverznější částí zákona. Stanovila domněnku, že partneři si v dohodě sami určí, jestli se po uzavření PACSu úplatně nabytý nábytek, jakož i jiné zařízení bytu (*meuble meublant*), bude řídit režimem podílového spoluvlastnictví. V opačném případě jsou tyto movité věci považovány za ideálně spoluvlastněné (*indivision*) a každému z partnerů náleží ideální polovina. Přičemž tento režim se uplatní i v případech, nelze-li prokázat datum koupě. Ostatní majetek nabytý úplatně po uzavření PACSu je považován za ideálně spoluvlastněný, není-li v nabývacím titulu stanoveno odlišně (např. nemovitosti, automobil).¹⁷⁷ Dispozitivní znění tedy umožňovalo partnerům uspořádat svoje majetkové poměry odlišně, nicméně i vzhledem k minimálním požadavkům na zhotovení dohody, se partneři často z nedbalosti připojili ke spoluvlastnickému modelu. Ideálně spoluvlastněný nábytek nepředstavoval obvykle jádro sporů. Partneři si rovněž v dohodě mohli sjednat režim spoluvlastnictví dle obecné úpravy. Řešení pak spočívalo v obecném ustanovení, že nikdo nesmí být nucen setrvat ve spoluvlastnictví a je možné se vždy dovolat vypořádání.¹⁷⁸ Úprava odděleného nabývání majetku však byla zcela opominuta

¹⁷⁴ Čl. 220 al. 3 CC

¹⁷⁵ www.ladocumentationfrancaise.fr [online]. 2004 [cit. 30-07-2014]. *Le pacte civil de solidarité: Réflexions et propositions de réforme*. str. 14. Dostupné z: <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/044000598/index.shtml>

¹⁷⁶ Loi n° 2010-737 du 1^{er} juillet 2010 portant réforme du crédit à la consommation. Dostupné z: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000022419094>

¹⁷⁷ Čl. 515-5 CC v původním znění

¹⁷⁸ Considérant n°87, décision n°99-419 DC

s výjimkou výlučného vlastnického práva každého z partnerů. Takto formulovaný model byl nešťastný a ke značné tíži kontrahujících partnerů, kdy z nedbalosti, či dobré víry v druhého partnera si nevedli systematicky úschovu veškerých účtenek a jiných dokladů prokazujících jejich vlastnické právo.

Novela z roku 2006 dosavadní režim naprosto opustila a na jeho místo uvedla princip odděleného nabývání majetku (*séparation des biens*), přičemž subsidiárně mohou partneři optovat pro ideální spoluvlastnictví. Každý z partnerů si zachovává své postavení ve věcech správy, užívání a dispozice s majetkem a zůstává povinným za dluhy vzniklé před vznikem i za trvání PACSu.¹⁷⁹ Obdobné pravidlo platí mezi manželi v rámci odděleného nabývání majetku. Každý z partnerů smí prokázat jakýmkoli prostředky, ve vztahu k druhému partnerovi i vůči třetím osobám, že mu náleží výlučné vlastnické právo k majetku. Nemůže-li ho dokázat, uplatní se domněnka ideálního spoluvlastnictví.¹⁸⁰ Důkazní břemeno k prokázání výlučného vlastnictví tedy leží na straně toho z partnerů, který se ho dovolává. Obdobné pravidlo platí mezi manželi v rámci odděleného nabývání majetku.¹⁸¹ Partner, který sám drží movitý majetek, je považován ve vztahu ke třetím osobám v dobré víře za výlučně oprávněného jednat ve věcech správy, užívání a dispozice s majetkem.¹⁸² Jedná se o jeden z klíčových elementů manželského práva majetkového. Domněnka předpokládá, že drží-li jeden z manželů sám movitý majetek, může s ním nakládat dle své svobodné vůle, aniž by bylo třeba aktivně zjišťovat jeho oprávnění.¹⁸³ Jde o právní konstrukci sloužící k usnadnění mezilidských vztahů, kde je třeba důkazu k prokázání opaku. Faktický stav věci vede k určitému po většinou ke stejnému právnímu závěru. Toto ustanovení chrání poškozeného druhého partnera stejně tak i třetí osobu jednající v dobré víře, neboť právní jednání partnera je platné. Partneři si mohou zvolit ve společné dohodě nebo následující pozměňovací dohodě režim nabývání majetku, jenž nabydou společně, či jako jednotlivci po uzavření PACSu. Optují-li pro podílové spoluvlastnictví, vzdávají se partneři vzájemného práva na náhradu z titulu nespravedlivého příspěvku.¹⁸⁴ Zpříšňující ustanovení cílí na zamezení soudního nápadu ze strany partnerů, kteří se dobrovolně rozhodli společně nabyt majetek, avšak pouze

¹⁷⁹ Čl. 515-5 al. 1 CC

¹⁸⁰ Čl. 515-5 al. 2 CC

¹⁸¹ Čl. 1538 CC

¹⁸² Čl. 515-5 al. 3 CC

¹⁸³ Čl. 222 al. 1 CC

¹⁸⁴ Čl. 515-5-1 CC

jeden z nich jej zcela nebo z části větší než jedna polovina zaplatil. Výlučné vlastnické právo partnerovi náleží k majetku vytvořenému včetně příslušenství, k věcem osobního charakteru, k majetku nebo jeho části, která partnerovi náležela již před registrací dohoda aj.¹⁸⁵

V oblasti daňové práva došlo k postupnému přiblížení k režimu manželů. Původně pacsování partneři mohli požádat o společné zdanění až po uplynutí dvou let od uzavření dohody. Tento požadavek byl však odstraněn a partneři tak nepodávají každý zvlášť daňové přiznání, ale společně. Spolu s tím se snížila výše darovací a dědické daně mezi partnery.¹⁸⁶ Partneři uzavřením tohoto svazku do jisté míry přebírají zodpovědnost jeden za druhého a v případě nenadále sociální události si jsou povinni vzájemné pomoci. Zákonodárce takto odměňuje osobní závazek nahrazující nevyhnutelnou pomoc státu.

3.2.5 Zánik PACSu

PACS je založen na autonomii vůle subjektů, která dochází svého vyjádření i v případě zániku. Partneři mohou společnou dohodou, či jednostranně ukončit PACS, anebo uzavřít manželství s tímž partnerem nebo odlišnou osobou. PACS dále zaniká v případě úmrtí jednoho z partnerů.¹⁸⁷ Reforma přinesla symbolickou změnu v pořadí příčin zániku PACSu. Znění z roku 1999 uvádělo důvody v následujícím pořadí: společná dohoda, jednostranné ukončení, manželství a smrt. Nově jsou příčiny vyjádřeny následovně: smrt, manželství, společná dohoda a jednostranné ukončení. Motivaci lze spatřovat v jasnějším definování a upevnění PACSu a jeho důsledků do osobního stavu osob. Cílem reformy v oblasti zániku PACSu bylo vypořádat se s informovaností partnerů o způsobech a důsledcích zániku a zároveň s publicitou vůči třetím osobám.¹⁸⁸

A. Smrt partnera

PACS stejně jako manželství zaniká smrtí jednoho z partnerů. Dle původní úpravy pozůstalý partner nebo jiná dotčená osoba zaslali kopii úmrtního listu soudnímu úředníkovi, který přijal i prvotní společnou dohodu o uzavření PACSu, a ten učinil

¹⁸⁵ Čl. 515-5-2 CC

¹⁸⁶ www.vosdroits.service-public.fr [online]. 2014 [cit. 30-07-2014]. *Effets du pacte civil de solidarité*. Dostupné z: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F1026.xhtml>

¹⁸⁷ Čl. 515-7 al. 1, 3 CC

¹⁸⁸ www.ladocumentationfrancaise.fr [online] 2004 [cit. 30-07-2014]. *Le pacte civil de solidarité: Réflexions et propositions de réforme*. Str. 25. Dostupné z: <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/044000598/index.shtml>

zmínku o zániku PACSu na okraj původní dohody. Poté přistoupil k jejímu zápisu do zvláštního registru.¹⁸⁹ Zaslání však bylo ponecháno na dobré vůli těchto osob, a tak nikdy nemuselo dojít k úřednímu zápisu o zániku. S tímto nedostatkem se spolehlivě vypořádalo nové znění, podle něhož matrikář uvědomí soudního zapisovatele příslušného dle místa uzavření prvotní dohody nebo notáře, jenž přistoupil k registraci, o skonání jednoho z partnerů a ten zaregistruje zánik PACSu a přistoupí k publicitě. Zánik PACSu je mezi partnery účinný okamžitě, zatímco vůči třetím osobám až dnem, kdy jsou naplněny podmínky publicity.¹⁹⁰

Partner nenáleží ze zákona do žádné dědické skupiny.¹⁹¹ Aby mohl přeživší partner dědit, je nezbytný jednostranný akt ze strany zůstavitele, a to závěť. Zůstavitel však nesmí převést celý svůj majetek na přeživšího partnera za existence nepominutelných dědiců, tedy dětí zůstavitele, nýbrž pouze disponibilní část. Možným řešením této situace je darování mezi živými, či darování pro případ smrti.¹⁹² Zařazení klauzule řešící tuto situaci do společné dohody o vzniku PACSu není přípustné

Smrt partnera se úzce dotýká bytové situace pozůstalého partnera.¹⁹³ V případě nájemních bytů má pozůstalý partner nárok na převod nájmu pro svou osobu vůči pronajímateli. Vlastnil-li předmětné ubytování výlučně zemřelý partner, má přeživší partner nárok vůči pozůstalým jej bezplatně užívat po dobu jednoho roku a zákon mu umožňuje žádat po pozůstalých přednostní přiřazení majetku (*attribution préférentielle*) vlastněného v ideálním spoluvlastnictví.¹⁹⁴ Přisouzení majetku v sobě zahrnuje právo partnera požadovat výlučné vlastnictví předmětné domácnosti, přičemž je zachována jeho povinnost vyplatit oprávněné dědice.¹⁹⁵

B. Uzavření manželství

Právo uzavřít manželství patří mezi základní práva občana. Nelze se jej platně vzdát, neboť má charakter kogentní charakter.¹⁹⁶ PACS nemůže paralelně existovat

¹⁸⁹ Čl. 515-7 al. 4, 5 CC v původním znění

¹⁹⁰ Čl. 515-7 al. 2, 7 CC

¹⁹¹ Čl. 731 stanovuje, že ze zákona dědí rodiče a manžel, přičemž čl. 734 uvádí 4 dědické skupiny. V žádné z nich nefiguruje pacsovaný partner.

¹⁹² Čl. 893 an. CC

¹⁹³ Připomínám, že společné bydliště je jedním z definičních znaků PACSu.

¹⁹⁴ COURBE, Patrick: *Droit de la famille*. 3. vyd., 2003, str. 237

¹⁹⁵ Čl. 831 an. CC

¹⁹⁶ Considérant n° 62, décision n°99-419 DC

vedle manželství a naopak.¹⁹⁷ Často jej mezi sebou uzavírají pacsování partneři, pro které je PACS pouze tranzitorním obdobím mezi pouhou kohabitací a manželstvím. V takovém případě nejsou stanoveny žádné formality. Soudní úředník příslušný dle místa společné dohody a matrikáři příslušní dle místa narození obou z partnerů jsou upozorněni matrikářem, před nímž došlo k uzavření manželství, na vznik manželství. Tyto dotčené subjekty na základě upozornění poznamenají zánik PACSu a datum, ke kterému zaniká. Manželství může uzavřít i jeden z pacsovaných partnerů s třetí osobou. Obdobně jako v případě úmrtí zákon nepamatuje na povinnost snoubence informovat o plánovaném uzavření manželství svého pacsovaného partnera a spoléhá se proto na jeho slušnost.¹⁹⁸ Na první pohled podstatné opomenutí, ale při vnímání PACSu a jeho základní premisy, tj. organizace společného života, se případy dvojích partnerských životů bez vědomí druhého jeví z dlouhodobé hlediska jako vzácné.

C. Společná dohoda

Nejčastější a nejméně komplikovanou formu zániku PACSu představuje společná dohoda. Tu mohou partneři kdykoli písemně uzavřít a předat ji osobně nebo písemně adresovat soudnímu zapisovateli příslušnému dle místa původní registrace.¹⁹⁹ Dle původní úpravy působil zánik účinky od okamžiku poznamenání data na původní listinu.²⁰⁰ Z hlediska ochrany třetích stran se jednalo o nedostatečnou publicitu. Reforma přinesla další upřesnění v tom směru, že mezi partnery nabývá zánik účinků okamžikem registrace dohody, zatímco pro třetí osoby až okamžikem, kdy jsou naplněny podmínky publicity.²⁰¹ Specifické postavení si uchovávají osoby v ochranném režimu (*tutelle*), kdy není sice zapotřebí pomoci nebo zastoupení při zániku PACSu, avšak při následném vypořádání majetku ano.²⁰²

D. Jednostranné zrušení

Posledním možným ukončením PACSu je jednostranné rozhodnutí. S tímto jsou spojeny obdobné důsledky jako při uzavření manželství pouze jedním z partnerů. Paralela

¹⁹⁷ Viz zákonné překážky uzavření PACSu.

¹⁹⁸ MALAURIE, Philippe. *Droit de la famille*. 4. vyd. Paříž: Defrénois. 2011. str. 212

¹⁹⁹ Čl. 515-7 al. 3

²⁰⁰ Čl. 515-7 al. 8 v původním znění

²⁰¹ Čl. 515-7 al 7, 8

²⁰² Jde o odlišný režim ve srovnání s manželstvím, kde při rozvodu je obligatorně opatrovanec zastoupen. Srov. čl. 462 CC

k zapuzení (*répudiation*), tedy institutu římského práva, přímo šokovala část veřejnosti a Ústavní radě nezbylo než strohost textu interpretovat. Snažila se proto mírnit znepokojení s poukazem, že smlouvu uzavřenou na dobu neurčitou je možné kdykoli jednostranně ukončit. Právo na řádné informování a eventuální náhradu újmy plynoucí z okolností ukončení tímto nejsou dotčeny.²⁰³ Partner, kterému je doručeno jednostranné rozhodnutí, může na druhém požadovat náhradu škody plynoucí především z okolností, za nichž došlo k zániku.²⁰⁴ Po formální stránce je třeba zaslat jednostrannou výpověď soudnímu vykonavateli (*huissier*) a ten ji následně sám zašle soudnímu zapisovateli příslušnému dle registrace původní dohody, nebo notáři, který ji obdržel písemně ve dvou kopiích, kdy jednu obdrží pacsovaný protějšek a druhou si uchová soudní vykonavatel.²⁰⁵ Původní úprava stanovila 3 měsíční lhůtu pro zrušení PACSu od okamžiku oznámení rozhodnutí druhému partnerovi a zaslání kopie o oznámení soudnímu zapisovateli, který přijal dohodu o uzavření PACSu.²⁰⁶

Důsledky zrušení PACSu se demonstrují ve dvou rovinách. Na úrovni mezi partnery samotnými a mezi partnery a třetími osobami. Mezi partnery dále rozlišujeme, došlo-li k zániku partnerství na základě uzavření manželství nebo smrtí. V takovém případě je za datum zániku považován den dané události.²⁰⁷ Volní zánik PACSu dohodou stran nebo jednostranným rozhodnutím nabývá svých právních účinků až okamžikem registrace.²⁰⁸ Ve vztahu ke třetím osobám je toto zákonné ustanovení mlhavé a nedává jasnou odpověď, neboť zániku PACSu se lze dovolávat až od okamžiku naplnění všech formálních náležitostí. Přičemž ve světle výše uvedeného nelze jinak než toto ustanovení aplikovat právě na případy jedno/dvoustranného prohlášení.

Se zánikem partnerství úzce souvisí vzájemné majetkové vypořádání partnerů. Majetek nabytý do spoluvlastnictví je určen k rozdělení. Nicméně nic nebrání už bývalým partnerům, aby i nadále zůstali podílovými spoluvlastníky, resp. zachovali v platnosti jejich společnou dohodu.

²⁰³ Considérant n° 61, décision n°99-419 DC

²⁰⁴ Considérant n° 70, décision n°99-419 DC

²⁰⁵ Circulaire n°2007-03 CIV du 5 février relative à la présentation de la réforme du pacte civil de solidarité. Dostupné z: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/N144.xhtml>

²⁰⁶ COURBE, Patrick. Droit de la famille. 3. vyd., 2003, str. 236

²⁰⁷ Čl. 515-7 al. 1 CC

²⁰⁸ Čl. 515-7 al. 7 CC

4. Ohlédnutí za PACSem aneb na cestě k manželství

*Individualismus, to je humanismus.
Humanismus je rodina.*²⁰⁹

PACS v roce 2014 „oslavil“ 15. výročí své existence, což nám poskytuje dostatečný časový úsek pro jeho zhodnocení. Ve společnosti již několik let sílily hlasy volající po rovnosti párů bez ohledu na pohlaví. Komparací přístupů lze vyabstrahovat společné vzorce k této otázce zemí Evropské unie.

4.1 Zhodnocení PACSu po 15 letech existence

Nová instituce zažila hned od svého uvedení relativní úspěch. Ohlasu se jí dostalo především u heterosexuálních párů, kterým právo uzavřít manželství samozřejmě nebylo zapovězeno, ale náročný soudu podřízený rozvod je od této formy oficializace odrazoval.²¹⁰ V současné době PACS mezi osobami různého pohlaví nepředstavuje marginalizovaný svazek ve srovnání s manželstvím.²¹¹

Během legislativní procesu týkajícího se PACSu probíhaly vášnivé a často vyhrocené debaty na půdě Národního shromáždění. Jeho přijetí bylo impulzem k zintenzivnění prací na zákonu o zákazu diskriminace, který především v oblasti pracovního práva přinesl sexuálním menšinám potřebnou ochranu.²¹²

Před svým přijetím se PACS těšil obecné podpoře, avšak po nabytí účinnosti se tento zákon, resp. společenský instrument, stal široce aprobovaným napříč všemi vrstvami francouzské společnosti. Postupné reformy dále přispěly k jeho rozšíření v populaci, jak dokládá níže přiložená tabulka.²¹³

²⁰⁹ François de Singly. Francouzský profesor sociologie se specializací na sociologii rodiny.

²¹⁰ BENABERT, Alain. Droit de la famille, 2.vyd, paříž: Montchretien, 2012, str. 279

²¹¹ CARRASCO, Valérie. *Le pacte civil de solidarité: une réforme d'union qui se banalise* [online]. 2007 [cit. 30-07-2014]. Dostupné z www: http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_infostat97.pdf

²¹² Loi n° 2001-1066 du 16 novembre 2001 relative à la lutte contre les discriminations (1), dostupné z :<http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000588617&fastPos=1&fastReqId=350665571&categorieLien=id&oldAction=rechTexte>

²¹³ Tabulka je vytvořena na základě komparace výročních zpráv francouzského statistického úřadu INSEE.

Rok	Manželství		PACS	
	Opačného pohlaví	Stejného pohlaví	Opačného pohlaví	Stejného Pohlaví
1999	293,544		6,151	
2000	305,234		16,859	5,412
2001	295,720		16,306	3,323
2002	286,169		21,683	3,622
2003	282,756		27,276	4,294
2004	278,439		35,057	5,023
2005	283,036		55,597	4,865
2006	273,914		72,276	5,071
2007	273,669		95,778	6,209
2008	273,500		137,801	8,193
2009	256,000		166,089	8,434
2010	249,000		196,415	9,145
2011	236,826		144,431	7,471
2012	245,930		153,287	6,944
2013	224,000	7,000	153,200	7,000

Zatímco sňatečnost mírným tempem každý rok klesá, suverénní nástup PACSu naopak přispívá v souhrnu k posílení institucionalizace partnerského života. Zatímco v roce 2000 stejnopohlavní páry představovaly 24% z celkového počtu PACSu, roku 2013 jejich podíl poklesl na 4%. Jistě, jedná se o počáteční vysoký podíl partnerů, kteří dlouhou dobu čekali na zákonné, resp. společenské posvěcení svého vztahu.

V rámci stejnopohlavních párů mužské páry představují 64%. Navzdory současné vysoké oblibě PACSu, celkový počet v populaci zůstává relativně nízký ve srovnání s jinými formami partnerského soužití.²¹⁴

Nelze se neubránit překvapení z proporcí rozdílu počtu uzavřených PACSu s ohledem na jeho subjekty. Zde je třeba na prvním místě připomenout primární motivaci, jež stála na pozadí přijetí této zákonné úpravy. A to legitimizace homosexuálního

²¹⁴ www.insee.fr. [online] 2011 [cit. 30-07-2014] *Un million de pascés début*. Dostupné z: <http://www.insee.fr/fr/ffc/ipweb/ip1336/ip1336.pdf>

partnerství. Jak dokládají průzkumy veřejného mínění, PACS se těší dlouhodobě vysoké podpoře a snadno lze tedy dojít k závěru, že vyjádřenou podporu PACSu lze substituovat za podporu homosexuálního partnerství. Nezbyvá však než krotit bezprostřední nadšení z tohoto statistického údaje. Je-li PACS natolik populární mezi většinovou heterosexuální společností, těžko lze předpokládat přání po jeho zrušení. Francouzské společnosti se podařilo disociovat PACS a homosexualitu.

Primární motivací párů uzavírajících PACS je především uspořádání vzájemných majtkových vztahů (63% dotázaných). Což je v přímém kontrastu s manželstvím, za jehož základní stavební kámen 50% dotázaných považuje lásku (v případě PACSu se jedná pouze 20%).²¹⁵ Společenské vnímání PACSu tedy vyznívá jasně. Pro stejnopohlavní páry se však jednalo až do roku 2013 o jedinou alternativu mající právní účinky.

Přibližování právního režimu PACSu manželskému režimu bylo především ze strany gay asociací považováno za pokrytecký přístup mající za cíl vyhnout se legalizaci stejnopohlavního manželství cestou vytvoření jeho avataru. Jak však ustát silící tlak na otevření manželské instituce gay párům a přitom ochránit nově etablovanou instituci, která inspiruje více a více Francouzů k zodpovědnému uspořádání jejich majtkových vztahů během společného života?

Odpovědí na tuto situaci byly 3 varianty řešení.

Zákonodárce mohl zlepšit režim PACSu ve smyslu jeho rozšíření o další práva, která by jej de iure stavěla na roveň manželství. Třecí plochou při formulaci PACSu byly především otázky rodičovství (tj. filiace a přístupu k asistované reprodukci), práv plynoucích ze sociálního zabezpečení (např. vdovský důchod), zařazení partnera do dědické skupiny a v neposlední řadě také nabytí francouzského občanství, v případě uzavření PACSu s osobou cizí státní příslušnosti. Pokud by došlo k vypracování návrhu reformy, jenž by zcela kopíroval, resp. odkazoval na ustanovení o manželství, logicky se vyvíjí otázka, proč tedy nelegalizovat vstup do manželství i pro stejnopohlavní páry? PACS by tedy pozbyl svého flexibilního charakteru, pro který si získal především mezi

²¹⁵ www.seronet.info. [online]. 25.1.2011 [cit. 30-07-2014]. *PACS vs mariage: un sondage tranche*. Dostupné z: <http://www.seronet.info/breve/pacs-vs-mariage-un-sondage-tranche-34671>

heterosexuálními partnerstvími na popularitě. Zároveň by část populace přišla o ceněnou formu svazku.²¹⁶

Při zachování podoby dosavadních modelů se jako další možnost jeví vytvoření nové alternativní formy soužití. Ta by byla určena výlučně homosexuálním párům a s výjimkou filiace by obsahovala práva a povinnosti identické s manželstvím. Znepřehlednění úpravy a ignorace homoparentality by byly zásadními nedostatky a neodpověděly by na požadavky této skupiny.²¹⁷

Poslední variantou²¹⁸ bylo umožnění párům stejného pohlaví vstoupit do manželství, jak již učinila řada evropských zemí před Francií.²¹⁹

S lehkou nadsázkou lze PACS přirovnat k „manželství na zkoušku“. Jako jednu z fází, jíž si pár projde, než přistoupí k manželství. Po prvním střetnutí a období poznávání se pár rozhodne k nesezdanému soužití, tedy ke kohabitaci. Díky úspěšnému soužití ve společné domácnosti, trvajícím citovému uspokojení se pár rozhodne k uzavření PACSu. Tedy k neromantickému racionálnímu postupu, jehož výsledkem je majetkoprávní vztah přesně takový, jaký si jeho strany přejí. Poslední fáze párového soužití vzniká vstupem do manželství, což je ve vztahu k předcházejícím nejkompexnější svazek.

Výše předvídaný postup platí pouze pro páry opačného pohlaví.

4.2 Evropský vývoj úpravy

Na starém kontinentu lze rozlišit 4 fáze, během nichž docházelo k přijímání legislativy upravující postavení stejnopohlavních párů.²²⁰

Prvenství v právní úpravě stejnopohlavních párů náleží Dánsku, které již roku 1989 uzákonilo registrované partnerství. Jeho příkladu nedlouho poté následovaly

²¹⁶ *Projet de la loi ouvrant le mariage aux personnes de même sexe: étude d'impact*, Dostupné z: <http://www.assemblee-nationale.fr/14/projets/pl0344-ei.asp>

²¹⁷ Tamtéž

²¹⁸ Jedná se o poslední variantu, která by ve svých důsledcích neměla dramatický dopad na většinu populace. Teoreticky se zvažovalo opuštění koncepce manželství jako takové a její nahrazení novou koncepcí s odlišným pojmenováním a nově definovaným obsahem. Legislativci byli však motivováni nalézt řešení problematické situace skupiny obyvatelstva v rámci již existujících struktur. Nikoli přispět k jejich destrukci.

²¹⁹ *Projet de la loi ouvrant le mariage aux personnes de même sexe: étude d'impact*, Dostupné z: <http://www.assemblee-nationale.fr/14/projets/pl0344-ei.asp>

²²⁰ Srov. BANENS, Maks. *Mariage et partenariat de même sexe en Europe: Vingt and d'expérience*. Politique sociales et familiales, n°99, mars 2010, str. 74

Švédsko, Norsko a Island. Společným rysem „severské úpravy“²²¹ byl přístup vyhrazený výlučně pro páry stejného pohlaví, na rozdíl od universalisticky pojaté francouzské modelu. Dále obsahovaly identická práva a povinnosti jako manželství. Výjimkou však byla právě otázka filiace a práva na početí cestou asistované reprodukce, jejichž uzákonění následovalo až později. Tím došlo k materiálnímu vytvoření klonu manželství, kdy oba instituty byly stejné, měly stejné účinky, ale nazývaly se jinak.²²² Právě z tohoto důvodu se tyto státy rozhodly pro genderově neutrální definici manželství a s ním souvisejících pojmů. Od tohoto okamžiku nebylo nadále možné uzavírat nová registrovaná partnerství. Na úvaze dosavadních partnerů záleželo právo rozhodnout se, zdali optují pro manželský režim, a nebo setrvávají v registrovaném partnerství.²²³ Ve skandinávském kontextu lze na registrované partnerství pohlížet jako na přechodnou fázi mezi ignorací zákona na jedné straně a plným zrovnoprávněním na straně druhé.

Do druhé vlny řadíme s výjimkou Finska sousední země Francie, a to Nizozemí, Belgie, Německo a Lucembursko.²²⁴ Tato skupina již není tak homogenní jako předcházející. Pouze německé a finské registrované partnerství je určeno pouze stejnopohlavním párům, zatímco zbylé úpravy se obracejí ke všem občanům jako alternativa k manželství (byť pro stejnopohlavní se jedná o jedinou možnost). Nizozemská úprava z roku 1998 zavádí institut registrovaného partnerství určeného pro páry stejného i různého pohlaví. Za nedlouho poté, v roce 2001 se Nizozemí stává první zemí na světě, která uzákonila manželství osob stejného pohlaví, včetně práva adoptovat a práva přístupu k umělému oplodnění lesbickým ženám. V Belgii byl roku 1999 přijat zákon o tzv. smlouvě o legálním soužití (*cohabitation légale*). Cizojazyčná literatura ji však staví naroveň registrovanému partnerství. A roku 2003 zákon o manželství, byť možnost adoptovat byla legální až od roku 2006.²²⁵ Německo přijalo zákon o

²²¹ Dánská úprava: *The Danish Registered Partnership Act* (1989), norská úprava: *Act on Registered Partnership for Homosexual Couples* (1993), švédská úprava: *The Registered Partnership-Family Law-Act* (1994), islandská úprava: *Registered partnership act* (1996).

²²² Poutavým způsobem popisuje Jens Ryndstrom ve své publikaci *The Odd couple: A History of a Gay Marriage in Scandinavia* vývoj rodinného práva s důrazem na práva homosexuálů. Dostupné na www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/27354/ssoar-2011-rydstrom-odd_couples.pdf?sequence=1

²²³ Uzákonění pohlavně neutrální definice manželství: Švédsko (2009), Norsko (2009), Island (2010) a Dánsko (2012).

²²⁴ Do této skupiny náleží i Francie.

²²⁵ Pozornosti médií neunikla skutečnost, že takřka 50% osvojitelů ve Flandrech za rok 2012 byly právě homosexuální páry. Pozitivní doklad, že tyto páry nejsou diskriminovány z důvodu své sexuální orientace. Odůvodnění tak vysoké míry osvojení v této skupině nespočívá v jejich upřednostnění, nýbrž až v tomto roce páry splnily veškeré náležitosti adopčního řízení. Srov.

registrovaném partnerství, který ve svém původním znění odhlédl od možnosti osvojení. Reforma následovala nedlouho poté a umožnila partnerovi adoptovat dítě svého protějšku. Lucembursko přijalo v roce 2004 takřka identickou úpravu, jakou představuje PACS. Dne 18. června 2014 došlo i zde k otevření manželství i pro stejnopohlavní páry.²²⁶

Zástupci třetí vlny jsou geograficky roztržštěni napříč Evropou. Velká Británie uvedla do svého právního řádu institut občanského partnerství (*civil partnership*), určeného výlučně pro stejnopohlavní páry bez možnosti adoptovat děti (2004). Po 10 letech vláda uzákonila stejnopohlavní manželství. Španělsko je specifickým příkladem země, kde došlo k přijetí zákona umožňujícího stejnopohlavní manželství bez předchozí existence registrovaného partnerství (2005). Ačkoli na úrovni jednotlivých samosprávných oblastí existovaly dobrovolné registry nesezdaných dvojic bez ohledu na pohlaví, jejich význam byl však pouze symbolický. První ze zemí tzv. bývalé Jugoslávie, která uzákonila registrované partnerství pro stejnopohlavní páry, se stalo Slovinsko (2005) a Chorvatsko následovalo tento model (2014). Ani jedna z těchto zemí neumožňuje osvojení dítěte. Švýcarsko na základě výsledku referenda uzákonilo registrované partnerství bez možnosti adopce či využití asistované reprodukce (2005). Česká republika byla po Slovinsku druhou zemí tzv. bývalého východní bloku, která uzákonila registrované partnerství, rovněž bez možnosti osvojení a užití metod asistované reprodukce (2006). Maďarsko přijalo zákon o registrovaném partnerství s obdobnými podmínkami jako Česká republika (2009). Portugalsko zvolilo podobně revoluční cestu jako Španělsko s tím rozdílem, že pro stejnopohlavní je zapovězena adopce spolu s asistovanou reprodukcí (2009). Irsko upravilo fragmentárním způsobem práva gay párů v zákoně o kohabitaci (*cohabitation act*). Na jaře 2015 se bude konat referendum o uzákonění stejnopohlavního manželství. Bez možnosti adopce lze uzavřít registrované partnerství i v Rakousku (2010). Včetně práva osvojit je možno uzavřít civilní svazek na Maltě (2014).²²⁷

Bez jakékoli úpravy zůstávají homosexuální partnerství ze zemí původní 15 Evropské Unie pouze v Itálii. Z nově přistoupivších pak v Bulharsku, pobaltských státech, Polsku, Rumunsku a Slovensku. Postupné zrovnoprávnění stejnopohlavních párů ve

http://www.lepoint.fr/monde/belgique-la-moitie-des-enfants-adoptes-en-flandre-le-sont-par-des-couples-homosexuels-22-01-2013-1618922_24.php

²²⁶ www.marriageequality.org [online]. 1.7.2011 [cit. 30-07-2014] *International laws*. Dostupné z:

http://www.marriageequality.org/international_laws_europe

²²⁷ Tamtéž

většině zemí EU kontrastuje s legislativní činností některých jejích členů, kteří se pro ochranu před silicím tlakem na zrovnoprávnění rozhodli novelizovat ústavu a definovat v ní manželství jako svazek mezi mužem a ženou. Tento ústavní zákaz se jeví minimálně jako komplikace pro vyjednávání přijetí zákona o registrovaném partnerství.²²⁸

Francie byla v 90. letech 20. století v peletonu zemí věnujících se otázce LGBTQ. Tyto země z první a druhé vlny všechny odstranily podmínku odlišnosti pohlaví k uzavření manželství nebo je tato možnost předmětem živých debat. Nutno připomenout obrovský a nevídaně rychlý celoevropský posun. Požadavky a přání evropských gayů a leseb jsou ve své podstatě identické a zákonodárci to reflektují, buď zcela, a nebo postupnými dílčími úpravami v souladu se společenskou poptávkou.²²⁹

4.3 Debata nad legalizací stejnopohlavního manželství

Princip rovnosti vyjádřený v právu každého jednotlivce uzavřít svazek obdobný manželství byl předmětem veřejné debaty od konce 80.let 20.století. Francouzský zákonodárce zvolil opatrný přístup: vytvoření 3. modu soužití – PACSu, který především vlivem reformy z roku 2006 přiblížil jeho režim manželskému režimu. Základní rozdíly nicméně mezi oběma instituty přetrvávají.

Legalizace homosexuálních sňatků je vnímána jako odstranění nerovnosti, již musí tyto páry čelit v každodenním životě. Romantická svatba, vzájemná výměna sňatečných prohlášení před představitelem státu, navíc v přítomnosti rodiny a přátel ve srovnání se sepsáním PACSu a jeho předložením soudnímu zapisovateli, eventuálně notáři, přináší těmto párům pocit druhořadosti takového svazku.

4.3.1 Judikatura

Debata nabrala na intenzitě po události v akvitánském Bègles. Noël Mamère, levicový politik a starosta města, zde roku 2004 oddal dvě osoby stejného pohlaví. Manželství bylo následně zrušeno a Kasační soud potvrdil, že dle francouzského zákona,

²²⁸ Např. V červnu 2014 došlo k přijetí novely slovenské ústavy: „*Manželstvo je jedinečným vzťahom medzi mužom a ženou. Slovenská republika manželstvo všestranne chráni a napomáha jeho dobru.*“ Dostupné z: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=udalosti/udalost&MasterID=53132>

²²⁹ Rezervovaný přístup zformovaný až na základě konstantního postoje společnosti je žádoucí i pro samotné homosexuální páry, byť nepřináší okamžité uspokojení veškerých potřeb. Odstrašujícím příkladem země, jež sice garantuje těmto párům identická práva, jaké požívají heterosexuální páry, avšak společenské vnímání homosexuality zůstává negativní, představuje Brazílie. Navzdory katalogům z cestovních kanceláří se jedná o zemi, kde násilné projevy homofobie jsou na denním pořádku a jsou v rozporu se zdánlivě liberálním přístupem společnosti. Srov. <http://www.bbc.com/news/world-latin-america-13890258>

manželství je svazek mezi mužem a ženou. Tento princip není v rozporu s ustanoveními Úmluvy a Charty základních práv Evropské unie.²³⁰ Během soudního líčení státní zástupce vyjádřil své pochybnosti, zdali náleží soudu o takové otázce rozhodovat. Vzhledem ke společenské závažnosti plynoucí z této otázky a zjevnému politickému rozměru byl na soud dle jeho názoru vyvíjen nátlak učinit rozhodnutí přesahující jeho pravomoc.²³¹

Na mezinárodní úrovni i ESLP byl konfrontován ze strany párů, jimž dle platné vnitrostátní úpravy nebylo možno uzavřít manželství nebo osvojit dítě. Svůj právní nárok opírali o ustanovení čl. 12 Úmluvy, který stanoví, že *muži a ženy způsobilí věkem k uzavření manželství mají právo uzavřít manželství a založit rodinu v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva*. Zlomovým rozsudkem ESLP judikoval ve věci Schalk a Kopf proti Rakousku²³², že Úmluva nestanovuje členským státům povinnost umožnit manželství osob stejného pohlaví a je tedy na diskreci jednotlivých států, jak budou postupovat.²³³ Na tento závěr navazuje rozsudek ve věci Gas a Dubois proti Francii²³⁴, kdy ESLP odmítl argumentaci založenou na diskriminaci mezi manželskými páry, které mohou adoptovat dítě druhého manžela a páry žijícími mimo manželský rámec, tedy nesezdaně nebo spojení PACSem, kterým je toto právo zapovězeno. ESLP připomněl, že manželství představuje specifický status pro ty, kteří do něj vstoupí a na jehož základě je možné osvojit dítě druhého partnera.²³⁵ Homosexuální páry jsou tedy v obdobném postavení jako páry opačného pohlaví.

4.3.2 Legislativní práce

Roku 2012 socialistický kandidát na prezidenta François Holland uveřejňuje během své kampaně volební program s názvem „60 závazků pro Francii“ (*Les 60 engagements pour la France*). Mezi nimi byl i závazek uznat právo homosexuálů na

²³⁰ Cass. civ. I. 13 mars 2007 n°05-16.627. Dostupné z:

http://www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/premiere_chambre_civile_568/arret_n_9963.html

²³¹ www.lemonde.fr [online]. 13.3.2007 [cit. 30-07-2014]. *Le mariage de Bègles définitivement annulé*.

Dostupné z: http://www.lemonde.fr/societe/article/2007/03/13/le-mariage-homosexuel-de-begles-definitivement-annule_882619_3224.html

²³² Homosexuální pár se domáhal svého práva uzavřít sňatek.

²³³ ESLP. 24 juin 2010, Schalk et Kopf c/Autriche, Dostupné z:

<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-99643>

²³⁴ Stěžovatelky pojené PACSem se domáhaly práva adopce dítěte druhé partnerky.

²³⁵ ESLP. 15 mars 2012, Gas et Dubois c/France. Dostupné z:

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-109571#{"itemid":\["001-109571"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-109571#{)

uzavření manželství a adopci.²³⁶ Slib reaguje na dlouhodobou podporu těchto práv ve francouzské společnosti.²³⁷ Po svém úspěšném zvolení do prezidentského úřadu svůj slib neodvolal, ani nezpochybnil.

Dne 7. listopadu 2012 představuje Christine Taubira, ministryně spravedlnosti, Radě ministrů vládní návrh zákona otevírající manželství párům stejného pohlaví. Cílem zákona dle důvodové zprávy není reforma manželství jako instituce, nýbrž její zpřístupnění párům stejného pohlaví. Předkládaná úprava by dále umožnila stejnopohlavním párům adoptovat děti za stejných podmínek jako heterosexuálním párům, ať už by se jednalo o společnou adopci nebo adopci dítěte druhého partnera.²³⁸

Během projednávání zákona v Národním shromáždění byla pozvána řada odborníků, aby se k otázce legitimacy návrhu vyjádřili ze svého odborného hlediska. Vzhledem k erudovanosti a výjimečnosti těchto osob se často jednalo o ty, kteří již během debat nad PACSem poskytli svůj názor na prospěšnost homosexuálního soužití pro společnost. Jedním z odpůrců stejnopohlavního manželství v roce 1999 byla socioložka Irène Théry²³⁹ s odkazem na slavný výrok profesora Carbonnierra, že *srdcem manželství není pár, ale domněnka otcovství*.²⁴⁰ Homosexuální páry nemohou přirozenou cestou bez pomoci opačného pohlaví počít, tuto domněnku nelze mezi nimi uplatnit, a proto se jejich soužití nemůže nazývat manželstvím. V současném stavu francouzské společnosti však domněnka otcovství již není spojena výlučně s manželstvím. Více než 50% veškerých dětí se rodí mimo manželství a k odstranění právního rozlišení mezi filiací nemanželskou a manželskou již došlo s ohledem na zájmy dítěte.²⁴¹ Podstata manželství v 21. století spočívá v institucionalizaci páru. Svou úvahu uzavírá poukazem na oddělení filiace od manželství.²⁴² S legalizací souhlasí i profesor práva Christophe Radé, avšak s výhradou zapovězení tzv. reprodukční práv. Otázka možnosti vytvoření právního pouta mezi

²³⁶ 60 engagements pour la France. Dostupné z: <http://www.parti-socialiste.fr/articles/les-60-engagements-pour-la-france-le-projet-de-francois-hollande>

²³⁷ Od roku 2000 se více než polovina Francouzů vyjádřila pozitivně. Na počátku roku 2012 se jednalo dokonce o 63%. Srov. <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2012/01/23/01016-20120123ARTFIG00694-63-des-francais-favorables-au-mariage-gay.php>

²³⁸ Projet de la loi ouvrant le mariage aux personnes de même sexe: étude d'impact, Dostupné z: <http://www.assemblee-nationale.fr/14/projets/pl0344-ei.asp>

²³⁹ Irène Théry podpořila zákonnou úpravu stejnopohlavního svazků, ale rázně odmítla, aby se takový svazek nazýval manželstvím.

²⁴⁰ *Le coeur du mariage, ce n'est pas le couple, mais la présomption de paternité.*

²⁴¹ Ordonnance n°2005-759 du 5 juillet 2005 portant la réforme de la filiation. Dostupné z: <http://legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000451869>

²⁴² Srov. Videozáznam z jejího vystoupení na půdě Národního shromáždění ze dne 8. listopadu 2012. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=RMdI_JBt9r8

dítětem a osobami stejného pohlaví na základě biologické skutečnosti nebo adopce se neseťkává ve společnosti se stejnou přízní jako otázka manželství. Osvojení nebo užití metody umělého oplodnění naráží na dvě základní překážky. Neexistuje žádná záruka, že dítě nebude touto právní konstrukcí poškozeno dvojím otcovstvím, resp. dvojím mateřstvím. Dále pokud právo umožňuje přístup k alternativnímu vzniku rodičovství napodobuje tak filiaci biologickou. Právní pouto k dítěti naprosto odpojené od biologické reality je velice delikátní otázkou. Současná reforma tedy nenavrhovala rozšíření okruhu subjektů majících přístup k početí cestou asistované reprodukci s cílem udržet model biologické filiaci s filiací právní.²⁴³

Debata nad tímto tématem se vzhledem ke svému morálnímu přesahu nenesla v poklidnému duchu. Opoziční poslanci se stavěli k návrhu kriticky a opakovala se tedy situace kolem přijetí PACSu.²⁴⁴ Pravděpodobně nejvýraznějším odpůrcem byla předsedkyně křesťanské demokratické strany Christine Boutin.²⁴⁵ Na parlamentní půdě stejně tak jako při rozhovorech s médii svoji pozici zdůvodňovala obavou z dalšího vývoje (možnost polygamie) a narušení rodinné identity. Samotnou homosexualitu označila za hanebnost, byť konkrétní homosexuály nikoli.²⁴⁶

Reakce části obyvatelstva nesouhlasícího s předkládaným návrhem na sebe nedala dlouho čekat. Jako protipól k předkládanému návrhu zákona ve společnosti nazývaného „manželství pro všechny“ (*mariage pour tous*) vzniklo sdružení „manifestace pro všechny“ (*manifestation pour tous*).²⁴⁷

Dne 9. února 2013 po 110 hodinách rozprav a po 4999 předložení pozměňovacích návrhů skončilo 7. nejdelší projednávání zákona V. Republiky.²⁴⁸ Slavnostní hlasování

²⁴³ RADÉ, Christophe. *Franchir un pas supplémentaire vers l'égalité des couples*, Revue de droit d'Assas, 2012, č. 3, str. 96

²⁴⁴ Po přijetí PACSu zůstala v živé paměti zákonodárce debata s tím související. Řada výroků byla silně homofobního charakteru. Lze se domnívat, že z obavy aby takový postoj neinspiroval, nepodněcoval svoji vyhraněností nenávislné tendence ve společnosti, byl přijat antidiskriminační zákon chránící před projevy nenávislosti z důvodu sexuální orientace.

²⁴⁵ Paní poslankyně byla i hlasitou odpůrkyní PACSu právě pro jeho zakrývanou snahu vytvořit homosexuální manželství. Zpětně jej hodnotí pozitivně jako osvědčený model soužití pro Francouze.

²⁴⁶ www.lepoint.fr [online]. 15.2.2013 [cit. 30-07-2014]. *Mariage gay : Christine Boutin lie "principe d'égalité" et "eugénisme"*. Dostupné z :http://www.lepoint.fr/societe/mariage-gay-christine-boutin-lie-principe-d-egalite-et-eugenisme-15-02-2013-1627937_23.php

²⁴⁷ Sdružení „Manifestace pro všechny“ kromě mediálních výstupů organizovalo po celé Francii především manifestace, veřejná shromáždění, která se těšila mimořádné účasti veřejnosti. Např. v lednu 2013 se v Paříži shromáždil až 1 000 000 sympatizantů.

²⁴⁸ www.jdd.fr [online]. 9.2.2013 [cit. 30-07-2014]. *Mariage pour tous : 110 heures de débat et 4.999 amendements*. Dostupné z : <http://www.lejdd.fr/Politique/Actualite/Mariage-pour-tous-24-seances-110-heures-de-debat-et-4-999-amendements-590578>

se uskutečnilo dne 12. února. Z 558 poslanců hlasovalo 329 pro přijetí tohoto zákona.²⁴⁹ Rozložení politických sil v Senátu bylo vyrovnanější než v Národním shromáždění, nicméně i zde došlo ke schválení zákona (170 senátorů hlasovalo pro a 165 proti). Následně došlo znovu k předložení návrhu zákona Národnímu shromáždění ke druhému čtení, jež bylo rovněž úspěšné (331 poslanců hlasovalo pro a 225 proti). Na základě podnětu poslanců byl návrh zákona postoupen Ústavní radě.

Ta dne 17. května 2013 ve svém rozhodnutí prohlásila, že ustanovení zákona jsou v souladu s Ústavou. V 92 bodech (*considérants*) se k předkládanému zákonu vyjádřila, včetně procedury jeho přijetí.²⁵⁰ Shrnula, že způsobilost uzavřít manželství souvisí s osobním statusem osob a pouze zákonodárci náleží, aby stanovil podmínky k uzavření manželství.²⁵¹ Byť Ústava z roku 1946 pohlíží na manželství jako na svazek mezi mužem a ženou, tato formulace se nedotýká základních práv a svobod, státní svrchovanosti ani organizace veřejné moci. Z tohoto důvodu netvoří součást základních zásad (*principes fondamentaux*) Francouzské republiky.²⁵² V otázce filiace se širokým výkladem zabývala adopcí, přístupem k asistované reprodukci a k náhradnímu mateřství.

Po kladném stanovisku Ústavní rady prezident republiky téhož dne zákon podepsal a nazítří byl zákon publikován v Úředním věstníku.

²⁴⁹ www.assemblee-nationale.fr [online], 2012 [cit. 30-07-2014]. Dostupné z : <http://www.assemblee-nationale.fr/14/scrutins/jo0259.asp>

²⁵⁰ Cons. const, Décision n°2013-669 DC du 17 mai 2013. Dostupné z : <http://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2013/2013-669-dc/decision-n-2013-669-dc-du-17-mai-2013.137046.html>

²⁵¹ Considérant n° 20, décision n°2013-669 DC

²⁵² Considerant n° 21, décision n°2013-669 DC

5. Mariage pour tous

*Nerovnost je kořenem společenského zla.*²⁵³

Francie se stala 9. zemí v Evropě a 14. zemí na světě umožňující homosexuálním párům vstup do manželství. I přes tento pokrok, nedošlo k plnému zrovnoprávnění mezi párovými entitami.

5.1 Zákonná úprava

Zákon otevírající manželství párům stejného pohlaví nabył účinnosti dne 18. května 2013 a jeho vydání provázelo vydání oběžníku.²⁵⁴ Zákon sám o sobě se dělí na 5 hlav, a to: hlava I. o manželství, hlava II. o filiaci adopcí a o udržení pout s dítětem, hlava III. o rodném příjmení, hlava IV. společná ustanovení a hlava V. zvláštní, přechodná a závěrečná ustanovení.

Revoluční změnou je odstranění podmínky odlišnosti pohlaví. Pojmy matka a otec, manžel a manželka jsou hrazeny neutrálními pojmy rodič (*parent*) a manžel (*conjoint*).

V rámci systematiky CC nový zákon mění ustanovení knihy I. o osobách, hlavy V. o manželství. Manželství mohou uzavřít dvě osoby opačného pohlaví nebo stejného pohlaví²⁵⁵ starší 18 let. Vzhledem k identickému pohlaví snoubenců, zákonnou překážkou uzavření manželství je v linii pobočné manželství mezi sourozenci. Tedy nejenom mezi bratrem a sestrou, ale také mezi dvěma bratry a dvěma sestrami.²⁵⁶ Rovněž je zakázáno uzavření manželství mezi strýcem a synovcem, resp. tetou a neteří.²⁵⁷

Oproti výše uvedeným změnám terminologického charakteru zákon rovněž přináší dvě nová kolizní ustanovení. Dvě osoby stejného pohlaví mohou uzavřít manželství, pokud to alespoň jedné z nich dovoluje její osobní status nebo zákony státu, na jehož území má trvalé nebo přechodné bydliště.²⁵⁸ Manželství je platně uzavřeno, pokud je v souladu se všemi náležitostmi stanovenými zákony státu, na jehož území došlo

²⁵³ Papež František

²⁵⁴ Circulaire du 29 mai 2013 de présentation de la loi ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe NOR: JUSC1312445C. Dostupné z : <http://circulaire.legifrance.gouv.fr/index.php?action=afficherCirculaire&hit=1&r=37052>

²⁵⁵ Čl. 143 CC

²⁵⁶ Čl. 162 CC

²⁵⁷ Čl. 163 CC

²⁵⁸ Čl. 202-1 CC

k jeho uzavření.²⁵⁹ Toto ustanovení umožňuje uzavření manželství mezi cizincem a Francouzem, resp. mezi cizinci na území Francie bez ohledu na to, zda-li bude právně uznatelné v zemi jejich původu. S výjimkou zemí, jež mají s Francií uzavřenou bilaterální smlouvu stanovující, že podmínky pro platné uzavření manželství plynou z osobního statusu osob. Jde o přístup v souladu s hierarchií norem dle jejich právní síly, kdy mezinárodní smlouvy jsou nadřazeny zákonům, a proto působnost právního řádu občana země nelze vyloučit. Jedná se o občany Polska, Maroka, Bosny a Hercegoviny, Černé Hory, Srbska, Kosova, Slovinska, Kambodži, Laosu, Tunisu a Alžíru. Matričnímu úředníkovi proto náleží povinnost ověřit existenci takových smluv a informovat cizí státní příslušníky o možných rizicích, které s uzavřením manželství mohou být spojeny v jejich zemi.²⁶⁰

Manželství automaticky nemění příjmení manželů. Nicméně snoubenci si mohou ujednat, že se vznikem manželství dojde k modifikaci jejich příjmení. Mohou se dohodnout na společném příjmení, nebo společně přijmou příjmení jeden druhého ke svým stávajícím příjmením, a to v libovolném pořadí.²⁶¹ Jedná se o volbu tzv. užívacího příjmení (*nom d'usage*).²⁶² Takto pozměněné příjmení nebude však zapsané v žádném matričním dokumentu, avšak bude figurovat v úředních dokumentech a především na občanském průkazu.²⁶³

Zákon dále přináší nové ustanovení do úvodní části CC. Manželství a filiace přináší stejná práva a povinnosti uznané zákonem, s výjimkou těch práv a povinností stanovených v hlavě VII. titulu I. tohoto zákona, a to bez ohledu na pohlaví rodičů.²⁶⁴ Jedná se o zakotvení zásady rovného zacházení mezi manželi nebo rodiči stejného pohlaví a rodiči nebo manželi pohlaví opačného, kterou se neřídí jenom CC, ale i veškerá legislativa mimo něj.²⁶⁵ Ustanovení vylučuje užití ustanovení o filiaci, přičemž v případě homosexuálních párů je možné ji založit výlučně osvojením.

Během svatebního obřadu dochází ze strany matričního úředníka k přednesu několika ustanovení CC, aby si manželé byli plně vědomi svých práv a povinností před

²⁵⁹ Čl. 202-2 CC

²⁶⁰ Circulaire du 29 mai 2013, op. cit., str. 5-6

²⁶¹ Čl. 225-1 CC

²⁶² *Nom d'usage* vyjadřuje příjmení nabyté uzavřením manželství.

²⁶³ Circulaire du 29 mai 2013, op. cit., str. 12.

²⁶⁴ Čl. 6-1 CC

²⁶⁵ Circulaire du 29 mai 2013, op. cit., str. 2. Dostupné z :

<http://circulaire.legifrance.gouv.fr/index.php?action=afficherCirculaire&hit=1&r=37052>

uzavřením manželství.²⁶⁶ Zákon nově upravuje, že mezi přečtenými ustanoveními nadále není zmíněna solidární odpovědnost manželů za dluhy domácnosti²⁶⁷, neboť dle názoru zákonodárce se nejednalo o ustanovení vhodné ke zmínění během obřadu.²⁶⁸ S tímto závěrem lze polemizovat. Zdůraznění povinnosti k tíži partnerů utvrzuje v závazku života v dobrém i ve zlém.

Dvěma symbolickými i praktickými změnami je poznamenán oddíl o formálních náležitostech uzavření manželství. Manželství se uzavírá veřejně během republikánského obřadu před matričním úředníkem obce, kde jeden z manželů nebo jeden z jejich rodičů má trvalé nebo přechodné bydliště.²⁶⁹ Nově je zdůrazněn republikánský (civilní) charakter manželství a dále se rozšiřuje právo snoubenců uzavřít manželství i v místě přechodného, resp. trvalého bydliště jednoho z jejich rodičů.

Zákon se rovněž vypořádává s problematikou manželství osob stejného pohlaví uzavřených před účinností tohoto zákona a uznává je ve svých účincích mezi manželi a dětmi ve Francii, pod podmínkou respektování ustanovení CC. Takové manželství je způsobilé zápisu do matriky a od tohoto data má právní účinky vůči třetím osobám.²⁷⁰ Tímto ustanovením se Ústavní rada zabývala, neboť mu byla vytýkána snaha o validaci manželství, která v době svého uzavření odporovala francouzskému právu. Odpůrci v něm spatřovali rozpor s ústavními hodnotami srozumitelnosti a jasnosti zákona, a proto mu vytýkali zásah do právní jistoty.²⁷¹ Ústavní rada tyto argumenty zamítla z důvodu jasně stanovených podmínek, jež manželství pro jeho zápis do matriky musí splňovat a kontroly uskutečňované diplomatickým, či konzulárním zastoupením Francie v cizině, anebo státním zastupitelství na území Francie.²⁷²

Zákon v rámci společných ustanovení zahrnuje především práva plynoucí z oblasti sociálního zabezpečení (*Code de sécurité sociale*) a ze zákoníku práce (*Code du travail*). Zákon rozšiřuje zákoník práce o nové ustanovení, že žádný zaměstnanec nesmí být stížen

²⁶⁶ Čl. 75 CC

²⁶⁷ Čl. 220 CC

²⁶⁸ Circulaire du 29 mai 2013. op.cit. str. 8. Dostupné z:

<http://circulaire.legifrance.gouv.fr/index.php?action=afficherCirculaire&hit=1&r=37052>

²⁶⁹ Čl. 165 CC

²⁷⁰ Loi n° 2013-404 du 17 mai 2013 ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe.

Dostupné z:

<http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000027414540&dateTexte&categorieLien=id>

²⁷¹ Considérant n° 84, décision n°2013-669 DC

²⁷² Considérant n° 85, décision n°2013-669 DC

sankcí, propuštěn, nebo jinak diskriminován, pokud odmítne z důvodu svojí sexuální orientace přemístění do země, kde je homosexualita kriminalizována.²⁷³

5.2 Reprodukční práva homosexuálů

Pojem reprodukční práva lze vymezit jako oprávnění se svobodně rozhodnout, zda se stát rodičem, popř. kdy a v jaké četnosti rodičovství. Stejnopohlavní páry se vzhledem ke své genetické výbavě nemohou bez vnější pomoci stát rodiči. Zákon jim umožňuje adopci dítěte, ať se jedná o společnou adopci, nebo adopci potomka jednoho z manželů druhým manželem. Nemohou-li, nebo nechtějí-li se manželé stát rodiči prostřednictvím adopce, není zákonem předvídaná další alternativa. Přístup k umělému oplodnění pro lesbické páry a užití metody náhradního mateřství pro páry stejného i opačného pohlaví zůstává zapovězeno.

5.2.1 Osvojení

Zákon modifikuje konstrukci filiace. V případě dětí narozených za trvání manželství heterosexuálnímu páru zůstává model filiace ze strany otce i matky stejný. Naproti tomu právo na adopci homosexuálními páry přináší do této oblasti značné změny.

Nejvíce polemik způsobila volba genderově neutrálních pojmů, kdy namísto matky a otce je užíváno pojmu rodič.²⁷⁴ Jedná se pouze o změnu v pojmosloví, zákonodárce nikterak nepopírá biologické zákonnosti početí a narození dítěte, byť nastoluje fikci početí dvěma muži, dvěma ženami. Jednou vzniklé příbuzenské pouto, ať ze strany otce, či matky nemůže být nahrazeno s výjimkou adopce.²⁷⁵

Osvojení je nově možné uskutečnit ve dvou rovinách. Manželé stejného pohlaví mohou společně adoptovat dítě nebo jeden manžel může adoptovat potomka svého druhého manžela z předchozího vztahu.

CC rozlišuje mezi osvojením zrušitelným (*adoption plénière*) a osvojením prostým (*adoption simple*). V případě prostého osvojení dochází k zachování rodinných vazeb mezi osvojencem a jeho biologickými rodiči. Tímto způsobem je možné osvojit nezletilého i zletilého. U osob starších 13 let je však potřeba jejich výslovného souhlasu. K příjmení osvojence se přidává příjmení osvojitele a opět je zde třeba souhlasu za

²⁷³ čl. 1132-3-2 Code du travail

²⁷⁴ Změna není absolutní, např. v rodném listu je i nadále uváděno pole pro matku a pole pro otce.

²⁷⁵ Čl. 320 CC

identických podmínek jako při osvojení.²⁷⁶ Adoptují-li dva manželé společně, v případě sporu nebo absence volby ve společném prohlášení, se k příjmení osvojence připojuje příjmení jednoho z osvojitelů dle abecedního pořádku jejich příjmení.²⁷⁷ Pokud došlo k prostému osvojení ze strany manžela, druhý manžel je způsobilý osvojit výlučně tímto způsobem.²⁷⁸ Nezrušitelné, tedy neodvolatelné osvojení naproti tomu zcela ruší právní vztahy mezi rodiči a dítětem. Dítě se stává de iure potomkem manželského páru, který jej adoptuje. S adopcí dochází také ke změně jména osvojence²⁷⁹, rodičovskou odpovědnost vykonávají oba adoptivní rodiče a v oblasti dědického práva se osvojenec považuje za nepominutelného dědice. Na rozdíl od osvojení prostého musí být osvojenec mladší 15 let věku a zároveň pobývat v domácnosti osvojitele déle než 6 měsíců.²⁸⁰ Pro oba typy adopce platí, že manželé musejí být starší 28let. Výjimka je možná, trvá-li manželství déle než 2 roky. Věkový rozdíl musí být mezi nejmladším osvojitelem a osvojencem minimálně 15 let.²⁸¹

Osvojit mohou maximálně dvě osoby, resp. zákon umožňuje existenci pouze filiace ze strany dvou osob. A contrario není aprobován stav, kdy by dítě mělo dva otce a matku.²⁸²

Manželé musejí získat s adopcí souhlas předsedy Rady departmentu (*Conseil général*) dle jejich bydliště. Adopce s sebou přináší přetrhání veškerých rodinných vazeb osvojence s původní rodinou a vznik příbuzenského vztahu k osobám adoptivních rodičů. Po nabytí právní moci rozhodnutí o osvojení se tato skutečnost zapisuje do matriky příslušné dle místa narození osvojence a v případě narození v zahraničí do centrálního registru vedeného Ministerstvem zahraničních věcí. Na původní rodný list se vnese poznámka o adopci a tímto se stane dále neplatným. Nový rodný list zakládá filiaci osvojitelů beze zmínky o biologických rodičích a oba osvojitelé jsou zde jménem a příjmením označeni na základě rozsudku soudu. Zákon však nezaručuje manželům „právo na dítě“ a tedy zahájení adopčního řízení není automatické. Pokud první

²⁷⁶ Čl. 363 CC

²⁷⁷ DERVIEUX, Valérie; AVENA-ROBARDER, Valérie. *Du "mariage pour tous" à "la famille pour tous"*. AJ Famille, 2013, str. 258

²⁷⁸ Čl. 360 CC

²⁷⁹ Čl. 367 CC stanoví, že příjmení dítěte sestává ze dvou příjmeních po každém z rodičů, která jsou seřazena dle abecedního pořádku.

²⁸⁰ Čl. 343-359 CC

²⁸¹ Srov. <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F3151.xhtml>

²⁸² Čl. 346 CC

manželství byla uzavřena po účinnosti zákona, k prvním společným adopcím dojde až za několik let. Stejnopohlavní kandidátské páry na osvojení jsou v očích francouzských rodinných rad (*conseils de famille*) ve stejném postavení jako kandidáti heterosexuální. Totéž však neplatí v případě mezinárodní adopce, kdy je v kompetenci každého státu, zda umožní adopci dětí i homosexuálním párům.²⁸³

V případě osvojení potomka jednoho z partnerů je řízení o osvojení značně zjednodušeno. Usuzuji, že zákonodárce je veden rozhodnutím jednoho rodiče o tom, kdo by byl jeho rovnoprávným ekvivalentem. De facto zde dochází k obrácenému procesu rozhodnutí stát se rodičem. Zatímco na počátku si jednotlivec volí svého partnera mimo jiné za účelem reprodukce, v tomto případě rodič již ex post volí sobě rovného partnera pro plnění rodičovských povinností vůči již narozenému dítěti. V takových případech osvojitel nepotřebuje souhlas rady departmentu²⁸⁴, avšak je zapotřebí souhlasu manžela-rodiče. Požadavek na věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojenцем je zmírněn²⁸⁵ a navíc zde není stanoven minimální věk osvojitele²⁸⁶.

Pokud se manžel nechce, nebo z objektivního důvodu nemůže stát rodičem potomka svého manžela z předchozího vztahu, je možné delegovat zcela nebo částečně rodičovskou odpovědnost rodiče-manžela na jeho protějšek.²⁸⁷ V praxi se jedná především o případy, kdy jeden rodič odmítne dát souhlas s prostou adopcí svého dítěte manželem druhého rodiče. Vznik sdílené rodičovské odpovědnosti umožní vytvoření právního pouta mezi dítětem a manželem druhého rodiče. Rodiče se mohou obrátit na soudce v rodinných věcech, aby schválil dohodu upravující způsob výkonu rodičovské odpovědnosti, příspěvek na výchovu a vzdělání dítěte. Soudce dohodu neschválí, pokud dostatečně nechrání zájem dítěte nebo souhlas rodičů se sepsáním dohody nebyl dán dobrovolně.²⁸⁸

Zákon nově upravuje i práva sociálního rodiče (*parent social*) pro případ rozvodu manželství. Tento termín vychází z koncepce spolurodičovství, kdy se stejnopohlavní

²⁸³ CORPART, Isabelle. *Le Mariage pour tous et ses incidences sur le sort des enfants*. AJ Famille, 2013, str. 340. Dostupné z

<http://www.dalloz.fr/documentation/lien?famille=revues&dochype=AJFAM/CHRON/2013/0072>

²⁸⁴ Čl. 353-1 CC

²⁸⁵ Čl. 344 CC: *Osvojitelé musí být starší o 15 let než děti, jež mohou osvojit. Pokud se jedná o děti jejich manžela, vyžaduje se věkový rozdíl pouze 10 let.*

²⁸⁶ Čl. 343-2 CC, na rozdíl od obecné adopce, kde je stanoven věkový limit na 28 let (čl. 343-1 CC).

²⁸⁷ Čl. 377 CC

²⁸⁸ Čl. 377-2-7 CC

manžel navenek i uvnitř rodiny chová k potomkovi svého partnera jako rodič. Sociální rodič se může obrátit na soudce ve věcech rodinných (JAF), aby tento stanovil pravidla vzájemného styku mezi ním a dítětem. Podmínkou je, aby tento sociální rodič stabilně žil s dítětem ve společné domácnosti s jeho rodičem, staral se o jeho vzdělání, o jeho výživu nebo ubytování, a navázal s ním dlouhodobé citové pouto.²⁸⁹ Zatajení existence blízkého vztahu mezi osvojencem a třetí osobou (sociálním rodičem) v řízení o adopci je považováno za podvod.²⁹⁰ Tento sociální rodič může podat námitku proti osvojení, žádané biologickým rodičem ve prospěch svého nového manžela, pokud by takové osvojení bylo motivováno zpřetrháním vazeb mezi ním a dítětem.²⁹¹

5.2.2 Asistovaná reprodukce

Přístup lesbických párů k umělému oplodnění zůstává i nadále zapovězen. Zákon o stejnopohlavním manželství nepřinesl reformu zákona o bioetice²⁹², a tak pouze heterosexuální páry, z nichž alespoň jedna osoba trpí neplodností, nebo je zde vysoké riziko přenosu geneticky podmíněné nemoci, mohou užít této metody.²⁹³ V praxi je však tato překážka často obcházena umělým oplodněním v zemích, kde podmínky k přístupu jsou méně přísné. Jednáním in fraudem legis biologická matka, která k početí dítěte užila spermatu dárce, dá souhlas k osvojení dítěte své partnerce, přičemž takový postup není zákonem zakázán.²⁹⁴

Francouzský přístup v této otázce je v evropském kontextu unikátní. Všechny státy, které legalizovaly homosexuální manželství a současně i adopci pro tyto páry, odstranily podmínku odlišnosti pohlaví v žádost o asistovanou reprodukci.

Nadále zde přetrvává nerovné postavení. Společná adopce manželi předpokládá uzavření manželství. Heterosexuálním párům postačí nesezdané soužití, aby mohly užít metody umělého oplodnění. Lesbickým partnerkám, bez ohledu na jejich status, je přístup i nadále odepřen. Reforma v tomto směru nepřinesla žádanou změnu právní úpravy. Domnívám se, že práce týkající se novelizace zákona o bioetice budou následovat.

²⁸⁹ Čl. 371-4 CC

²⁹⁰ Čl. 353-2 CC

²⁹¹ DERVIEUX, Valérie; AVENA-ROBARDER, Valérie. *Du "mariage pour tous" à "la famille pour tous"*. AJ Famille, 2013, str. 258

²⁹² Loi n° 2004-800 du 6 août 2004 relative à la bioéthique. Dostupné z: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000441469>

²⁹³ Čl. 2141-1 Code de la santé publique

²⁹⁴ Čl. 343-1 CC

5.2.3 Náhradní mateřství

Zákaz užití metody asistované reprodukce lze rovněž vykládat jako regresivní opatření, neboť vytváří pomyslnou stejnou nerovnost mezi gay a lesbickými páry ve vztahu k možnosti počít svého potomka. Zákonodárce ani jedné ze skupin stejnopohlavních párů nenabízí instrument ke vzniku rodičovství vyjma adopce. Debata se soustředí na asistovanou reprodukci u lesbických párů a na otázku náhradního mateřství (*gestation pour autrui*) pro gay páry. Asistovaná reprodukce u lesbických párů nevzbuzuje tak silné emoce jako právě cesta gay párů.²⁹⁵ V právu platí obecná zásada neobchodovatelnosti s lidským tělem s ohledem na lidskou důstojnost a každá smlouva mající za předmět odnošení plodu pro jiného je považována za neplatnou pro rozpor s veřejným pořádkem.²⁹⁶ Byť v tomto bodě lze zapochybovat nad dalším vývojem. Ve světě existuje řada zemí, která institut náhradní mateřství aprobuje.²⁹⁷ Ve společnosti zaznávají návrhy na regulaci náhradního mateřství a vytvoření kategorizace podle toho, zda byla náhradní matce poskytnuta finanční odměna, či nikoli, anebo zda se jedná o předem neznámou matku, jíž si mohou páry vybrat dle předem daných pravidel, či se jedná o přátelskou výpomoc.²⁹⁸

V současné chvíli se pozornost soustředí na případy, kdy nejen gay páry užily této techniky k početí a odnošení potomka v zahraničí a nyní si přejí děti dopravit do vlasti. Během debat ohledně otevření manželství stejnopohlavním párům ministryně spravedlnost Christine Taubira vydala oběžník, který je určen státním zástupcům a zapisovatelům u TGI. Jeho cílem je usnadnění vydávání certifikátů o státním občanství pro děti narozené prostřednictvím surogátní matky v zahraničí. Každý matriční dokument Francouzů a cizinců vyhotovený v zahraničí a sepsaný dle tamní formy zakládá veřejnou důvěru v něj, nejsou-li obdrženy jiné dokumenty, listiny, externí informace nebo části dokumentu samotného, které by dokazovaly, ve výjimečném případě po nezbytném ověření, že se jedná o akt zhotovený v rozporu s právními předpisy, zfalšovaný nebo skutečnosti v něm popsané neodpovídají realitě.²⁹⁹ Soudní zapisovatel je i nadále

²⁹⁵ Srov. POSEZ, Alexis. *Le mariage pour tous, ou l'impossible égalité*. D.2012, str.2616

²⁹⁶ Čl. 16-7 CC

²⁹⁷ Např. některé státy USA, Indie

²⁹⁸ Srov. FUCHIRON, Hugues. *La reconnaissance de la famille homosexuelle: étude d'impact*. D. 2013, str. 100 Dostupné z [www](http://www.dalloz.fr/documentation/lien?famille=revues&dochype=RECUEIL/CHRON/2012/0532):

<http://www.dalloz.fr/documentation/lien?famille=revues&dochype=RECUEIL/CHRON/2012/0532>

²⁹⁹ Čl. 47 CC

oprávněněn odepřít vydání osvědčení o francouzském státním občanství, pokud mu je předložen neprůkazný matriční dokument ze zahraničí.³⁰⁰

Bohužel tento oběžník neřeší situaci rodiny Mennessonů. Tomuto heterosexuálnímu manželskému páru se v říjnu 2000 narodily v americkém Los Angeles dvojčata. Rodiče se obrátily na francouzský konzulát se žádostí o zápis amerických rodných listů jejich dcer do francouzské matriky a zároveň o jejich zápis do cestovních pasů, aby se s nimi mohly vrátit zpět do vlasti. Vzhledem k nedostatečnému prokázání porodu Paní Mennessonové však úředník odmítl zápisy uskutečnit a zároveň informoval státní zastupitelství v Nantes o podezření z užití náhradního mateřství. Americké federální orgány vydaly holčičkám cestovní pasy obsahující identitu rodičů a celá rodina se mohla vrátit do Francie. Tímto začalo takřka 14 let trvající soudní pře mezi rodinou Mennessonů a francouzskými soudy. Zatímco po předběžném šetření došlo k zápisu narození do francouzské matriky, rok poté TGI zápis anuloval s odůvodněním, že takový postup by byl v rozporu s francouzským veřejným pořádkem, a proto rozhodnutí amerického soudu není vykonatelné.³⁰¹ Odůvodnění bylo převzato i vyššími soudními instancemi.³⁰² Dne 26. června 2014 ESLP jednomyslně rozhodl a ukázal nejen francouzskému zákonodárci, jak k podobným případům přistupovat. Jednoznačně upřednostnil zájem dítěte a uznání filiace ze strany rodičů dle francouzského práva založené v USA mezi dětmi narozenými v rámci náhradního mateřství a párem, který byl donucen se k této metodě uchýlit. Své rozhodnutí opřel o právo dětí na respektování jejich soukromého života. ESLP považuje nerespektování rodinného pouta jako přímý důsledek možného narušení identity dívek ve

³⁰⁰ Circulaire du 25 janvier 2013 relative à la délivrance des certificats de nationalité française – convention de mere porteuse – Etat civil étranger. Dostupné z : www.textes.justice.gouv.fr/art.../JUSC1301528C.pdf

³⁰¹ Vícečetné těhotenství bylo konstatováno v březnu 2000. Kalifornský nejvyšší soud svým rozsudkem ze 14. července 2000, na nějž se společně obrátili navrhovatelé, manželé Mannessonovi, a náhradní matka se svým manželem, rozhodl a potvrdil dohodu, že každé dítě, které se narodí v následujících 4 měsících, bude mít za genetického otce navrhovatele a za legální matku navrhovatelku. Rozhodnutí dále upřesňuje, že na rodném listě budou oba navrhovatelé uvedeni jako otec a matka.

³⁰² Odvolací soud se v tomto směru vyjádřil, že národní jurisdikce uzná pouze ta rozhodnutí třetích států, se kterými není vázána bilaterální dohodou po splnění především podmínky souladu rozhodnutí s veřejným pořádkem a absence podvodného jednání. Vzhledem ke zmíněnému čl. 16-7 CC, který má charakter veřejného pořádku, je pak jakákoli cizozemská smlouva a důsledky s ní spojené nevykonatelná na území Francie. Soud odmítl argumentaci rodičů opírající se o zájem dítěte, který by v takové situaci měl převážit nad zájmem nezákonným postupem. Obdobně se s dovoláním ve stručnosti sobě vlastní vypořádal Kasační soud s tím, že odmítnutí zápisu do matriky nepředstavuje zásah do přednostního zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, ani práva na soukromý život a na rodinu ve smyslu čl. 8 Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách, neboť anulace nezabavuje děti filiace uznané kalifornským právem a nezabraňuje dětem pobývat ve Francii s manželi Mennessonovými.

francouzské společnosti, neboť tyto jsou de iure považovány za cizí státní příslušníky. Účinky neuznání filiace ve francouzském právu se neomezuje pouze na tuto situaci, ale i na děti samotné. Jejich právo na respektování soukromého života, jehož esenciální součástí je založení filiace, resp. rodinného pouta, je významně dotčeno.³⁰³

Gay páry tedy stejně jako páry lesbické mohou dítě počít způsobem odporujícím veřejnému pořádku a jejich jednání je následně formou adopce možné zhojit. Absence právního rámce rozumně uvažujícím dospělým občanům nebrání v tom, brát se o vlastní rodinné štěstí. Se samotným početím, těhotenstvím a narozením dítěte je spojena řada především zdravotních rizik. Právní úprava je velice neuspokojivá a nechrání ty nejzranitelnější jedince ve společnosti, tj. děti a těhotné ženy. Další debata v této oblasti je proto nevyhnutelná.

³⁰³ ESLP. 26 juin 2014, *Menesson c. France*. Dostupné z: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-145179#{"itemid":\["001-145179"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-145179#{)

6. Francouzská úprava inspirací pro českého zákonodárce?

Považuji za absurdní ideologii, že rodina má mít výhody, protože plodí děti, na rozdíl od homosexuálních párů. To je pojetí rodiny jako teletníku, jako místa, kde se připouštějí býci ke kravám, aby byla telata.³⁰⁴

Česká republika podobně jako jiné evropské státy přijala po letitém úsilí zákon o registrovaném partnerství, kterým uznala právo homosexuálů na institucionalizované soužití. Česká koncepce registrovaného partnerství sdílí některé společné znaky s PACSem, stejně tak se v některých aspektech odlišuje. Debata nad otevřením manželství i stejnopohlavním párům není v ČR aktuální.

6.1 Registrované partnerství a PACS

Vypracování zákona o registrovaném partnerství předcházely dlouhé legislativní potíže, než došlo k jeho přijetí v roce 2006. Zákon po celou dobu své existence nebyl nikterak novelizován.

6.1.1 Návrhy právní úpravy RP

Jako velice rychlé lze zhodnotit zformování občanské platformy bojující za práva homosexuálů po roce 1989. Roku 1990 došlo k založení Sdružení občanů homosexuální orientace (SOHO), které mělo za cíl seznamovat společnost s existencí odlišně orientovaných spoluobčanů, nést pozitivní příklad pro nepřiznané gaye a lesby a v neposlední řadě spolupracovat na vytváření příznivých právních podmínek pro život. V letech 1992-3 vláda připravovala novelizaci zákona o rodině, SOHO se marně pokoušelo poukázat na situaci homosexuálních párů. Návrhy nebyly akceptovány.³⁰⁵ Ve Francii se odкрыla potřeba takové úpravy po devastujících následcích, jež s sebou přinesla epidemie HIV/AIDS. Postavení pečujícího přeživšího partnera vůči jeho partnerovi, jeho rodině a společnosti bylo bezprizorní. Tehdejší Československo, resp. ČR vychází tedy z odlišné historické zkušenosti.

Obdobně jako ve Francii i v ČR docházelo v průběhu 90. let 20.století k předkládání různých koncepcí, jež by upravily soužití stejnopohlavních párů.

³⁰⁴ Václav Havel v reakci na debatu ohledně přijetí ZoRP. Červen, 2006.

³⁰⁵ <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php/index.php?page=clanek&id=74>

Roku 1995 byl předložen první návrh zákona o registrovaném partnerství. Jednalo se však o strohou úpravu týkající se pouze společného nájmu bytu a dědictví. K projednávání zákona nedošlo.

První ucelený návrh zákona o registrovaném partnerství osob téhož pohlaví byl předložen skupinou 3 poslanců roku 1998. S výjimkou úpravy vztahů k nezletilým dětem odkazoval zcela na zákon o rodině.³⁰⁶ Vláda jej zamítla, mimo jiné z důvodu nedostatečného společenského konsenzu nad touto otázkou a příliš vágním formulacím návrhu.³⁰⁷

Roku 1999 byl Poslanecké sněmovně předložen návrh na vydání zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví.³⁰⁸ K dalším neúspěšným návrhům zákona o RP pak došlo v roce 2001, 2004.³⁰⁹

Roku 2005 byl návrh zákona poprvé schválen Poslaneckou sněmovnou i následně Senátem Parlamentu ČR. Prezident však využil svého ústavně daného práva a zákon vrátil Poslanecké sněmovně. Dne 15. března 2006 bylo prezidentovo veto přehlasováno těsnou ústavní většinou (101 poslanců hlasovalo pro a 57 proti). Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a změně některých souvisejících předpisů nabyl účinnosti dne 1.7.2006.³¹⁰

6.1.2 Analýza zákon o RP s přihlédnutím k PACSu

Registrované partnerství upravuje samostatný zákon o registrovaném partnerství (ZoRP). Vzhledem k rekodifikaci českého soukromého práva se zvažovalo, zdali jej zahrnout do nového občanského zákoníku, tak jako tomu bylo v případě zákona č. 94/1963 Sb., zákona o rodině. Zákonodárce se však rozhodl uchovat separátní úpravu

³⁰⁶ Sněmovní tisk. Č. 359, Návrh zákona o registrovaném partnerství osob téhož pohlaví. Dostupné z [www: http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t035900.htm](http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t035900.htm)

³⁰⁷ Sněmovní tisk č. 359/1, stanovisko vlády k návrhu zákona o registrovaném partnerství osob téhož pohlaví. Dostupné z [www: http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t035901.htm](http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t035901.htm)

³⁰⁸ Sněmovní tisk. Č. 1075, Vládní návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví. Dostupné z [www: http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=1075&CT1=0](http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=1075&CT1=0)

³⁰⁹ Některé nesouhlasné výroky s návrhem zákona v Poslanecké sněmovně šlo označit za výraz bezprecedentní homofobie na půdě Parlamentu ČR. Např. poslanec Pavel Tollner ve svém vystoupení řekl, že: „*Já osobně spatřuji nebezpečí, které by existence takového zákona nepochybně přinesla, především ve zhoršení mravního a právního klimatu společnosti, zdravé a fungující rodině již beztak málo nakloněnému. Tato kampaň, již jsme všichni adresáti - pochopitelně mladí více než starší - vyústíje pak v nepříjemnou apoteózu jednání homosexuálního, bisexuálního a jiných zvráceností. Chtěl jsem říci prasečín, ale rozmluvili mi to. Myslím, že nejen mě taková situace irituje.*“ Dostupné z [www: http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/010schuz/s010222.htm](http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/010schuz/s010222.htm)

³¹⁰ <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php/index.php?page=clanek&id=74>

stejnopohlavních svazků a manželství. OZ však neignoruje existenci ZoRP. Ve společných ustanoveních (§3015 - §3027 OZ) je zakotveno, že ustanovení části první (obecná část), třetí (absolutní majetková práva) a čtvrté (relativní majetková práva) o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro RP a práva a povinnosti partnerů³¹¹ Z této formulace a contrario plyne, že občanského zákoníku, konk. ustanovení části druhé (rodinné právo), se na RP neužije.³¹²

Registrované partnerství³¹³ je definováno jako společenství dvou osob stejného pohlaví.³¹⁴ Česká úprava nestanovuje účel RP. V případě PACSu jím je organizace společného života, tedy partnerské soužití ve společné domácnosti, jenž předpokládá sexuální charakter vztahu pacsovaných partnerů.³¹⁵ ZoPR v tomto směru mlčí. Lze tedy přisvědčit interpretaci, že registrované partnerství není určeno výlučně homosexuálním párům, nýbrž párům stejného pohlaví (např. dvě heterosexuální přítelkyně jej mohou také uzavřít).

Registrované partnerství vzniká projevem vůle dvou osob stejného pohlaví činěným formou souhlasného svobodného a úplného prohlášení těchto osob o tom, že spolu vstupují do partnerství, učiněným před příslušným matričním úřadem.³¹⁶ Takto vzniklé registrované partnerství je zapisováno do matriky, resp. do knihy registrovaného partnerství. S jeho uzavřením tedy souvisí i změna osobního stavu. Inspirace ustanovením o uzavření manželství je zjevná, avšak zde není vyžadována podmínka veřejnosti a slavnosti obřadu. Nic tomu však nebrání. Česká koncepce lépe odpovídá požadavkům partnerů na symbolickou hodnotu jejich vzájemného vyznání. Pacsující kontrahenti nemohou uzavřít PACS na radnici, resp. před matričním úřadem a toto jednání nemá za následek změnu jejich osobního stavu. Z pohledu zákona se jedná o svobodné jedince.

Zákonné překážky uzavření RP jsou obdobné jako pro uzavření manželství. RP nemohou navzájem uzavřít osoby příbuzné v linii přímé a v linii pobočné možno až od druhého stupně, dále pak osoby mladším 18 let, osobám, které nemají svéprávnost nebo

³¹¹ Ust. § 3020 OZ

³¹² DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří; ZUKLÍNOVÁ, Michaela; a kol. Občanské právo hmotné - Svazek 1. Díl první: obecná část. Praha: Walters Kluwer ČR, 2013, str. 242

³¹³ Byť název institutu vychází ze zahraničních úprav, pojem registrovaného partnerství má v českých podmínkách pejorativní konotaci (např. registrace vozidla, aj.). Problémem se jeví i nedůsledné dodržování pojmosloví v rámci samotného ZoRP. Samo registrované partnerství je zaměřováno s pojmem partnerské soužití.

³¹⁴ Ust. § 1 ZoRP

³¹⁵ Srov. Čl. 515-1 CC

³¹⁶ Ust. § 2 odst. 1, 2 ZORP

těm, kteří již dříve uzavřely manželství nebo kteří již dříve vstoupily do partnerství anebo do obdobného svazku osob stejného pohlaví v zahraničí a jejich manželství nebo partnerství anebo obdobný svazek trvá. Podmínkou vstupu rovněž je, aby alespoň jedna osoba vstupující do partnerství byla státním občanem České republiky³¹⁷ PACS však nastavuje přísnější podmínku ve vztahu ke stupni příbuzenství. Registrované partnerství nemohou uzavřít osoby v přímém příbuzenství a mezi kolateráty do druhého stupně (tj. sourozenci), oproti tomu PACS nemohou uzavřít osoby v přímém příbuzenství a kolateráti až do třetího stupně.³¹⁸ Obě úpravy nepřipouštějí soudní dispens k uzavření partnerství. Ten se uděluje především pro případy těhotenství dívky, která chce před jeho narozením uzavřít sňatek se svým protějškem.

Zákon o registrovaném partnerství taxativně stanovuje podstatné vady způsobující neexistenci partnerství.³¹⁹

Partneři mají stejná práva a povinnosti. V případě nedostatku shody může na návrh jedno z nich rozhodnout soud. Partnerům náleží zástupčí právo při běžných záležitostech. Partneři jednáni zavazuje společně a nerozdílně. ZoRP rozeznává dva druhy vyživovací povinnosti. První je vyživovací povinnost partnerů po dobu trvání partnerství. Neplní-li jeden z partnerů tuto povinnost, určí soud na návrh některého z nich její rozsah, přičemž přihlédne k péči o společnou domácnost. Další formou je vyživovací povinnost po zrušení partnerského soužití. Zákon upravuje tzv. sankční výživné, pokud rozvrat partnerství způsobí druhému partnerovi vážnou újmu.³²⁰ PACS stanovuje partnerům povinnost vzájemné materiální a morální pomoci a solidární odpovědnost za dluhy uzavřené pro potřeby běžného života s výjimkou nepřiměřeně vysokých nákladů. Česká úprava se v tomto bodě staví na stranu poškozeného partnera a explicitně stanovuje právní základ a rozsah náhrady újmy.³²¹

ZoRP obsahuje přímý zákaz adopce v případě uzavření registrovaného partnerství.³²² PACS se k otázce rodičovství nikterak nevyjadřuje, avšak dle ustanovení CC lze některá práva dovodit.

³¹⁷ Ust. § 4 ZoRP

³¹⁸ Srov. Čl. 515-2 CC

³¹⁹ Ust. § 5-7 ZoRP

³²⁰ Ust. § 9-10 ZoRP

³²¹ Srov. Čl. 515- 4 CC

³²² Ust §13 odst. 2 ZoRP

Registrované partnerství zaniká z důvodu smrti jednoho z partnerů, nebo zrušení partnerství rozhodnutím soudem. Registrované partnerství nepřipouští zánik jinými způsoby. Soud registrované partnerství zruší na návrh jednoho z partnerů, prokáže-li žalobce, že partnerský vztah už fakticky netrvá. Pokud se k návrhu na zrušení partnerství druhý partner připojí, soud nezkoumá, zda partnerský vztah již fakticky netrvá, a rozhodne o zrušení partnerství.³²³ Dohoda stran na rozdíl od PACSu není možná.

Občanský zákoník reflektuje v četných ustanoveních RP. Partner se považuje ipso facto za osobu blízkou.³²⁴ Změnou pohlaví dochází k zániku registrovaného partnerství, neboť to je možno uzavřít pouze s osobou stejného pohlaví. Osoba, jež postoupila změnu pohlaví, může uzavřít sňatek.³²⁵ Prohlášením partnera za mrtvého, dochází k zániku partnerství dnem, který se pokládá za den jeho smrti.³²⁶ Pokud je člověk prohlášen za mrtvého, ale tato skutečnost je později vyvrácena, nebo časově upravena, nehledí se na ni. Partnerství ani manželství se však neobnovují.³²⁷ Ve druhé části zákona věnující se rodinnému právu je stanovena jedna z překážek uzavření manželství, a to existence registrovaného partnerství, nebo obdobného svazku uzavřeného v zahraničí.³²⁸ Pokud taková osoba uzavře manželství navzdory nezrušenému RP, nebo obdobnému institutu uzavřenému mimo republiku, soud prohlásí i bez návrhu manželství za neplatné, protože nebyl splněn fundamentální požadavek uzavření manželství a to monogamie.³²⁹ Vyživovací povinnost mezi bývalými partnery zaniká v případě, že oprávněný partner vstoupí do nového RP a nebo uzavře manželství.³³⁰ Pokud jeden z partnerů pečuje o dítě žijící ve stejné domácnosti, má druhý partner povinnost podílet se na péči o dítě a jeho výchově.³³¹ Společný nájem bytu mezi partnery nevzniká, v případě smrti nájemce, partnera, dochází k přechodu nájmu na osobu, která žila v domácnosti s nájemcem ke dni jeho smrti a nemá vlastní byt.³³²

Silnou stránkou RP je úprava dědických práv. Registrovaní partneři se řadí mezi zákonné dědice v I. dědické třídě, a proto v případě smrti partnera, který o svém majetku

³²³ Ust. § 14-17 ZoRP

³²⁴ Ust. § 22 odst. 1 OZ

³²⁵ Ust. § 29 OZ

³²⁶ Ust. § 71 odst. 2 OZ

³²⁷ Ust. § 76 odst. 1 OZ

³²⁸ Ust. § 674 OZ

³²⁹ Ust. § 685 OZ

³³⁰ Ust. § 763 OZ

³³¹ Ust. § 885 OZ

³³² Ust. § 2279 OZ

nepořídí závěť, dědí pozůstalý partner spolu s dětmi zemřelého partnera rovným dílem. Partner však stejně jako manžel zůstavitele nemůže dědit v I. dědické třídě sám, a proto nedědí-li děti zemřelého partnera, nastupuje II. dědická třída, v níž dědí partner zůstavitele, jeho rodiče a ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z toho důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele. Avšak v této skupině partner může dědit sám a připadá mu tak celé dědictví.³³³

Registrovaní partneři nepožívají stejného práva jako manželé, kteří si mohou snížit daň z příjmu poplatníka za zákonem stanovených podmínek.³³⁴ Další veřejné předpisy rovněž zohledňují institut RP, např. zákon o evidenci obyvatelstva³³⁵, zákon o matrikách, jménu a příjmení³³⁶, zákon o občanských průkazech³³⁷, zákon o státní sociální podpoře³³⁸ aj. Ve smyslu zákona o občanských průkazech je údajem zapisovaným do občanského průkazu rodinný stav nebo registrované partnerství. Nicméně pokud občan sdělí, že si nepřeje zapsání této skutečnosti, údaj se do občanského průkazu nezapíše.³³⁹ S ohledem na ochranu soukromí registrovaných partnerů se jedná o chválenou úpravu, neboť zápis je pouze na jejich uvážení Registrované partnerství nezakládá nárok na vyplácení vdovského/vdoveckého důchodu v případě smrti druhého partnera.³⁴⁰

6.1.3 Rodičovská práva registrovaných partnerů

ZoPR výslovně stanovuje, že existující RP není překážkou výkonu rodičovské odpovědnosti partnera vůči jeho dítěti ani svěřením do jeho výchovy. Práva druhého partnera zde nejsou nikterak upravena, pouze povinnosti biologické rodiče, partnera se na něj užijí obdobně. Uzavřené registrované partnerství je překážkou k osvojení dítěte (§13 odst. 2). Registrovaní partneři výslovně nejsou způsobilí k osvojení dětí ani za situace individuálního osvojení dítěte partnera z předchozího heterosexuálního svazku. Ve svém důsledku se jedná o paradoxní situaci, kdy zákon na jedné straně stanovuje partnerovi povinnost pečovat o dítě svého partnera stejným způsobem jako partner a zároveň se dle

³³³ Ust. § 1635 – 1636 OZ

³³⁴ Ust. § 35ba odst 1 písm. b) zákona č. 586/1992 Sb., o dani z příjmu

³³⁵ Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatelstva

³³⁶ Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení

³³⁷ Zákon č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech

³³⁸ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

³³⁹ S ohledem na ochranu soukromí registrovaných partnerů se jedná o chválenou úpravu, neboť zápis je pouze na jejich uvážení

³⁴⁰ A contrario k § 49-50 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

zákonu jedná o jedince nezpůsobilého dítě osvojit. Právní konstrukce se zdá odtržená od sociální role pečujícího partnera. Jan Wintř ve své práci o české právní úpravě osvojení páry stejného pohlaví dochází k závěru, že předmětné ustanovení zakazující osvojení jednotlivci a páry, které uzavřely RP, je protiústavní.³⁴¹ Zakládá nerovnost mezi partnery a manžely (ti mohou adoptovat individuálně nebo společně) a mezi partnery a nesezdanými jednotlivci (individuální adopce). Kromě v Listině zakotvené zásady rovnosti a zákazu diskriminace³⁴² opírá svůj závěr o ustanovení Úmluvy.³⁴³

Roku 2013 byl k projednání předložen návrh novely ZoRP, která by umožnila osvojení dítěte jednoho partnera druhým partnerem. Jednak pokud má dítě z hlediska práva pouze jednoho rodiče (pouze jeden rodič je uveden v rodném listu dítěte), nebo kdy druhý rodič o dítě nepečuje a dá souhlas s osvojením dítěte partnera/partnerky. Druhý partner-osvojitel dítěte se tak stane rodičem dítěte se všemi právy a povinnostmi plynoucími pro rodiče z rodinného práva, jako je právo a povinnost podílet se na výchově dítěte, zástupčí právo, vyživovací povinnost apod. Partneři budou moci osvojit dítě svého partnera / partnerky pouze pokud se budou nacházet v registrované partnerství.³⁴⁴ Návrh zákona pochází z pera občanského sdružení PROUD (Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu).³⁴⁵ Vláda návrh zákona zamítla s odůvodněním potřeby širší analýzy.³⁴⁶ V současnosti se připravuje další předložení zákona a tedy oživení debaty na půdě poslanecké sněmovny.

Nadále neřešenou otázkou zůstává přístup lesbických žen k asistované reprodukci. Dle platné úpravy ji mohou postoupit výlučně páry složené z muže a ženy.³⁴⁷ PROUD si v současné chvíli klade za cíl pouze adopci dítěte partnera a tento problém zůstává stranou této debaty. Je otázkou, jak tuto problematiku řešit do budoucna, nabízí se několik alternativ. Umožnit přístup k asistované reprodukci jednotlivým ženám, nebo lesbickým párům a v tomto případě zvážit další podmínky, zda by stačilo nesezdané soužití jako

³⁴¹ Čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy

³⁴² Čl. 3 odst. 1 Listiny

³⁴³ WINTER, Jan. *Analýza české právní úpravy osvojení dítěte gayi, lesbami a bisexuálními lidmi ve světle práva Evropské unie a Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách*. Dostupné z [www: http://www.feminismus.cz/download/analyza_adopce_final.pdf](http://www.feminismus.cz/download/analyza_adopce_final.pdf)

³⁴⁴ Sněmovní tisk 1080/0, část č. 1/4, novela zákona o registrovaném partnerství <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=1080&CT1=0>

³⁴⁵ <http://www.stejnarodina.cz/clanek/tiskova-zprava-cerven2013/>

³⁴⁶ http://zpravy.idnes.cz/vlada-je-proti-adopci-deti-homosexuality-osvojeni-deti-registrovaneho-partnera-1hi-/domaci.aspx?c=A130613_085117_domaci_skr

³⁴⁷ Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách

v případ heterosexuálních párů, anebo uzavřené registrované partnerství. Současný stav je obdobný francouzskému, kdy zákon nabízí partnerky, aby podvodným jednáním mohly metody umělého oplodnění užít. Vzhledem k tomu, že nesezdané heterosexuální páry mohou této metody užít s podmínkou písemného souhlasu partnera s umělým oplodněním, nic nebrání, aby tento domnělý partner posloužil jako bílý kůň pro lesbický pár. Do rodného listu se následně zapíše pouze matka a otec bude označen jako neznámý.

Náhradní mateřství je v ČR rovněž neřešenou problematikou, byť občanský zákoník na něj pamatuje v oddíle o osvojení. Dochází zde k udělení výjimky ze zákazu osvojení mezi příbuznými v linii přímé a mezi sourozenci.³⁴⁸ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku definuje náhradní mateřství jako situaci, kdy se dítě narodí ženě, která není jeho biologickou matkou. Nadále však bude platit stará římská zásada, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila. Vztahy mezi biologickou matkou, jejíž oplodněné vajíčko bylo vpraveno do těla náhradní matky, a dítěte mohou být upraveny pouze cestou adopce.³⁴⁹

6.1.4 Společenská akceptace stejnopohlavních párů v ČR

Registrované partnerství se již od svého přijetí těší široké podpoře veřejnosti. Dle posledního průzkumu veřejného mínění jeho existenci hodnotí pozitivně 73% dotázaných.³⁵⁰

Vzhledem k tomu, RP slouží pouze pro stejnopohlavní páry a okruh jeho práv a povinností je ve srovnání s manželstvím omezený, nemnoho párů se rozhodnou jej uzavřít. Jak dokládá níže uvedená tabulka. Navzdory původním obavám odpůrců tedy nedošlo k masovému uzavírání RP, které by ve své důsledku oslabilo manželskou instituci, resp. rodinu.

³⁴⁸ Ust. § 804 OZ

³⁴⁹ Vláda. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu nového občanského zákoníku ze dne 18. května 2011. Dostupné z: <http://www.obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>

³⁵⁰ Ust. § 3 odst. 4 zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech

Rok	Počet uzavřených	
	Manželství ³⁵¹	RP ³⁵²
2005	51829	----
2006	52860	235
2007	57157	252
2008	52457	227
2009	47862	203
2010	46746	195
2011	45137	177
2012	45206	205
2013	43500	198

Jako i v jiných zemích během prvních měsíců legalizace RP byla intenzita jeho uzavírání vyšší ve srovnání s dalším obdobím. Jak dokládá i vývoj PACSu s významným rozšířením práv i povinností dochází k strmému nárůstu počtu nových registrací.

Z výsledků Sčítání lidu, domu a bytů pro rok 2011 lze poprvé v historii nahlédnout na soužití stejnopohlavním párů. Předkládané údaje však mají spíše orientační charakter, neboť jsou ponechány na upřímnosti dotázaných. Homosexuální páry nadále preferují žít nesezdaným způsobem a odlišují se vyšší mírou zastoupení vysokoškolsky vzdělaných jedinců, což může souviset s jejich obecně liberálnějším přístupem k životu a tedy i ochotou přiznat se k partnerství s osobou stejného pohlaví.³⁵³ Dále analýza překládá údaje o dětech vychovávaných v domácnostech registrovaných partnerství a nesezdaných soužití. V rámci registrovaného partnerství, 99% mužů a 82% žen žije v domácnosti bez závislého dítěte. U nesezdaného soužití je toto zastoupení nižší, 89% u mužů a 81% u žen. Celkově v domácnostech čítajících jednu rodinu, která byla podle dat ze sčítání

³⁵¹ Údaje týkající se manželství jsou vytvořeny na základě kompilace ročenek ČSÚ. Dostupné z [www: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/statisticke_rocenky_ceske_republiky](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/statisticke_rocenky_ceske_republiky)

³⁵² Údaje týkající se počtu RP nejsou zahrnuty do ročenek ČSÚ a jsou předmětem sledování soukromé osoby, Miroslavem Šlehoferem, statistikem registrovaného partnerství ČR. Srov. <http://www.proudem.cz/novinky/102-zprava-o-stavu-registrovaneho-partnerstvi-u-v-ceske-republice.html>

³⁵³ ČSÚ. Partnerské svazky osob stejného pohlaví v České republice a v Evropě, str. 4 Dostupné z : <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/csav102413.doc>

tvořena registrovanými partnery, žilo celkem 46 závislých dětí. V případě faktického soužití se jednalo o 879 dětí.³⁵⁴

Zřídka artikulovanou zůstává otázka pohlavně neutrálního manželství. Běžný čtenář denních periodik je maximálně obeznámen s jejich existencí v Nizozemí a díky nedávnému přijetí možná ve Francii.³⁵⁵ Tato problematika s výjimkou nyní předkládané novely ZoRP není na pořadu dne. I přes absenci široké diskuze a nízké viditelnosti homosexuálních párů Češi patří mezi nejvíce liberální státy Evropy. V roce 2005 19% Čechů podporovalo právo těchto párů adoptovat děti. V roce 2014 58% Čechů podporovalo právo osvojit děti partnera a 45% Čechů právo adoptovat dítě z institucionální péče.³⁵⁶ Postoj české společnosti je tedy v názorovosti velice podobný francouzskému.³⁵⁷

6.2 Návrh změn

PACS již ve svém úvodním ustanovení vymezuje svůj účel, jehož dosažení je primární motivací kontrahující partnerů, a to uspořádání společného života. ZoRP jej neobsahuje, naopak torzovitě předkládá několik dílčích práv a povinností bez koherentního úmyslu. Obě úpravy lze připodobnit k „něčemu mezi něčím“. K jejich konstrukci sloužilo manželství a podle něho byly výsečovitě upraveny v souladu s tím, s čím bylo aktuální personální složení Parlamentu ochotno souhlasit. Výsledek politického handlu není nikdy optimálním řešením.

Vzhledem k současnému demografickému vývoji, klesající sňatečnosti a vysoké rozvodovosti by bylo na místě zvážit přijetí širší reformy RP, které by se inspirovala francouzským modelem.

Myslím, že se jako vhodné řešení jeví otevření této instituce i párům odlišného pohlaví, které si v chtějí upravit vzájemná práva, ale odůvodněně přísná úprava manželství je odrazuje. Flexibilní charakter RP co do vzniku i zániku je pro řadu heterosexuálních párů lákavou, třebaže pouze přechodnou variantou. Tzv. manželství na

³⁵⁴ Tamtéž, str. 5

³⁵⁵ Srov. http://zpravy.idnes.cz/homosexualni-snatky-francie-dgs-/zahranicni.aspx?c=A130423_171634_zahranicni_hro

³⁵⁶ CVVM: Postoje veřejnosti k právům homosexuálů – červe 2014, dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/vztahy-a-zivotni-postoje/postoje-verejnosti-k-pravum-homosexualu-cerven-2014>

³⁵⁷ Srov. Kapitola 5.

zkoušku. Jistě tento způsob by byl vítanější než nesezdaná soužití, která svou někdy přílišnou svobodou korelují s partnerskou anarchií.

Takový krok by s sebou nesl i závažný dopad pro stejnopohlavní páry. Zatímco nyní je RP jedinou možností oficializace svazku a pro páry opačného pohlaví manželství, s navrhovanou reformou by došlo k posílení nerovného postavení heterosexuálních párů, které by měly na výběr ze 3 modů párového soužití. Debata nad homosexuálním manželství by nutně následovala, o čemž svědčí i francouzské zkušenosti.

Je tedy otázkou de lege feranda, jakou cestou se česká společnost vydá. Může se rozhodnout pro zachování existence registrovaného partnerství ve stávající podobě, nebo redefinuje jeho obsah spolu s rozšířením práv a povinností. Revolučním přístupem by bylo umožnění párům stejného pohlaví uzavřít manželství a po severském modelu přistoupit k derogaci ZoRP, přičemž partneři se budou moci rozhodnout, zdali se podřídí manželskému režimu a dojde ke konverzi partnerství na manželství, či zůstanou dál v registrovaném partnerství. Derogace má své opodstatnění právě v principu rovnosti. Stejnopohlavní páry by byly ve vztahu k většinové populaci zvýhodnění možností uzavřít alternativní zákonem aprobovaný svazek.

ZoRP stanovuje mezi partnery vyživovací povinnost, jež je svým charakterem možno připodobnit materiální pomoci mezi pacsovanými páry.

S mírnými výhradami lze jako pozitivní aspekt PACSu „majetkové právo partnerské“. Režim odděleného nabývání majetku s možností optovat pro režim spoluvlastnictví představuje jasnou alternativu pro budoucí partnery a je jenom na nich, jak se rozhodnout. ZoRP v tomto směru neoperuje a nabývání majetku partnery se řídí ustanoveními OZ o spoluvlastnictví.

V oblasti práva daňového tkví podstata nebývalé popularity PACSu mezi stejnopohlavními páry, což je umocněno i společným zdaněním (*imposition commune*), jež slouží manželům i pacsovaným partnerům. Tento institut není v ČR nadále užíván. V daňovém systému Francie jsou s tímto spojeny nemalé výhody.³⁵⁸

Mimořádně silnou stránkou českého registrovaného partnerství je úprava dědických práv, kde by se naopak francouzský zákonodárce mohl inspirovat, čímž by

³⁵⁸ Francie je zemí s velice propracovaným model rodinné politiky a daňové nástroje patří k jeho stěžejním pilířům.

však změnil charakter PACSu jako závazku trvajícího a produkujícího důsledky výlučně po dobu života pacsovaných partnerů.

Závěr

Cílem této práce bylo zhodnotit názorový posun francouzského zákonodárce a společnosti jako celku k manželským i nemanželským formám soužití. Jak se po prvotním hlubší seznámení s předmětnou problematikou ukázalo, klíčovým nástrojem k názorové změně je přijetí definičního vymezení ustálených pojmů jako je rodina a manželství. Jejich rozmělnění, které z hodnotového hlediska může činit obtíže, se jeví v této situaci potřebné, ba nezbytné.

Sociologicky orientovaná literatura přinesla živé svědectví o evoluci mezilidských vztahů ve společnosti, včetně zvyšujícího se výskytu přiznaně žijících párů gayů a leseb.

Pomyslnou první etapou uznání partnerského života svobodných jedinců byla kohabítace, tedy nesezdané trvalé soužití muže a ženy ve společné domácnosti. Právě jejím právním uznáním došlo k utvrzení svobody jedince, který se může chovat a jednat s druhou osobou jakoby se nacházeli v manželském svazku, aniž by měli potřebu, nebo objektivně mohli jej uzavřít. Sporným se ukázalo rozšíření jejích subjektům na homosexuální páry, neboť je-li kohabítace kalkulovaná podle manželství, páry dvou mužů či žen nemohou uzavřít manželství a tedy ani se dovolávat práv z nesezdaného soužití. Zákonodárce však zákonnou úpravou podřadil i stejnopohlavní soužití do režimu kohabítace. Byť jeho motivace byla čistě účelová, aby se vyhnul uzákonění jiné formy soužití, řekl bych až nevědomky fakticky postavil na roveň fungování a interakci mezi kohabitanty stejného pohlaví s manželstvím, avšak bez práv a povinností podobného rozsahu. V zákonem definované kohabítaci a v jejím zahrnutí i párů stejného pohlaví vnímám mimořádný význam a argumentační základ pro další kroky v této oblasti.

PACS se představil současně s kohabítací jako další varianta párového soužití a během svého právního života získal na mimořádné přízni mezi heterosexuálně se chovající populací především pro svou majetkovou dimenzi. Stejnopohlavní páry jím vzaly zavděk jako minimální možností úpravy svých vztahů. Byť dle výkladu upravuje vztahy mezi osobami, které mezi sebou udržují intimní vztahy sexuálního charakteru, vzhledem k jeho smluvní povaze a předchozím návrhům (především PIC) je jeho celospolečenské vnímání odlišné a z pohledu stejnopohlavních párů jejich touhu po rovnoprávném postavení minimalizuje na majetek. Smlouva, PACS, je uzavřena na dobu neurčitou, stejně jako manželství, avšak její právní účinky trvají výlučně za života

kontrahentů. Myšlenka, že partneři o sebe pečují za svého života a v případě smrti je jejich párové přispění francouzské společnosti opomenuto, představuje z hlediska homosexuálních párů a jejich požadavků na uznání políček a degradaci prospěšnosti stabilních svazků těchto párů.

Z hlediska rovnosti těchto párů a jejich plného uznání bylo klíčové umožnění těmto párům vstup do manželství, což od roku 2013 je možné. Bohužel tímto nedochází k naplnění ideálu rovnosti v plném rozsahu. Páry mohou individuálně, či společně osvojit dítěte jednoho partnera, resp. dítě z institucionální péče. Avšak zůstává i nadále nemožná varianta, aby dvě ženy žádaly o užití asistované reprodukce z důvodu faktické neplodnosti stejnopohlavního páru. Úprava v okolních státech je liberálnější a migrace za početím na soukromých klinikách je proto častým jevem a osvojení takového dítěte druhou manželkou nic nebrání. Tuto úpravu lze vyhodnotit jako pokryteckou, z dlouhodobého hlediska neospravedlnitelnou a očekávám proto v době narovnání podmínek i v tomto směru, o čemž svědčí i probíhající debaty o možnosti novelizace zákona o bioetice. Problematickým a v okolních státech s výjimkou Velké Británie nejednotně přijímaným je institut náhradního mateřství. Jde o alternativu pro páry bez ohledu na pohlaví, které užijí náhradní matky k odnošení jejich plodu. Zákonodárci zde přísluší se vymezit k praktice v některých státech nezakázané, resp. k důsledku této praktiky- narození dítěte. Z hlediska právní jistoty, zdraví všech zúčastněných a ochrany dítěte by se de lege ferenda zdálo býti vhodným přijetí jasného právního rámce. Podle mého názoru však v současném stavu je třeba začít a delší dobu pokračovat ve veřejné debatě, aby společnost došla ke konsenzu i nad touto technicistní metodou rodičovství.

Dosavadní francouzskou úpravu i přes výtky hodnotím pozitivně s mírnými výhradami vůči individualisticky pojatému PACSu, který však našel své místo.

Česká úprava se od francouzské v mnohém liší a zevrubnou komparací docházím k jedinému závěru a to, že francouzský model přináší řadu inspirativních aspektů, které by byly vítaným a nutným posunem v oblasti párového soužití. Na základě výsledků sociologického měření považuji za nutné zásadně reformovat registrované partnerství jeho rozšířením i na páry odlišného pohlaví a narovnat jeho práva obdobně k manželství s výjimkou jeho snadného zániku. Právě jeho jednoduché zrušení, v čemž spatřuji individualistický charakter, bych ponechal s poukazem na jeho odlišení od manželství, která poskytuje širokou ochranu oběma stranám. Tedy zbavit registrované partnerství

jeho homosexuální konotace. Spolu s tím by bylo nezbytné legalizovat i stejnopohlavní sňatky. V současnosti dochází k předložení novely zákona umožňující osvojení dítěte partnera druhému partnerovi. De lege lata jde o potřebný krok, který se dotýká zhruba tisícovky dětí vyrůstajících v těchto rodinách. Bez ohledu na můj názor ideálního směřování české úpravy, tj. zachování a redefinování registrovaného partnerství, mi tento postup připomíná spíše severskou úpravu registrovaného partnerství, kdy nejprve došlo k jeho uzákonění, posléze rozšíření práv (adopce, asistovaná reprodukce) a nakonec s přijetím zákona o homosexuálním manželství k odstranění tohoto institut přechodného charakteru jako nadále nepotřebného.

Bez ohledu na cestu, kterou se český i francouzský zákonodárce vydá, cílová stanice *Égalité* je vždy stejná.

Použitá literatura

Odborné publikace

- BÉNABENT, Alain. *Droit de la Famille*. 2. vyd. Paříž: Montchretien, 2012
- CARBONNIER, Jean. *Droit de la famille*. 16.vyd. Paříž: Presse universitaire de France, 1995
- CHANTELOUP, Hélène; FAURÉ, Georges. *Conclure un PACS*, LexisNexis, Paris, 2001
- COURBE, Patrick. *Droit de la famille*. 3. vyd, 2003
- COURBE, Patrick; JAULT-SESEKE, Fabienne. *Les personnes, la famille, les incapacités*. Paříž: Dalloz Siréy, 2012
- DÉCHEAU, Jean-Hugues. *Sociologie de la famille*. Paříž: La découverte , 2009
- DIDUCK, Alison; KAGANAS, Felicity. *Family Law, Gender and the State: Text, Cases and Materials*. Londýn: Hart Publishing, 2003
- DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří; ZUKLÍNOVÁ, Michaela; a kol. *Občanské právo hmotné- Svazek 1. Díl první: obecná část*. Praha: Walters Kluwer ČR, 2013
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*, 1. vyd. Praha: Argo, 2013
- MALAURIE, Phillipe. *Droit de la famille*. 4. vyd. Paříž: Defrénois, 2011
- PARQUET, Muriel. *Droit de la famille*. 2. vyd. Paříž: Breál, 2007
- RENAUR, Marie-Hélène. *Histoire du droit de la famille*. Ellipses Édition Marketing S.A: Paříž, 2012

Odborné články

- ADAM, Phillipe. *L'évolution des expériences homosexuelles et politique*, Sociétés contemporaines, č. 41-42, 2001
- BANENS, Maks. *Mariage et partenariat de même sexe en Europe: Vingt and d'expérience*. Politique sociales et familiales, n°99, mars 2010

- BLIDON, Marianne. *La Gay Pride entre subversion et banalisation*. Espace, populations, sociétés [online]. 2009 [cit. 30-07-2014]. Dostupný z : <http://eps.revues.org/3727>
- CARRASCO, Valérie. *Le pacte civil de solidarité: une réforme d'union qui se banalise* [online]. 2007 [cit. [30-07-2014]. Dostupné z [www: http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_infostat97.pdf](http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_infostat97.pdf)
- CORPART, Isabelle. *Le Mariage pour tous et ses incidences sur le sort des enfants*. AJ Famille, 2013
- CROZE, Antoine. *Retour sur un débat*. Esprit. n°252, 1999
-
- DERVIEUX, Valérie; AVENA-ROBARDER, Valérie. *Du "mariage pour tous" à "la famille pour tous"*, AJ Famille, 2013
- ELISCHER, David. *Několik úvah nad kohabitací*. Právní fórum, č.7, 2009
- ELISCHER, David. *Univerzální „registrované partnerství“ I*. Právní rádce, č. 6, 2009
- ELISCHER, David. *Dětský soudce (Juge des enfants) a jeho role ve francouzském soudním systému: několik poznámek k tzv. výchovné pomoci*. IN *Náhradní výchova dětí – možnosti a meze: kolokvium I*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008
- FAVEREAU, Eric. *Sida: quand les gays se voilaient la face, un livre revient sur la lente prise de conscience des débuts de l'épidémie* [online]. 2.4.1996 [cit. 30-07-2014]. Dostupné z: http://www.liberation.fr/vous/1996/04/02/sida-quand-les-gays-se-voilaient-la-faceun-livre-revient-sur-la-lente-prise-de-conscience-des-debuts_169791

- FOURQUET, Jérôme. *63% des Français favorables au mariage homosexuel, 49% à l'adoption : légère remontée de l'opinion sur le sujet* www.atlantico.fr [online]. 26.1. 2013 [30-07-2014]. Dostupné z: <http://www.atlantico.fr/decryptage/63-francais-favorables-au-mariage-homosexuel-49-adoption-legere-remontee-opinion-sujet-jerome-fourquet-618315.html>
- FUCHIRON, Hugues. *La reconnaissance de la famille homosexuelle: étude d'impact*
- MALAURIE, Philippe. *Un statut légal du concubinage? Cuc, Pic, Pacs et autres avatars du mariage. Commentaire*, n°82, 1998
- PIRIOUS, Alain. *La discrimination fondée sur les mœurs est interdite, rappelle la halde* [online]. 2011 [cit. 30-07-2014]. Dostupné z: <http://www.infos-discriminations.fr/2011/06/la-discrimination-fondee-sur-les-moeurs-est-interdite-rappelle-la-halde/>
- POLLAK, Michael. *L'homosexualité masculine ou le bonheur dans le ghetto?* Communication, č. 35, 1982
- POSEZ, Alexis. *Le mariage pour tous, ou l'impossible égalité*. D.2012, str.2616
- RADÉ, Christophe. *Franchir un pas supplémentaire vers l'égalité des couple*. Revue de droit d'Assas, únor 2012, č. 3
- RADVANOVÁ, Senta. *Portrét rodiny (na pozadí právního řádu)*. In Sborník z konference Společnosti pro plánované rodičovství? 11. celostátní kongres k sexuální výchově v České republice, 9.-11.října 2003, Pardubice [online] [cit. 30-07-2014]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/search.php?rsvelikost=nv&rstext=all-phpRS-all&rstema=40>

- RAYMOND, Guy. *Un contrat d'union sociale?* Études. 1998, vol. 388,č.4
- SCHILTZ, Marie-Ange. *Un ordinaire insolite: le couple homosexuel.* www.persee.fr [online]. 1998 [cit.30-07-2014]. Dostupné z: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/arss_0335-5322_1998_num_125_1_3272
- WINTER, Jan: *Analyza české právní úpravy osvojení dítěte gayi, lesbami a bisexuálními lidmi ve světle práva Evropské unie a Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách.* Dostupné z www: http://www.feminismus.cz/download/analyza_adopce_final.pdf

Právní předpisy (vše ve znění k 31.7.2014)

A) České předpisy

- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu nového občanského zákoníku ze dne 18. května 2011
- Zákon č. 586/1992 Sb., o dani z příjmu
- Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR
- Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře
- Zákon č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech
- Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatelstva
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení
- Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství
- Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

B) Francouzské předpisy

- Circulaire n°2007-03 CIV relative a la présentation de la réforme du pacte civil de solidarité
- Circulaire du 29 mai 2013 de présentation de la loi ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe
- Circulaire du 25 janvier 2013 relative à la délivrance des certificats de nationalité française – convention de mere porteuse – Etat civil étranger
- Décret n°2006-1806 du 23 décembre 2006 relatif à la déclaration, la modification, la dissolution et la publicité du pacte civil d solidarité
- Loi n° 89-462 du 6 juillet 1989 tendant à améliorer les rapports locatifs
- Loi n° 94-659 du 29 juillet 1994 relative au don et à l'utilisation des éléments et produits du corps humain, à l'assistance médicale à la procréation et au diagnostic prénatal
- Loi n° 99-944 du 15 novembre 1999 relative au pacte civil de solidarité
- Loi n° 2001-1066 du 16 novembre 2001 relative à la lutte contre les discriminations
- Loi n° 2009-61 du 16 janvier 2009 ratifiant l'ordonnance n° 2005-759 du 4 juillet 2005 portant réforme de la filiation et modifiant ou abrogeant diverses dispositions relatives à la filiation.
- Loi n° 2009-1436, 24 novembre 2009 pénitentiaire
- Loi n° 2010-737 du 1^{er} juillet 2010 portant réforme du crédit à la consommation
- Loi n° 2011-331, 28 mars 2011 de modernisation des professions judiciaires ou juridiques et certaines professions réglementées
- Loi n° 2011-814 du 7 juillet 2011 relative à la bioéthique
- Loi n° 2013-404 du 17 mai 2013 ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe
- Proposition de loi n° 88 enregistrée à l'Assemblée Nationale le 24 juin 1997
- Proposition de loi n° 94 enregistrée à l'Assemblée Nationale le 23 juillet 1997
- Proposition de loi n° 1479 du mars 23 1999 relative au mariage, au concubinage et aux liens de solidarité
- Proposition de loi n° 278 enregistrée le 7 avril 1999
- Ordonnance n° 2005-759 du 5 juillet 2005 portant la réforme de la filiation

Domény

- www.ladocumentationfrancaise.fr - on-line knihovna disponující studiiemi napříč vědními obory
- www.legifrance.fr - oficiální stránka francouzské vlády, kde dochází k publikaci zákonů, jiných právních předpisů a rozhodnutí vyšší soudů
- <http://www.psp.cz> - portál Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR
- www.vosdroits.serve-public.fr - portál veřejné správy
- www.insee.fr - Francouzský statistický úřad
- <http://www.czso.cz> - Český statistický úřad

Elektronické zdroje:

- www.eglise.catholique.fr [online]. 2.3 1998 [cit. 30-07-2014]. *Le PACS: une loi inutile et dangereuse*. Dostupné z: <http://www.eglise.catholique.fr/conference-des-eveques-de-france/textes-et-declarations/369201-le-pacs-une-loi-inutile-et-dangereuse/>
- www.gay.inciativa.cz [online]. 2006 [cit. 30-07-2014]. *Registrované partnerství*. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php/index.php?page=clanek&id=74>
- www.jdd.fr [online]. 9.2.2014 [cit. 30-07-2014]. *Mariage pour tous : 110 heures de débat et 4.999 amendements*. Dostupné z: <http://www.lejdd.fr/Politique/Actualite/Mariage-pour-tous-24-seances-110-heures-de-debat-et-4-999-amendements-590578>
- www.justice.gouv.fr. [online]. 21.12. 2009 [cit. 30-07-2014]. *Quand divorce était interdit*. Dostupné z : <http://www.justice.gouv.fr/histoire-et-patrimoine-10050/proces-historiques-10411/quand-le-divorce-etait-interdit-1816-1884-22402.html>

- [www.lepoint.fr](http://www.lepoint.fr/actualites-chroniques/2007-01-19/jacques-derrida-revisite-la-famille/989/0/57009) [online]. 7.9.2001 [cit. 30-07-2014]. *Jacques Derrida revisite la famille*. Dostupné z : <http://www.lepoint.fr/actualites-chroniques/2007-01-19/jacques-derrida-revisite-la-famille/989/0/57009>

- [www.lemonde.fr](http://www.lemonde.fr/societe/article/2007/03/13/le-mariage-homosexuel-de-begles-definitivement-annule_882619_3224.html) [online]. 13.3.2007 [cit.30-07-2014]. *Le mariage de Bègles définitivement annulé*. Dostupné z: http://www.lemonde.fr/societe/article/2007/03/13/le-mariage-homosexuel-de-begles-definitivement-annule_882619_3224.html

- [www.lepoint.fr](http://www.lepoint.fr/societe/mariage-gay-christine-boutin-lie-principe-d-egalite-et-eugenisme-15-02-2013-1627937_23.php) [online]. 15.2. 2013 [cit. 30-07-2014]. *Mariage gay : Christine Boutin lie "principe d'égalité" et "eugénisme"*. Dostupné z : http://www.lepoint.fr/societe/mariage-gay-christine-boutin-lie-principe-d-egalite-et-eugenisme-15-02-2013-1627937_23.php

- [www.marriageequality.org](http://www.marriageequality.org/international_laws_europe) [online]. 1.7.2011 [cit. 30-07-2014] *International laws*. Dostupné z: http://www.marriageequality.org/international_laws_europe

- [www.opinionpublique.wordpress.com](https://opinionpublique.wordpress.com/tag/mariage-pour-tous/) [online]. 26.5.2013 [cit. 30-07-2014]. *Le mouvement "manif pour tous" toujours soutenu par un tiers ;des Français*. Dostupné z : <https://opinionpublique.wordpress.com/tag/mariage-pour-tous/>

- [www.seronet.info](http://www.seronet.info/breve/pacs-vs-mariage-un-sondage-tranche-34671). [online]. 25.1.2011 [cit. 30-07-2014]. *PACS vs mariage: un sondage tranche*. Dostupné z: <http://www.seronet.info/breve/pacs-vs-mariage-un-sondage-tranche-34671>

- [www.stejnarodina](http://www.stejnarodina.cz/clanek/tiskova-zprava-cerven2013/). [online]. 13.6.2013 [cit. 30-07-2014]. *Tisková zpráva*. Dostupné z: <http://www.stejnarodina.cz/clanek/tiskova-zprava-cerven2013/>

- www.zpravy.idnes.cz [online]. 13.6.2013 [cit. 30-07-2014]. *Vláda nepodpořila osvojení dětí registrovanými partnery, chce analýzu.*
Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/vlada-je-proti-adopci-deti-homosexually-osvojeni-deti-registrovaneho-partnera-1hi-domaci.aspx?c=A130613_085117_domaci_skr
- www.zpravy.idnes.cz [online]. 23.4.2013 [cit. 30-07-2014]. Francie definitivně schválila sňatky homosexuálů, Paříž čekají protesty.
Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/homosexualni-snatky-francie-dgs/zahranicni.aspx?c=A130423_171634_zahranicni_hro

Judikatura

- Cass, ch. mixte, 27 février 1970, n° 68-10:276
- Cass, civ. I, 11 janvier 1984, n°: 82-16198
- Cass. civ. III, 17 décembre 1997, n° 95--20.77
- Cass. civ.I. 13 mars 2007 n°05-16.627
- Cass. soc., 11 juillet 1989, n° 85-46.008,
- Cass. soc., du 11 juillet 1989, n° 85-46.008
- Cons. Const., Décision n°99-419 DC du 16 novembre 1999
- Cons. Const, Décision n°2013-669 DC du 17 mai 2013
- ESLP. 24 juin 2010 Schalk et Kopf c/Autrich
- ESLP. 15 mars 2012, Gas et Dubois c/France
- ESLP. 26 juin 2014, Mennesson c. France.
- TGI Lille 5 juin 2002

Resumé

Cílem této diplomové práce bylo zhodnocení odlišných forem párového soužití ve francouzském právním řádu s ohledem na princip rovnosti. Výběr Francie není náhodný, neboť francouzský zákonodárce tuto oblast od 90. let 20. století značně upravuje. Práce se soustředí na jednotlivé aspekty forem soužití, které je navzájem odlišují a dotvářejí tak jejich jedinečnou podobu. Práce dále posuzuje otázku, zdali by francouzský model byl vhodnou inspirací pro českého zákonodárce. Jedná se o aktuální téma se značným sociologickým přesahem, a proto se práce zaměřuje i na proměnu vnímání homosexuality ve francouzské společnosti. Práce se člení do 6 kapitol. Úvodní kapitola představuje základní institut rodinného práva, a to rodinu v historických a společenských souvislostech. Druhá kapitola se soustředí na dlouholeté snažení francouzských poslanců a nevládních organizací o přijetí právní úpravy stejnopohlavních párů. Třetí kapitola se zabývá občanským paktem solidarity a kohabitací. Občanský pakt solidarity je závazek dvou fyzických osob uspořádat svůj společný život. Na počátku značně kritizovaný institut byl značně modifikován reformou z roku 2006. Kohabitace představuje nesezdané soužití dvou osob, jež však má právní účinky. Pro oba instituty je pohlaví osob nepodstatné. Čtvrtá kapitola se ohlíží na dosavadní společenské změny, které s sebou přinesl PACS a nabízí východiska francouzského zákonodárce pro přijetí další úpravy. Pátá kapitola uvádí novou definici manželství. Od roku 2013 jej mohou uzavřít páry stejného i opačného pohlaví. Právní postavení párů všech v řadě otázek zůstává nadále nerovné. Poslední kapitola předkládá vývoj situace v ČR, především představuje zákon o registrovaném partnerství. Nabízí srovnání mezi českou a francouzskou úpravou a de lege ferenda se zamýšlí nad budoucími kroky českého zákonodárce.

Summary

The aim of the diploma thesis is to evaluate various forms of living in couple in French legal system with regards to the principle of equality. The choice of France is not random considering the fact that French lawmaker has been regulating this field since late 1990's. The thesis centres on different aspects of living in couple that differ from each other and contribute to their unique identities. In addition, the thesis assesses the issue whether the French model could be a suitable inspiration to Czech lawmakers. This topical subject is influenced by sociology and therefore there must be taken into account homosexuality as a social phenomenon and evolution of its acceptance in French society. This thesis is divided into 6 chapters. The opening chapter discusses fundamental institution of family law, which is family itself, from historical and social perspectives. The second chapter focuses on long-lasting effort of French deputies and non-governmental organizations to adopt legal regulation for same-sex couples. The third chapter describes Civil Solidarity Act and cohabitation. Civil solidarity Act, commonly known as PACS, is a form of civil union between two adults concluded in order to organise their joint life. Provisions regarding PACS were amended in 2006. Cohabitation refers to unmarried couple who lives together without proceeding to any formalisation. Although it is informal way of living, cohabitation may produce certain legal consequences. The fourth chapter reflects social changes which may be contributed to PACS and introduces new basis for French lawmaker to adopt new legal regulations. The fifth chapter introduces a new definition of marriage. As of 2013 marriage may be concluded by two persons regardless of their gender. Despite this recent change there still are fields where the same sex spouses are treated less favourably in comparison with opposite sex spouses. The last chapter discusses development in the Czech republic, especially introducing Act on Registered Partnership. This part compares Czech and French approach and outlines possible future development in this field.

**The Principle of Equality in French Family Law
with Regards to Cohabitation**

**Princip rovnosti ve francouzském rodinném právu
s ohledem na párové soužití**

Key words – klíčová slova

Civil Solidarity Pact – Občanský pakt solidarity

Marriage – manželství

Cohabitation- kohabítace

Registered Partnership – registrované partnerství